

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ องค์การมุสลิมโลกกับโลกมุสลิม

โดย รศ.ดร.จรัญ มะลูลีม และคณะ

พฤษภาคม 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ องค์การมุสลิมโลกกับโลกมุสลิม

โดย รศ.ดร.จริญ มะลูลีม และคณะ

พฤษภาคม 2550

สัญญาเลขที่ RDG 4810010

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ นวัตกรรม อุลามาร์ (NU)

ผู้วิจัย

สังกัด

ดร.อนัส อมาตยกุล

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

ชุดโครงการ องค์การมุสลิมโลกกับโลกมุสลิม

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

Abstract

The purpose of this research is to collect and present data about Nahdatul Ulama Organization's roles, such as its implementation of Islamic teachings and civilization in the pluralistic society of Indonesia in order to maintain peace and to cope with colonialism and globalization. Every member of Nahdatul Ulama Organization, from Ulamas to farmers, has joined together to find a solution for the Muslim society of Indonesia, considered to be the biggest in the Malay World of South East Asia and also in the whole World.

The foundation of Nahdatul Ulama Organization was first motivated by the Dutch government's negative policy toward Islam, including the Pan-Islamic sentiment among the Indonesian Muslims. The effect of the reformation of Islam from the Middle East in the beginning of 20th century, which caused conflicts among the Indonesian Muslims, also contributed to the motivation, as well as the need to find a way out for the issue of the leadership of the Muslim World after the collapse of the Ottoman Empire.

The role of Nahdatul Ulama Organization in the development of education is another example of the research results showing that the Indonesian Muslims are able to reform their traditional Islamic education in Pesantrens, the very large Pondok, and to integrate it with modern education from the West. They can maintain the position of Kyais in Indonesian Muslim society as well.

Nahdatul Ulama Organization began with the attempt to maintain political neutrality but, later, it was gradually drawn to politics. It managed to survive the very critical period of Indonesian politics and the greatest of its challenges was the time when it had to accept the Pancasila.

The research also studies the significance of the present movement of Nahdatul Ulama, such as its graceful shift from political to educational and cultural fields and its struggle to survive amidst the changing Indonesian society. This includes its interest in new issues. For example, it is playing more positive roles in the international arena, especially in the South East Asia, such as its suggestion about peace building in the provinces of the deep south of Thailand.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	การก่อตั้งองค์การนัษฏะตุล อุลามาย์
1.1	กำเนิดองค์การนัษฏะตุล อุลามาย์
1.2	มูลเหตุแห่งการก่อตั้งองค์การ
1.3	ประวัติความเป็นมาขององค์การนัษฏะตุล อุลามาย์
1.4	กลุ่มผู้ก่อตั้งองค์การ นัษฏะตุล อุลามาย์
1.5	จุดประสงค์ของนัษฏะตุล อุลามาย์
1.6	สมาชิก และการขยายตัวขององค์การ
1.7	โครงสร้าง และเครือข่ายขององค์การนัษฏะตุล อุลามาย์
2	การพัฒนาการเรียนการสอนขององค์การนัษฏะตุล อุลามาย์
2.1	การศึกษาศาสนาอิสลามแนวจารีต
2.1.1	นัษฏะตุล อุลามาย์ กับบทบาทในการรักษาการศึกษาศาสนา อิสลามแนวจารีต
2.1.2	อิทธิพลของกษัตริย์ในองค์การนัษฏะตุล อุลามาย์
2.2	การปฏิรูประบบการศึกษาของมุสลิม
3	บทบาทขององค์การนัษฏะตุล อุลามาย์
3.1	บทบาทขององค์การนัษฏะตุล อุลามาย์ ด้านการเมือง
3.1.1	บทบาทขององค์การนัษฏะตุล อุลามาย์ ช่วงสงครามโลกครั้งที่ สอง
3.1.2	บทบาททางการเมืองยุคหลังเอกราช (1950 – 1973)
ก.	การดำเนินบทบาทในฐานะพรรคการเมืองนัษฏะตุล อุลามาย์
ข.	บทบาทของนัษฏะตุล อุลามาย์ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย แบบนำวิถี
ค.	บทบาทของนัษฏะตุล อุลามาย์ ยุคระเบียบใหม่ ค.ศ. 1965- 1998
ง.	บทบาททางการเมืองของนัษฏะตุล อุลามาย์ ยุคเสรี ประชาธิปไตย
3.2	บทบาทด้านสังคม

บทที่	หน้า
3.2.1 บทบาทขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์กับการยอมรับหลักป้ญจศีล	75
3.2.2 องค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์ กับข้อถกเถียงเรื่องชะรีอะห์	77
3.3 บทบาทขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์ ด้านเศรษฐกิจ	80
4 องค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์ ยุคป้จจุบัน	85
4.1 การดำเนินงานขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์ ช่วง ค.ศ. 1999 – ป้จจุบัน	86
4.1.1 ทัศนนะส่วนบุคคลของผู้บริหารองค์การระดับสูง	88
4.2.2 หลักการขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์	90
4.2.3 ภาระหน้าที่	91
4.2.4 แผนงานหลักขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์	91
4.2.5 การให้ความสำคัญกับสื่อออนไลน์	91
4.2 ความสัมพันธ์ขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์ กับต่างประเทศ	93
5 บทสรุป	98
บรรณานุกรม	102
ภาคผนวก	107
ภาคผนวก ก รายชื่อคณะกรรมการกลางขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์ ที่ดำรงตำแหน่งระหว่าง ปี ค.ศ. 1999 – 2004	109
ภาคผนวก ข เครือข่ายประสานเดรนขององค์การนั้ช้เกาะตุล อุลามาย์ในชาว	113

บทที่ 1

การก่อตั้งองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า

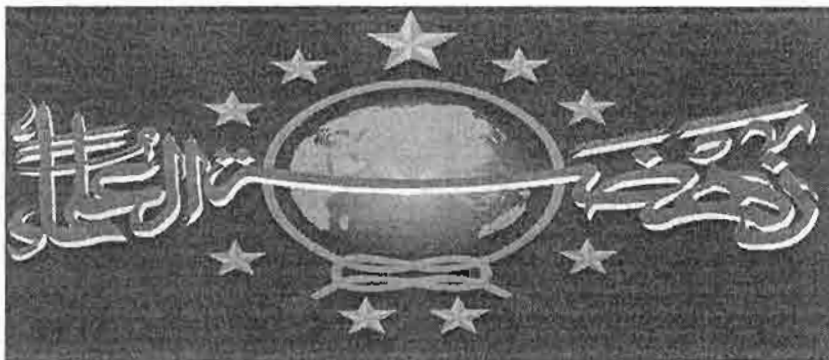
1.1 กำเนิดองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า

องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า (Nahdlatul Ulama) ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 เดือน มกราคม ปี ค.ศ. 1926 ตรงกับปฏิทินอิสลาม วันที่ 16 เดือน รอญับ ปี ฮิจเราะฮ์ ศักราช 1344 ณ เมืองสุราบายา เขตชาวตะวันออก และได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ในลำดับที่ 9 ประจำปี ค.ศ. 1930 ต่อมาได้มีการต่ออายุหรือจดทะเบียนใหม่อีกครั้งตามประกาศของรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม แห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ในปี ค.ศ. 1989 ด้วยหมายเลข C2-7028.HT.01.05.TH.89.¹

ชื่อขององค์การ และความหมาย

กลุ่มผู้ก่อตั้งองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า พยายามเลือกชื่อองค์การให้สอดคล้องและสื่อความหมายกับการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาอิสลามขององค์การเป็นหลัก จึงตั้งชื่อองค์การด้วยภาษาอาหรับ 2 คำ คำแรก คือ คำว่า “นะฮ์ญะฮ์” อันหมายถึง การลุกขึ้น การตื่น หรือ การฟื้นฟู ส่วนคำที่สอง คือ คำว่า “อุลาม่า” เป็นหูพจน์ของคำว่า “อาลิม” หมายถึงผู้รู้ในศาสนาอิสลาม หรือนักวิชาการอิสลาม เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกัน คือ นะฮ์ญะตุล อุลาม่า จึงมีความหมายถึงองค์การแห่งการตื่นตัวของบรรดาผู้รู้ในศาสนาอิสลาม หรือองค์การฟื้นฟูของเหล่าผู้รู้ในศาสนาอิสลาม ต่อมาชื่อขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า กลายเป็นที่รู้จักในหมู่คนอินโดนีเซีย และพากันเรียกชื่อย่อว่า NU トラามาจนถึงปัจจุบัน

ตราสัญลักษณ์ขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า

¹Central Board of Nahdlatul Ulama, Nahdlatul Ulama (Jakarta : Central Board of Nahdlatul Ulama, 1999) 2.

ตราสัญลักษณ์ขององค์การสะท้อนออกมาในรูปของสัญลักษณ์ดังนี้ คือ การขีดมันในแนวทางของฮุสซุนนะฮ์ วัล จูมาอะฮ์ (Ahlussunnah Waljama'ah) และต่อบรรดาอิมามต่างๆ ในหลักการศรัทธา (อัลอะกีดะฮ์) หลักนิติศาสตร์ (ฟิคว์) และหลักการ (ตะเศาวฟ) ปรากฏออกมาในรูปตราสัญลักษณ์ขององค์การในปี ค.ศ. 1927 สัญลักษณ์ทุกอันมีความหมายทางศาสนาอิสลาม รูปดวงดาวใหญ่ตรงกลางเหนือลูกโลกนั้น หมายถึง ท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด คือลฯ ส่วนดาวดวงเล็กๆอีก 4 ดวงที่ขนาบข้างดาวดวงใหญ่ข้างละสองดวงนั้น หมายถึง เคาละฟะฮ์ผู้เที่ยงธรรม ผู้สืบทอดท่านนบี คือลฯ ทั้ง 4 ท่าน ส่วนดาวดวงเล็กๆอีก 4 ดวงที่ประดับอยู่ด้านล่างของตัวอักษรและลูกโลกนั้น หมายถึง สำนักนิติศาสตร์อิสลาม หรือมัซฮับทั้ง 4 และดวงดาวทั้งหมดยังนับรวมกันได้ 9 ดวง ซึ่งเป็นจำนวนเท่ากับจำนวนของนักบุญ หรือ วะลีย์ ทั้งเก้าท่าน (วะลีย์ ทรงโจ๊ะ) ที่มุสลิมชาวให้ความเคารพนับถือ ในฐานะของผู้เผยแผ่ศาสนาอิสลามให้แก่หมู่ชนชาวอินโดนีเซียบริเวณเกาะชวา ลูกโลกสีเขียวก็คือสื่อเพื่อแสดงถึงจุดเริ่มต้นของมนุษยชาติว่าผืนโลกนี้เป็นที่เกิดและที่ตาย และจากที่นั้นมนุษยชาติจะฟื้นคืนชีพและกลับคืนสู่การพิพากษาขององค์พระผู้อภิบาล ส่วนเส้นริบบิ้นสีทองที่ผูกอยู่รอบลูกโลกนั้นมีทั้งสิ้น 99 ปม อันหมายถึง พระนามอันสุนทรของอัลลอฮ์ที่เชื่อมประชาคมมุสลิมทั่วโลกเข้าไว้ด้วยกัน เพราะฉะนั้นจึงจะเห็นได้ว่าดวงตราสัญลักษณ์ขององค์การนะฮ์ญุดตุล อุลาม่าฮ์ ได้รวบรวมนัยยะต่างๆของวิถีธรรมเนียมมุสลิมสุนหนี่แนวทางซุฟี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสารัตถะของความเป็นมุสลิมชาวเข้าไว้ด้วยกัน

1.2 มูลเหตุแห่งการก่อตั้งองค์การ

การก่อตั้งองค์การนะญุดตุล อุลาม่าฮ์ นั้นมีมูลเหตุอยู่สามประการด้วยกันที่สำคัญ ประการแรก คือ ผลกระทบจากแนวนโยบายการปกครองของรัฐบาลคัตซ์ที่มีมุมมองในเชิงลบกับศาสนาอิสลาม การดำเนินนโยบายของรัฐบาลคัตซ์ต่อประชาชนอินโดนีเซียตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สะท้อนว่ารัฐบาลมีมุมมองในแง่ลบต่อมุสลิม จึงต้องมีการดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อลดบทบาทหรือทอนอำนาจของกลุ่มมุสลิมต่างๆลง และหาหนทางเพื่อสร้างความขัดแย้งในหมู่ผู้นำมุสลิมกลุ่มต่างๆให้ขยายวงกว้างไปยังประชาชนมุสลิมทั่วไป อาทิเช่น การหาหนทางแทรกแซงการสอนของครูสอนศาสนา พยายามไม่ให้ครูสอนศาสนามีโอกาสใส่แนวคำสอน และปลุกฝังค่านิยมการต่อต้านรัฐบาลในกลุ่มเยาวชนมุสลิม รัฐบาลคัตซ์อ้างเหตุผลว่าระบบการศึกษาของมุสลิมแบบเดิมในอินโดนีเซียยังมีความล้าหลังหลายประการ เพราะฉะนั้นรัฐบาลคัตซ์จึงต้องเข้ามาพัฒนาระบบการศึกษาของเยาวชนมุสลิมอินโดนีเซียให้ทันสมัยก้าวหน้าขึ้นกว่าใน

อดีต จึงต้องมีการปรับปรุงในหลายๆด้าน² โดยเฉพาะการปฏิรูประบบการศึกษาให้เป็นแบบตะวันตกเพื่อลดจิตวิญญาณแห่งการต่อต้านผู้ปกครอง และตัดสายสัมพันธ์ในวิถีชีวิตของเยาวชนมุสลิมให้เห็นห่างออกไปจากกิจกรรมด้านศาสนาอิสลาม

ตลอดระยะเวลาการปกครองหมู่เกาะอินดิสตะวันออก รัฐบาลดัตช์มีความระแวดระวังการเคลื่อนไหวของชาวพื้นเมืองเสมอ โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของมุสลิมทางการเมืองเพื่อต่อต้านผู้ปกครอง รัฐบาลดัตช์ตระหนักถึงอิทธิพลของศาสนาอิสลามมาโดยตลอด ยิ่งเมื่อกระแสความคิดอิสลามสากล (Pan - Islam) กระจายตัวรัฐบาลดัตช์ยิ่งเกรงว่าการรวมตัวของมุสลิมทั่วโลกจะกระตุ้นให้เกิดการถ่ายทอดแนวคิดต่อต้านตะวันตกที่แพร่กระจายอย่างอิสระในตะวันออกกลาง ตลอดช่วงการประกอบพิธีฮัจญ์ อาจทำให้มุสลิมชาวกลายเป็นฮัจญ์ผู้คลั่งไคล้ลัทธิความเป็นปึกแผ่นแห่งอิสลามมากขึ้น และจะจุดชนวนให้เกิดการลุกฮือต่อต้านดัตช์ขึ้นในชวา รัฐบาลดัตช์จึงได้พยายามหาแนวทางเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว ด้วยมาตรการต่างๆ อาทิเช่น พยายามขัดขวางการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ของมุสลิมพื้นเมือง หาแนวร่วมระหว่างกลุ่มผู้ปกครองมัสยิด และการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ด้านกฎหมายของรัฐบาลพยายามสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้นำมุสลิมผู้นิยมในแนวคิดปฏิรูปศาสนาอิสลามให้มีความทันสมัย และส่งเสริมการรวมตัวของชาวมุสลิมกับกลุ่มครูสอนศาสนาอิสระในชนบท มาตรการสุดท้าย คือการเผยแพร่ศาสนาคริสต์เข้าไปในกลุ่มชนพื้นเมืองบริเวณกยาเว็น เพราะชนพื้นเมืองบริเวณนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการนับถือศาสนาอิสลามมากไปกว่าการนับถือฮินดู และวิญญาณ

มูลเหตุประการที่สอง คือ ผลกระทบจากความหลากหลายทางปรัชญาความคิดทางศาสนาอิสลามที่กำเนิดมาจากโลกแห่งปรัชญาความเชื่อทางศาสนาอิสลามในตะวันออกกลาง ที่แบ่งแยกกันออกมาเป็นกลุ่มสำนักคิดต่างๆ จนนำมาสู่ความขัดแย้งของมุสลิมในทางปรัชญา และการปฏิบัติของมุสลิม ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่แนวคิดปฏิรูปศาสนาอิสลามอันมีพื้นฐานมาจากสำนักคิดชะลาฟียะห์ หรือวะฮาบี๊ ของมุฮัมมัด อิบนิ อับดุลวะฮับ แพร่หลายทั่วโลกมุสลิม มุฮัมมัด อิบนิ อับดุลวะฮับ ได้นำเอาแนวคิดของ อิบนิ คัยมียะฮ์ มาปรับปรุงและเผยแพร่ใหม่อีกครั้ง มุฮัมมัด อิบนิ อับดุลวะฮับ เดินทางไปแถบทุกมุมเมืองแถบคาบสมุทรอาหรับ เขาได้เรียกร้องให้มุสลิมเข้าสู่แนวทางใหม่ และหลักการใหม่ เป็นหลักศรัทธาที่ไม่เหมือนกับสำนักคิด อัชชะรี๊ยะ และด้านการปฏิบัติก็ไม่เหมือนกับมัซฮับชาฟีอี แนวคิดของเขาขยายไปทั่ว เป็นเหตุให้เจ้าเมืองนัจด์มีความเลื่อมใสและศรัทธา ผู้ปกครองให้การสนับสนุนแนวทางดังกล่าว ทำให้มีมุสลิมจำนวนมากหันมายอมรับหลักการของมุฮัมมัด อิบนิ อับดุลวะฮับ ในปี ค.ศ. 1206 แนวทางของมุฮัมมัด อิบนิ อับดุล

² M. C. Ricklefs, *A History of Modern Indonesia Since c.1300* (Hong Kong : The Macmillan Press Ltd., 1981), 149.

ละฮับ ได้รับการสนับสนุนจากกษัตริย์ในราชวงศ์ซาอุด์ และมีอุลาม่ามากมายเขียนตำราขึ้น จนถึงปัจจุบันมีจำนวนมุสลิมยึดมั่นในแนวทางนี้อย่างมากมาย³

หลักความเชื่อของสำนักคิดวะฮาบี มีดังนี้ คือ

1. การขอคู่อารีผ่านสื่อ (ตะวัชชูล) ต่อบรรดา นบี หรือ บรรดาเอาเลียฮ์ ถือว่าเป็นชิริก (ตั้งภาคี) การขอคู่อารีกระทำได้ต่อเฉพาะพระองค์ท่านที่มุสลิมจะขอความช่วยเหลือ
2. การเขียนเขียนสุสานถือว่าเป็นฮะรอม (ต้องห้าม)
3. การสร้างมัสยิดบนสุสานถือว่าเป็นฮะรอม และการวางหิน หรือดึกปายที่หลุมถือว่าเป็นฮะรอม
4. ถือเป็นวาญิบสำหรับคาบมุสลิมที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ มะลาอิกะฮ์ บรรดาศาสดา คัมภีร์ทั้งหลาย วันสิ้นโลก และเรื่องกอดูอ กอดร์
5. มุสลิมต้องมีความเชื่อในเรื่อง วะคัตะวะฮิด คือ การสัญญาของอัลลอฮ์ในเรื่องการตอบแทนและการลงโทษ และมีความเชื่อว่าใครก็ตามที่ในจิตใจของเขามีศรัทธาแม้เพียงน้อยนิด เขาก็จะปลอดภัยจากไฟนรก
6. อัลกุรอานเป็นสิ่งเดิมมีมาคู่กับอัลลอฮ์
7. ต้องไม่กล่าวหาต่อบรรดามุสลิมว่าเป็นผู้ปฏิเสธ นอกจากว่าเขาได้ทำชิริกกับอัลลอฮ์
8. การขออนุญาตต่อท่านศาสนทูตในวันกียามะฮ์ ถือว่าอนุญาต แต่ในโลกนี้ไม่เป็นที่อนุญาต
9. ต้องเชื่อว่าหลังจากท่านศาสนทูตนั้นมีคอลีฟะฮ์ 4 ท่าน คือ อบูบักร อุมร์ อูสมาน และอะลี
10. การเชื่อฟังต่อบรรดาผู้ปกครองไม่ว่าดี หรือชั่ว ถือเป็นวาญิบ แต่มีเงื่อนไขอยู่ว่าผู้นั้นต้องไม่ทำสิ่งที่เป็นบิดอะฮ์

อิทธิพลจากการรับวัฒนธรรมความคิดทางศาสนาอิสลามช่วงเวลาดังกล่าวสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นภายในสังคมมุสลิมชาว ความขัดแย้งทางศาสนาอิสลามที่สำคัญในสังคมชาวคือ ความขัดแย้งระหว่างขบวนการมุฮัมมะดียะฮ์ที่ทำให้การสนับสนุนแนวคิดปฏิรูปศาสนาอิสลามเพื่อความทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมสมัยใหม่ กับขบวนการนะฮ์ฎะตุล อุลาม่า ของกลุ่มมุสลิมหัวเก่าที่นิยมการผสมผสานความเชื่อทางศาสนาอิสลามเข้ากับความเชื่อ และขนบธรรมเนียมปฏิบัติแบบเดิม

³อบู อาดิล ชะรีฟ อัล ซาดีย์, การกำเนิดสำนักคิดต่างๆในอิสลาม (กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน, 2546), 122-130.

การรับกระแสความคิดทางวัฒนธรรมอิสลามจากตะวันออกกลางในสังคมชาว

ลัทธิ หรือแนวความคิดจากตะวันออกกลาง	ศูนย์กลาง การแนวคิด	ขบวนการมุสลิมผู้รับ แนวคิดในชาว
การปฏิรูปศาสนาอิสลามเพื่อความทันสมัย (Reformism) มีรากฐานความคิดมาจากการหวนคืนสู่อิสลามบริสุทธิ์ (Fundamentalism)	ไคโร	ซารกัต อิสลาม, มุฮัมมะดียะฮ์
ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ หรือจารีตนิยม (Traditionalism) ต่อต้านแนวคิดกลุ่มปฏิรูป	มักกะฮ์	นะฮ์ญะตุล อุลา มาฮ์
ความเป็นปึกแผ่นแห่งอิสลามมิกชน (Pan Islam)	อียิปต์	คารุส อิสลาม

ประการสุดท้ายเกี่ยวข้องกับการหาทางออกถึงประเด็นการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของโลกมุสลิมภายหลังการล่มสลายลงของจักรวรรดิออตโตมัน และเปลี่ยนมาปกครองประเทศด้วยระบอบสาธารณรัฐ มุสตาฟา กะมาล (Mustafa Kemal) ผู้นำตุรกีได้ยกเลิกตำแหน่งคอลีฟะฮ์ (กาหลิบ) ซึ่งมีความสำคัญในฐานะของผู้นำทางจิตวิญญาณของมุสลิมทั้งมวล ตลอดระยะเวลาของการหาวิธีถึงปัญหาดังกล่าวระหว่างในปี ค.ศ. 1924-1926 ได้ทำให้กลุ่มอุลาม่าอ์แนวจารีตมีโอกาสดำรงความสำคัญของการแบ่งแยกกันระหว่างมุสลิมกลุ่มต่างๆ ได้ชัดเจน การเข้าร่วมเพื่อหาวิธีถึงทางออกของเรื่องดังกล่าวในเวทีโลก กระตุ้นให้บรรดาอุลาม่าอ์ กยาอีนุรกีษตระหนักถึงพลังของมุสลิมปฏิรูปที่แพร่ขยายทั่วโลกมุสลิม และเห็นความสำคัญของการแสดงพลังเพื่อปกป้องแนวทางของมุสลิมจารีตที่กำลังถูกคุกคามเข้ามาถึงอินโดนีเซีย

1.3 ประวัติความเป็นมาขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์

คำว่า นะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์ สื่อความหมายถึงการก่อตั้งองค์การไว้สองนัยยะด้วยกัน คือ นัยยะแรก คือ องค์การนี้เป็นส่วนหนึ่งของคลื่นแห่งขบวนการชาตินิยม ซึ่งปลุกเร้าโดยขบวนการซารกัต อิสลาม (Serakat Islam) หรือ SI ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1912 กล่าวกันว่า อับดุล วะฮาบ ฮัจญ์ บุลลฮ์ (1888-1971) หนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้ง นะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์ ได้ก่อตั้งสาขาของ SI ขึ้นที่เมืองมักกะฮ์ ในปี ค.ศ. 1913 จากนั้นเมื่อกลับมายังอินโดนีเซียเขาจึงได้ก่อตั้งองค์การเพื่อการศึกษาอันหนึ่งขึ้นมา และให้ชื่อว่า นะฮ์ญะตุล วะฎูอน ซึ่งมีความหมายว่า การฟื้นฟูมาตุภูมิ หรือการคืนชีพของ

มาตุภูมิ ที่เมืองสุราบายา ในปี ค.ศ. 1916 และอาจกล่าวได้ว่าองค์การดังกล่าวนี้เป็นแม่แบบของ หนะฮ์ญุดตุล อุลาม่าฮ์ ขณะช่วงเวลาเดียวกันอิทธิพล หรือความท้าทายอันเป็นผลมาจากการฟื้นฟู ศาสนาอิสลามของมุฮัมมัด อับดุล แห่ฮ์อียิปต์ได้เริ่มแพร่เข้ามาสู่อินโดนีเซีย ในรูปของขบวนการ มุฮัมมะดียะฮ์ (Muhammadiyah) ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์การอิสลามขนาดใหญ่อันดับสองของ อินโดนีเซียในคริสต์ศตวรรษที่ 20

การล่มสลายของจักรวรรดิออตโตมัน และการล้มเลิกระบบคอลลีเฟฮ์ในตุรกี รวมถึงการที่ กษัตริย์อียิปต์ สูด สามารถยึดครองแคว้นฮญาซ โดยรวมเมืองมักกะฮ์ และมะดีนะฮ์ ไว้ใต้อำนาจ ของผู้ปกครองมุสลิมที่ยึดมั่นในแนวทางวะฮาบี ในปี ค.ศ. 1924 ได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งอย่าง กว้างขวาง และเปิดเผยในสังคมอินโดนีเซีย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อกระแสหลัก ของ “อุลาม่าฮ์” โดยเฉพาะในชวา ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ที่ อับดุล วะฮาบ ฮะซูลลอฮ์ อาศัยอยู่ อันนำมาสู่ การแก้ไขข้อกล่าวหาที่มุสลิมกระแสปฏิรูปมองว่าการปฏิบัติกิจวัตรของบรรดาอุลาม่าฮ์เป็น “บิอะฮ์” หรือนวัตกรรมทางศาสนาที่ไม่มีหลักฐานรองรับจากอัลกุรอาน หรือหุนนะห์ ทำให้ อับดุล วะฮาบ ฮะซูลลอฮ์ และบรรดาอุลาม่าฮ์ท่านอื่นๆต้องเร่งรีบออกมาตอบรับ หรือดำเนินการอย่างใดอย่าง หนึ่งเพื่อยืนยันว่า แนวทางของอุลาม่าฮ์กระแสหลักแห่งชวานั้นมิได้จมอยู่กับสิ่งที่เป็นบิอะฮ์ ฮา ซิม อัซฮารี (1871-1947) กยาฮี หรือโต๊ะครู ผู้นำปตานเตรน แห่งเตอบู อีเรง ในเมืองจอมบัง บริเวณชวาตะวันออก ในเวลานั้นท่านผู้นี้คืออุลาม่าฮ์แนวหน้าแห่งเกาะชวา ได้ออกมาตอบรับคำ เรียกร้องให้มีการปฏิรูปองค์การมุสลิม และก่อตั้งองค์การหนะฮ์ญุดตุล อุลาม่าฮ์ ขึ้นใน ปี ค.ศ. 1926 ในโอกาสนั้นเขาเองก็ได้รับตำแหน่งประธานสูงสุดของหนะฮ์ญุดตุล อุลาม่าฮ์ หรือ “รอฮิฮ์อัคบัร” เรา สามารถเห็นพัฒนาการของหนะฮ์ญุดตุล อุลาม่าฮ์ ในช่วงเวลานี้ได้อย่างกระจ่างชัดในรายงานของ หนะฮ์ญุดตุล อุลาม่าฮ์ ที่ว่า การถือกำเนิดของหนะฮ์ญุดตุล อุลาม่าฮ์ นั้นเป็นผลมาจากการคืนรนต่อผู้ อย่างยาวนานของอุลาม่าฮ์จำนวนหนึ่งที่เป็ผู้นำ หรือโต๊ะครู แห่งปตานเตรนต่างๆ บรรดาอุลาม่าฮ์ เหล่านี้ได้พยายามอย่างสุดความสามารถในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของประชาคมอิสลาม แห่งอินโดนีเซีย รวมถึงการดำรงไว้ซึ่งความรู้สึกรักชาติท่ามกลางแรงกดดันอันมากมายจากอำนาจ เจ้าอาณานิคม⁴

นัยยะที่สองคือ ต่อมาในปี ค.ศ. 1916 เมื่อเชค ฮัจญี อับดุล วะฮาบ ฮะซูลลอฮ์ และเชค ฮัจญี มาส มันชูร (หนึ่งในผู้ก่อตั้งองค์การมุฮัมมะดียะฮ์) หลังจากร่วมกันก่อตั้งหนะฮ์ญะตุล วะญูฮ์ ทั้ง สองท่านได้ร่วมกับ เชค ฮัจญี คะฮ์ดัน อะฮ์ยาดี ก่อตั้งสมาคม ดัสวีรุล อัฟการ ขึ้นที่เมืองสุราบายา สถาบันทั้งสองแห่งกลายเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการให้การศึกษา และความรู้ความเข้าใจทาง ศาสนาอิสลาม และยังเป็นทั้งองค์กรและขบวนการต่อสู้เพื่อชาติ ในปีเดียวกันที่ เชค ฮัจญี วะฮาบ ได้รณรงค์ให้มีการก่อตั้งองค์การ หนะฮ์ญะตุล ญะญูร หรือองค์การเพื่อการฟื้นฟูพ่อค้า อันเป็น

⁴Central Board of Nahdlatul Ulama, *Nahdlatul Ulama*, 2.

สถาบันทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมาย เพื่อการปฏิรูปอันจะนำไปสู่การกินดีอยู่ดีของประชากรมุสลิมอินโดนีเซีย โดยผ่านกลไกทางธุรกิจในหมู่ประชาชนรากหญ้า โดยมี เชค ฮัจญี มุฮัมมัด ฮาซิม อัซฮารี⁵ เป็นประธานของสถาบันในเวลานั้น

ในเวลาต่อมาความจำเป็นในการก่อตั้งองค์กรใหม่ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น และกลายเป็นสิ่งที่ต้องเร่งรีบจัดการ เมื่อมีการประชุมอัลอิสลาม ครั้งที่ 4 ที่จัดขึ้น ณ เมืองยอกยาคาร์ตา ในปี ค.ศ. 1925 ได้มีมติจากที่ประชุมว่าผู้ปกครองแห่งแคว้นอิญาซคนใหม่ คือ กษัตริย์ อิบน์ สูด มีพระประสงค์ที่จะจัดการประชุมโลกอิสลาม หรือ มุ้ตะมัร อัล อาลัม อัลอิสลามีย์ ขึ้นในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1926 ที่เมืองมักกะฮ์ และเนื่องจากการประชุมที่ยอกยาคาร์ตาไม่อาจมีมติเป็นเอกฉันท์ ในเรื่องการถวายคำร้องต่อกษัตริย์ อิบน์ สูด ได้นั้น มีการเสนอให้พระราชทานอนุญาตให้มีการปฏิบัติตามธรรมเนียมและวิถีของมุสลิมตามแนวทางสำนักคิดต่างๆ ภายในพื้นที่ระบอบของแผ่นดินหวงห้ามในราชอาณาจักรของกษัตริย์ อิบน์ สูด ได้นั้น ได้สร้างความผิดหวังให้กับ เชค ฮัจญี อับดุล วะฮาบ อัซนุลลอฮ์ และบรรดาผู้สนับสนุนอย่างมาก ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามมองหาเส้นทางใหม่ที่จะนำไปสู่การก่อตั้ง อิญาซ คอม มิตติ หรือคณะกรรมการอิญาซ ที่จะทำหน้าที่สรรหาผู้แทนที่เป็นเอกเทศสามารถเข้าเฝ้ากษัตริย์ อิบน์ สูด และถวายคำร้องของอุลาม่าห์แห่งชาวใต้ ต่อมาในวันที่ 26 เดือน มกราคม ปี ค.ศ. 1926 การประชุมของคณะกรรมการอิญาซได้มีมติให้กำเนิดองค์กรใหม่ที่มีชื่อว่า นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ โดยมีเชค ฮัจญี มุฮัมมัด ฮาซิม อัซฮารี⁵ เป็นประธานสูงสุด หรือ รอฮิส อักบร⁶

1.4 กลุ่มผู้ก่อตั้งองค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์

องค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เกิดขึ้นมารวมตัวกันภายในหมู่เพื่อน และเครือญาติของกษัตริย์หัวอนุรักษที่ไม่พอใจการขยายแนวคิดปฏิรูปสังคมมุสลิมแบบสมัยใหม่ขององค์กรมุฮัมมะดียะฮ์ และต้องการรักษาแนวทางการปฏิบัติแบบดั้งเดิมด้านศาสนา ผู้นำกลุ่มกษัตริย์หัวอนุรักษที่มีบทบาทในการก่อตั้งองค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ได้แก่ กษัตริย์ ฮัจญี มุฮัมมัด ฮาซิม อัซฮารี (K. H. Muhammad Hasjim Asj'ari) กษัตริย์ ฮัจญี อับดุล วะฮาบ อัซนุลลอฮ์ (K.H. Abdul Wahab Hasbullah) กษัตริย์ ฮัจญี บิซริ แชนซุรี (K.H. Bisri Syansuri) และ กษัตริย์ ฮัจญี ริดฮวาน (K.H. Ridhwan) เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและอิทธิพลของท่านเหล่านี้ต่อสังคมชาวจะขอกกล่าวถึงประวัติศาสตร์ผู้นำองค์กร นะฮ์ญะตุล อุละมา ไว้คร่าวๆดังนี้

⁵Central Board of Nahdlatul Ulama, *Nahdlatul Ulama*, 3-4.

ท่านแรกคือ ฮาซิม อัซฮารี ท่านเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงมากในสังคมชาวท่านได้รับการยกย่องให้ดำรงตำแหน่งเชค (Shaikh) หรือผู้รู้ระดับสูงทางศาสนาอิสลาม ท่านเกิดในครอบครัวครูสอนศาสนาใกล้เมืองจอมบัง (Jombang) บริเวณชาวตะวันออกท่านคือบุตรชายของ กยาฮี อัซฮารี (K. Asj'ari) ผู้ก่อตั้งปสานเตรน เครัส (Keras) อัซฮารีมีความเฉลียวฉลาด และเคร่งครัดในหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามอีกทั้งยังมีนิสัยรักการเรียนรู้ ตามประวัติการศึกษาของฮาซิม อัซฮารีวิชาที่ท่านเริ่มศึกษาแรกๆ คือ วิชาเทววิทยาทางศาสนาอิสลามเบื้องต้น ระบบกฎหมายอิสลาม การตีความพระคัมภีร์อัลกุรอาน ฮาดิษ และวิชาอื่นๆ ที่นักเรียนมุสลิมต้องเรียนรู้ ท่านเรียนวิชาเหล่านี้จากบิดาของท่านตั้งแต่เด็กในปสานเตรนเครัส (ตามธรรมเนียมของมุสลิมเด็กชายจะได้รับการสั่งสอนวิชาทางศาสนาอิสลามจากคนในครอบครัวตั้งแต่เล็กก่อนที่จะถูกส่งไปศึกษาศาสนาจากสถานที่ต่างๆ) มีการกล่าวถึงความเฉลียวฉลาดของท่านไว้ว่าเพียงแค่อายุ 13 ฮาซิม อัซฮารีสามารถช่วยบิดาสอนศาสนาให้กับ santri ในปสานเตรนของครอบครัวที่มีอายุมากกว่าตนได้แล้ว ฮาซิม อัซฮารี เริ่มชีวิตการเดินทางเพื่อศึกษาศาสนาอิสลามจากปสานเตรนแหล่งต่างๆเมื่ออายุ 14 ปี ท่านได้ใช้เวลาเดินทางศึกษาศาสนาอิสลามตามปสานเตรนต่างๆในชาวตะวันออก และมาดูลาเป็นเวลา 7 ปี ท่านศึกษากับกยาฮี ยะอ์กูบ (K. Ya'Kub) ในปสานเตรนชีวาลัน (Siwalan) เมืองสุราบายานาน 5 ปี ต่อมาได้แต่งงานกับลูกสาวกยาฮี ยะอ์กูบ และได้รับการสนับสนุนพ่อตาให้เดินทางไปศึกษาศาสนาอิสลามยังมกกะฮ์ในปี ค.ศ.1892 ท่านศึกษาศาสนาอิสลามอยู่เพียง 1 ปีภรรยาเสียชีวิตจึงต้องเดินทางกลับชาวพร้อมกับลูกชายวัย 2 เดือน และได้เดินทางกลับไปศึกษาศาสนาอิสลามที่มกกะฮ์อีกครั้ง ฮาซิม อัซฮารีอยู่ศึกษาศาสนาในมกกะฮ์ 7 ปี เป็นศิษย์คนหนึ่งของเชค อะหมัด เคาะฎิบ (Shaikh Ahmad Khatib) อิหม่ามประจำมัสยิดอัล ฮะรอหม เชค อะหมัด เคาะฎิบ เป็นชาวมินังกาเบา ท่านมีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพของนักศึกษาชาวมลายูที่ศึกษาอยู่ในมกกะฮ์มาก ฮาซิม อัซฮารีศึกษาอยู่ในมกกะฮ์ด้านฮาดิษจนมีความเชี่ยวชาญ ช่วงเวลาที่อยู่ในมกกะฮ์ท่านได้รู้จักกับเพื่อนผู้หนึ่ง คือ กยาฮี บิซรี แชนซุรี ต่อมาได้ร่วมกันก่อตั้งนัศฎะตุล อุลามอ์ ขณะที่ศึกษาศาสนาอยู่ในมกกะฮ์นั้นกระแสความคิดปฏิรูปศาสนาของอับดุลแพร่หลายมากในมกกะฮ์ เชค อะหมัด เคาะฎิบได้ให้ความสนใจแนวคิดปฏิรูปอยู่มาก ท่านสนับสนุนให้ลูกศิษย์ของท่านหลายคนเดินทางไปยังอิยิปต์เพื่อศึกษาศาสนาอิสลามแนวทางดังกล่าวในมหาวิทยาลัยอัล-อัซฮาร์ และสถาบันการศึกษาอื่นๆ⁶

ฮาซิม อัซฮารีไม่ค่อยยอมตามแนวคำสอนของเชค อะหมัด เคาะฎิบ แต่ท่านเห็นด้วยกับการบิดื้อและปฏิบัติตามหลักคำสอนศาสนาแนวประเพณีนิยมของเชคนะวะวีย (Nawawi) และเชค ซัมบัส (Sambas) มากกว่าแม้ว่าฮาซิม อัซฮารีจะยอมรับหลักการฟื้นฟูศาสนาอิสลามให้มีความบริสุทธิ์ แต่ท่านก็ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดปฏิรูปศาสนาอิสลามของอับดุล ท่านให้เหตุผลว่าการทำความ

⁶Deliar. Noer, *The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900-1942*, 229-233. ; Zamakhsyari Dhoefier, *The Peasant Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java* (Tempe, Arizona : Arizona State University , 1999), 70-71.

เข้าใจความหมายที่แท้จริงของการสอนศาสนาอิสลามทั้งในอัลกุรอาน และฮาดิษ โดยไม่มีการสรุปความคิดเห็นจากการจดจำหรือการรวบรวมคำสอนของอุละมาจากสำนักคิดทางนิติศาสตร์ทั้งสี่สำนักนั้นเป็นสิ่งที่ทำความเข้าใจได้ยากยิ่งและไม่มีทางเป็นไปได้ ฮาซิม อัซฮารีมองว่าการตีความอัลกุรอานและฮาดิษอย่างไม่มีข้อสรุปจากตัวบทของสำนักคิดอาจจะนำไปสู่การบิดเบือนความจริงในการสอนศาสนาอิสลามอย่างมาก⁷

เมื่อฮาซิม อัซฮารีเดินทางกลับจากมักกะฮ์ท่านเริ่มสอนศาสนาในปสานเตรนเจดัง (Gedang) ของปู่ก่อนจะหันมาก่อตั้งปสานเตรนเตบูเร็ง (Tebuireng) ของตนเองในปี ค.ศ. 1899 ณ เมืองจอมบึง ท่านได้คัดเลือกสันตริจำนวน 28 คนจากปสานเตรนเจดังที่สนิทมาช่วยเหลือท่าน และศึกษาศาสนาในปสานเตรนเตบูเร็ง ตามธรรมเนียมปฏิบัติในปสานเตรนกยาอีจะมีการคัดเลือกสันตริผู้ใกล้ชิดและมีความสามารถไว้ช่วยเหลืองานในปสานเตรนของตน การพัฒนาขยายขนาดของปสานเตรนเตบูเร็งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นปสานเตรนใหญ่มีลูกศิษย์เข้ามาศึกษาหลายพันคนมีอิทธิพล และมีเสียงมากที่สุดด้านการศึกษาศาสนาอิสลามในสังคมชาว ตลอดจนคริสต์ศตวรรษที่ 20 กลุ่มกยาอีในปสานเตรนเตบูเร็ง และเครือข่ายของท่านฮาซิม อัซฮารีที่อยู่ตามปสานเตรนต่างๆ ในชวาตะวันออก คือกลุ่มผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งองค์การ นะฮ์ฎะตุล อุลามาย์⁸

ท่านที่สอง คือ วะฮาบ ฮัสnulลอฮ์ ท่านผู้นี้มีชื่อเสียงมากในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นบุคคลที่มีบทบาทสูงทั้งในการก่อตั้งและการดำรงอยู่ของนะฮ์ฎะตุล อุลามาย์ วะฮาบ ฮัสnulลอฮ์เกิดในปี ค.ศ. 1888 บิดาของท่านคือผู้นำของปสานเตรนตัมบาคเบรัส (Tambakberas) อันมีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของเมืองจอมบึงต่อจากตาของท่าน วะฮาบ ฮัสnulลอฮ์ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานทางศาสนาอิสลามจากบิดาตั้งแต่เล็ก วะฮาบ ฮัสnulลอฮ์มีความสามารถในการศึกษาและอ่านหนังสือเกี่ยวกับพื้นฐานทางเทววิทยาอิสลาม ระบบกฎหมายอิสลาม และไวยากรณ์อาหรับชั้นกลางตั้งแต่เรียนกับบิดา เมื่ออายุ 13 ปี เขาจึงเริ่มชีวิตแห่งการศึกษาตามปสานเตรนต่างๆทั่วชวาเริ่มต้นจากปสานเตรนโมโจซารี (Mojosari) ในเมืองงันจัก (Nganjuk) วะฮาบ ฮัสnulลอฮ์ ได้ศึกษาการพัฒนาระบบกฎหมายอิสลามอยู่ 4 ปีในปสานเตรนแห่งนี้โดยได้รับการสั่งสอนจากกยาอี โซเลฮ์ (K. Soleh) และกยาอี ไซนุดดีน (K. Zainuddin) ณ ปสานเตรนแห่งนี้ จากนั้นเขาจึงได้ย้ายมาศึกษายังปสานเตรนซีปาคา (Cepaka) 6 เดือน เมื่อผู้ก่อตั้งปสานเตรนเสียชีวิตท่านจึงย้ายไปศึกษายังปสานเตรนทวังซารี (Tawangari) เพื่อศึกษาความรู้ด้านระบบกฎหมายอิสลาม และย้ายไปศึกษายังปสานเตรนในมาดูรา 3 ปี กับ กยาอี คอลีล (K. Khalil) กยาอีท่านนี้มีความเชี่ยวชาญด้านไวยากรณ์ และวรรณกรรมอาหรับ ท่านแนะนำให้ วะฮาบ ฮัสnulลอฮ์ขณะนั้นอายุ 22 ปี เดินทางเข้าไปศึกษากับ กยาอี ฮาซิม อัซฮารี ในปสานเตรนเตบูเร็ง กยาอี คอลีล ได้กล่าวชื่นชม ฮาซิม อัซฮารีว่า

⁷Ibid., 72.

⁸Ibid., 73.

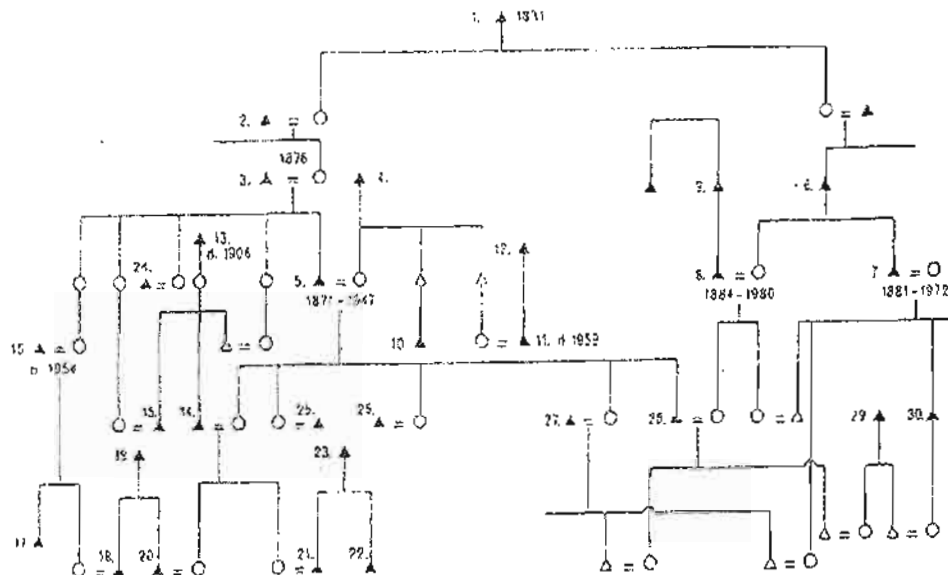
...สมควรได้รับการยกย่องให้เป็นกษัตริย์ที่ดีที่สุดของอินโดนีเซียในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เพราะมีความเชี่ยวชาญด้านศาสนาโดยเฉพาะด้านฮาดิซ ท่านเล่าว่า กษัตริย์ ฮาซิม อัซฮารี เคยเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของท่าน ตัวท่านเองได้เคยมีโอกาสดำรงสอนสันตริ และเข้าฟังการสอนของ กษัตริย์ ฮาซิม อัซฮารี เรื่องการรวบรวมฮาดิซของอิหม่ามบุคอรีย์ (Bukhari) และอิหม่ามมุสลิม ในปสานเตรนเตรนเร็ง รู้สึกว่าเป็นการสอนที่มีการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงได้เยี่ยมที่สุด...⁹

เมื่อวะฮาบ อัสนุลลอฮ์ เข้ามาศึกษาในปสานเตรนเตรนเร็ง เขาได้รับเลือกจากกษัตริย์ ฮาซิม อัซฮารี ให้เลื่อนขึ้นมามีตำแหน่งพิเศษเรียกว่า “มุชวาระฮ์” (Mushawarah) เป็นชั้นที่คัดเฉพาะสันตริผู้มีความสามารถและก้าวหน้าในการเรียนรู้ วะฮาบ อัสนุลลอฮ์ มีโอกาสช่วยกษัตริย์ ฮาซิม อัซฮารี ดำรงตำแหน่งตามทางกฎหมายอิสลามต่อสาธารณะ และช่วยสอนสันตริรุ่นน้องรุ่นพี่ ในจำนวนเพื่อนร่วมชั้น วะฮาบ อัสนุลลอฮ์ มีความสนิทสนมกับ กษัตริย์ มะนาฟ อับดุล กะลิม (K. Manaf Abdul Kalim) ผู้ร่วมก่อตั้งปสานเตรนเตรนเร็ง (Lirboyo) ในเคเครี ซึ่งเป็นปสานเตรน ขนาดใหญ่มีจำนวนสันตริ 2,000 คน กษัตริย์ อับบัส บันเท็ด (K. Abbas Buntet) คือหัวหน้าเปชัน เตรีบนันเท็ด ในเซรินอนปสานเตรนแห่งนี้มีสันตริเข้ามาศึกษาอยู่ถึง 4,000 คน และ กษัตริย์ อซัด อเซมบากัส (K. Asad Asembagus) ต่อมาคือหัวหน้าปสานเตรนอเซมบากัสในเขตซิบูบอนโด (Situbondo) บริเวณชวาตะวันออกมีสันตริเข้ามาศึกษาถึง 3,000 คน วะฮาบ อัสนุลลอฮ์ ศึกษาอยู่ที่ปสานเตรนเตรนเร็งประมาณ 4 ปี กษัตริย์ ฮาซิม อัซฮารีได้แนะนำให้วะฮาบ อัสนุลลอฮ์ เดินทางไปศึกษาศาสนาอิสลามต่ออย่างมักกะฮ์กับกษัตริย์ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ อาทิเช่น กษัตริย์ มะฮ์ฟูซ อัล-ตาร์มิซีย (K. Mahfuz al – Tarmisy) ผู้ก่อตั้งปสานเตรนเตรนเตรน (Tremas) ในปาสิทัน (Pacitan) กษัตริย์ มุกห์ตาร์อม (K. Mukhtarom) จากบันยูนัส (Banyumas) กษัตริย์ บาเกียร์ (K. Bakir) จากบอร์เนียว กษัตริย์ อัซฮารี (K. Ash'ari) จากบาวัน (Bawean) เชคอับดุล ฮามิด (Abdul Hamid) จากคูดัส (Kudus) และเชคอะหมัด เคาะฎิบ วะฮาบ อัสนุลลอฮ์ ศึกษาอยู่ในมักกะฮ์ 4 ปีจึงกลับชวาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1

เมื่อกลับมาถึงชวาท่านได้ก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในสุราบายา และต่อมาได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งหัวหน้าปสานเตรนดัมบาคเบรสต่อจากบิดา และได้ร่วมก่อตั้งองค์การนะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ และดำรงตำแหน่งประธานองค์การ นะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ ต่อจากกษัตริย์ ฮาซิม อัซฮารี ในปี ค.ศ. 1947 จนกระทั่งท่านเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1971

⁹Ibid., 70-76,

แผนผังความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการแต่งงานระหว่างกลุ่มผู้นำ
ขบวนการนัษฎะตุล อุลามอ์ในชวา

Legend

△ = Male ○ = Female ▲ = Kyai

1. Kyai Sihah, Founder, Pesantren Tambakberas	16. Kyai Manaf Aboulkarim, Founder, Pesantren Lirboyo
2. Kyai Uthman, Founder, Pesantren Gedang	17. Kyai Mahrus, Successor, Pesantren Lirboyo
3. Kyai Ash'ari, Founder, Pesantren Keras	18. Kyai Mansur Anwar, Successor, Pesantren Paculgowan
4. Kyai Ilyas, Pesantren Sewulan	19. Kyai Anwar, Founder, Pesantren Paculgowan
5. Kyai Hashim Ash'ari, Hadratus-Shaikh, Founder, Pesantren Tebuireng	20. Kyai Mahfuz Anwar, Founder, Madrasah Sunan Ampe
6. Kyai Hasbullah, Successor, Pesantren Tambakberas	21. Kyai Nur Aziz, Pesantren Singosari, Malang
7. Kyai Wahab Hasbullah, General Chairman, Nahdlatul Ulama (NU), 1947-1972	22. Kyai Mashkur, Vice Chairman, Parliament
8. Kyai Bishri Shanusuri, Founder, Pesantren Denanyar	23. Kyai Ma'sum, Founder, Pesantren Singosari, Malang
9. Kyai Tayu, Rembang	24. Kyai Alwi, Pesantren Keras
10. Kyai Muhammad Ilyas, Minister of Religious Affairs	25. Kyai Idris, Cirebon
11. Kyai M. Romly Tamim, Successor, Pesantren Petarangan	26. Kyai Hafiz Dinyau, Pesantren Tremas
12. Kyai Tamim, Founder, Pesantren Petarangan	27. Kyai Ahmad Baidawi, Banyuwangi
13. Kyai Abdul Jabbar, Founder, Pesantren Maskumambang	28. Kyai Wahid Hashim, Minister of Religious Affairs (1949-1952)
14. Kyai Ma'sum, Founder, Pesantren Seblak	29. Kyai Saifuddin Zuhri, Minister of Religious Affairs (1961-1967)
15. Kyai Adnan Ali, Founder, Pesantren Cukir	30. Kyai Ahmad Shaikh, Chairman, Parliament

ที่มา : Zamakhsyari Dhofier, The Pesantren Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java. (Tempe, Arizona : Arizona State University , 1999), 46-47.

ท่านที่สาม คือ กยาฮี บิซริ แชนซูรี ท่านเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1886 ในตระกูลพ่อค้าบริเวณ ตะวันออกเฉียงเหนือของชวากลาง บิซริ แชนซูรีได้อุทิศตัวให้กับการศึกษาศาสนาเพียงบุคคลเดียว ในจำนวนสมาชิกทั้งหมดของตระกูล ท่านเริ่มชีวิตการศึกษาศาสนาตามปสานเตรนต่างๆตั้งแต่เด็ก ท่านเริ่มเข้าศึกษาในปสานเตรนซารัง (Sarang) ในมาดูราเป็นแห่งแรก ต่อมาได้เข้าศึกษาในปสานเตรนบังกาลัน (Bangkalan) และ ปสานเตรนเตบูเร็งเป็นสถานที่สุดท้ายอยู่ 4 ปี ก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาต่อทางศาสนายังมักกะฮ์อีก 4 ปี และในช่วงนี้เองที่ท่านบิซริ แชนซูรีได้รู้จักและแต่งงานกับน้องสาวของกยาฮี วะฮาบ ฮัสบุลลอฮ์ เมื่อกยาฮี บิซริ แชนซูรีกลับจากการศึกษาศาสนาท่านได้มีโอกาสมาร่วมดูแลปสานเตรนดัมบาเคบรืร่วมกับ กยาฮี วะฮาบ ฮัสบุลลอฮ์ในฐานะบุตรเขยแห่งตระกูลฮัสบุลลอฮ์ เป็นเวลา 2 ปีจึงได้หันไปก่อสร้างปสานเตรนของตนเองขึ้นมาชื่อปสานเตรนคินันยาร์ (Denanyar) ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากปสานเตรนดัมบาเคบรืมากนัก ต่อมาในปี ค.ศ. 1939 กยาฮี บิซริ แชนซูรี ได้ยกบุตรสาวชื่อโซลิชาห์ (Solichah) ให้แต่งงานกับกยาฮี วาฮิด ฮาซิม (K. Wahid Hasjim) ซึ่งเป็นบุตรชายของกยาฮี ฮาซิม อัซฮารี¹⁰ ผู้นำคนสำคัญของ นะฮ์ฎะตุล อุลาม่าฮ์

ท่านที่สี่ คือ กยาฮี ฮัจญี ริควาน เกิดวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1885 ณ เมืองสุราบายา กยาฮี ฮัจญี ริควาน เกิดในตระกูลของนักการศาสนา ท่านเริ่มศึกษาศาสนาตั้งแต่เล็กและได้ใช้เวลาเพื่อการศึกษาศาสนาอิสลามตามปสานเตรนต่างๆทั่วชวาโดยเฉพาะในชวาตะวันออก และมาดูราเป็นเวลา 11 ปี ก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาศาสนาอิสลามยังมักกะฮ์ กยาฮี ฮัจญี ริควานศึกษาศาสนาอิสลามอยู่ในมักกะฮ์ 3 ปี ขณะที่ศึกษาด้านศาสนานั้นท่านยังได้ใช้เวลาว่างช่วยบิดาทำการค้าผ้าบาติก และสอนศาสนาให้นักเรียนผู้เข้าร่วมองค์การนะฎอตุล วะฎอน (Nahdlatul Wathan : การตื่นของดินแดนปศุภูมิ) ช่วงทศวรรษ 1910 กยาฮี ฮัจญี ริควาน ได้มีโอกาสเข้าทำงานในตำแหน่งเสมียนให้กับบริษัทการค้าของดัตช์เป็นเวลา 2 ปี เพราะว่ากยาฮี ฮัจญี ริควาน เคยผ่านการศึกษขั้นพื้นฐานในโรงเรียนเอกชนตามแนวทางการศึกษาแบบสมัยใหม่ของรัฐบาลดัตช์จึงสามารถเข้าทำงานให้กับบริษัทการค้าของดัตช์ได้¹¹

กยาฮีทั้งสี่ท่านเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากโดยเฉพาะในเขตชวาตะวันออก เป็นบุคคลที่มุสลิมทั้งภายในชวาและพื้นที่ใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือและเดินทางเข้ามาศึกษาหาความรู้ทางศาสนาอิสลามจากท่านอยู่เสมอ ปสานเตรนของพวกท่านเป็นปสานเตรนขนาดใหญ่มีชื่อเสียงมายาวนานและมีสันตริกจากที่ต่างๆเข้ามาศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก กยาฮีเหล่านี้คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการร่วมมือกันเพื่อก่อตั้งองค์การ นะฮ์ฎะตุล อุลาม่าฮ์ ให้เกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาในช่วงทศวรรษ

¹⁰Deliar Noer, *The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900-1942*, 230. ; Greg Barton, *Abdurrahman Wahid : Muslim Democrat, Indonesian President* (Australia : University of New South Wales Press Ltd, 2002),39-40.

¹¹Ibid.

1920 พวกท่านได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำที่มีความสำคัญขององค์การ นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ มาตั้งแต่ช่วงก่อตั้งองค์การเรื่อยมาจนถึงปี ค.ศ. 1980

แนวคิดอุดมการณ์แบบจารีตอิสลาม

องค์การมุสลิม นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ คือ กลุ่มมุสลิมหัวอนุรักษ์ผู้ยึดมั่นในคำสอนตามแนวทางสำนักชาฟีอี และซูฟี หลักคำสอนของสำนักคิดชาฟีอีนั้นให้ความสำคัญกับการพิจารณาอัลกุรอานและซุนนะห์ เพราะว่าหลักการและข้อความในอัลกุรอานและซุนนะห์ คือที่มาของหลักกฎหมายอิสลาม และสนับสนุนกระตุ้นให้เกิดการตีความทางศาสนาอิสลามให้มีความสอดคล้องกับสภาพชุมชนมุสลิมต่างๆจากบรรดาท่านผู้ทรงความรู้ทั้งหลาย

กลุ่มผู้นำความคิดขนบธรรมเนียมนิยม

อุดมการณ์ความคิดในการพยายามรักษาวิถีปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมอิสลามของ กลุ่มกษายีผู้นำและสมาชิกขององค์การ นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ส่วนหนึ่งเกิดจากการถ่ายทอดแนวคิดของกลุ่มปัญญาชนมุสลิมอินโดนีเซียที่เข้าไปตั้งรกราก และสอนศาสนาอยู่ในมัลกะซั ให้กับกลุ่ม กษายี ในช่วงเวลาที่ท่านเหล่านั้นเดินทางจากชวาเข้าไปศึกษาศาสนา และประกอบพิธีฮัจญ์อยู่ในมัลกะซั กลุ่มปัญญาชนผู้ถ่ายทอดความคิดการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมนิยมให้กับนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ที่สำคัญ ได้แก่ เชค อะหะหมัด เคาเซฎิบ ชัมบัส (Shaikh Ahmad Khatib Sambas) เชคอัล - นะวะวีย อัล - บันทะนี อัล - ทะนารี (Shaikh al-Nawiwe al-Bantani al-Tanari) เชค อัลคุล กะรีม (Shaikh Abdul Karim) เชค มาฮ์ฟูซ อัล - ทาร์มีซี (Shaikh Mahfuz al-Tarmisy) และ กษายี คอลิล บังกาลัน (Kiyahi Khalil Bangkalan)

เชค อะหะหมัด เคาเซฎิบ ชัมบัส เกิดในกาลิมันตัน และไปตั้งรกรากในมัลกะซัช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 ท่านมีชื่อเสียงมากในฐานะผู้มีความรู้ด้านจิตวิญญาณ และการปฏิบัติตามแนวทางของซูฟี แนวทางคำสอนของท่านได้รับความนิยมนมากในสำนักเงาะรีเกาะฮ์ต่างๆ เชค อะหะหมัด เคาเซฎิบ ชัมบัส ได้ตั้งสำนักเงาะรีเกาะฮ์ ควาดีรียะฮ์ วา'อิनाคซำบันดียะฮ์ (Tarekat Qadiriyyah wa'I Naqshabandiyyah) ขึ้นในชวา มีกษายีจำนวนมากในชวาและภูมิภาคใกล้เคียงเข้ามาศึกษา และยึดหลักคำสอนของเชค อะหะหมัด เคาเซฎิบ ชัมบัส จากเงาะรีเกาะฮ์ ควาดีรียะฮ์ วา'อินาคซำบันดียะฮ์ มาเป็นแนวทางปฏิบัติ และสั่งสอนสันตริที่เข้ามาศึกษากับตนต่อกัน ทำให้แนวคำสอนของท่านแพร่กระจายอยู่ทั่วไปในหมู่เกาะอินดีส และมาเลย์

เชคอัล - นะวะวีย อัล - บันทะนี อัล - ทะนารี เกิดปี ค.ศ. 1815 ในตระกูลเป็งกูบูบริเวณชวาตะวันตก ท่านเป็นที่เคารพนับถือของกลุ่มกษายีชวา และมีความเชี่ยวชาญด้านการใช้ภาษาอาหรับ มีความสามารถในการอธิบายความหมายของคำ และบทโคลงทางศาสนาที่ยากต่อความ

เข้าใจให้กระจ่างชัด ผลงานเขียนของท่านได้รับการตีพิมพ์อย่างแพร่หลายในโคโรอยู่หลายสาขาทั้งในสาขาด้านไวยากรณ์อาหรับ หลักคำสอน บทบัญญัติสำคัญ 5 ประการของอิสลาม และหลักคำสอนของสำนักคิดชาฟีอี งานเขียนของท่านถูกยกย่องนำมาใช้เป็นแนวทางเพื่อสั่งสอนให้ความรู้แก่คนในปสานเตรนต่างๆทั่วชาว

เชค อับดุล กะรีม มีบทบาทสำคัญต่อการแพร่กระจายความคิด เพื่อก่อภพเชริบอนในปี ค.ศ. 1888 ผู้นำนิกตารักต์ของท่านมีมุสลิมชาวบันเต็นเข้ามาศึกษาหาความรู้จำนวนมาก เชค อับดุล กะรีม ได้รับการยกย่องว่า เป็นกยาฮีผู้ยิ่งใหญ่ของบันเต็น มีความหาญกล้าปลุกประชาชนให้ลุกขึ้นมาทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ต่อต้านดัตช์ มุสลิมช่วยยกย่องท่านในฐานะนักบุญ และเรียกขานท่านในนามของกยาฮี อาอุง (Kiyahi Agung) มีความหมายว่า กยาฮีผู้ยิ่งใหญ่

เชค มะฮ์ฟูซ อัล - ตาร์มิซีย์ ทำหน้าที่อุละมาให้ความรู้ทางศาสนาอิสลามอยู่ในมักกะฮ์ท่านมีชื่อเสียงเรื่องความเชี่ยวชาญด้านฮาดิษ นักศึกษามุสลิมจากคาบสมุทรมลายู และหมู่เกาะอินโดนีเซีย ที่เดินทางมาศึกษาศาสนาอิสลามในมักกะฮ์ได้เข้ามารับการถ่ายทอดความรู้จากท่านจำนวนมาก เช่น กยาฮี ฮาซิม อัลฮารี ก็ถูกศิษย์คนหนึ่งของเขาฮ์ฟูซ อัล - ตาร์มิซีย์ ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญฮาดิษไม่แพ้อาจารย์

กยาฮี คอลิล บังกาลัน ท่านศึกษาอยู่ในมักกะฮ์ช่วงทศวรรษ 1860 ท่านมีชื่อเสียงในฐานะผู้มีความรู้เชี่ยวชาญภาษาอาหรับ ไวยากรณ์อาหรับ กฎหมายอิสลาม และเรื่องลึกลับทางจิตวิญญาณ ตัวท่านกยาฮี คอลิล บังกาลัน ไม่ได้เป็นผู้นำสำนักดาร์วัตแต่มีความสำคัญต้องกล่าวถึงท่านเพราะลูกศิษย์หลายรุ่นที่ท่านเคยสั่งสอนได้กลายเป็นผู้นำปสานเตรนต่างๆทั่วชาว¹²

กยาฮีหรือท่านผู้รู้ที่กล่าวไว้ข้างต้นคือกลุ่มครูสอนศาสนาอิสลามแนวขนบธรรมเนียมนิยมที่มีชื่อเสียงได้รับการยอมรับจากมุสลิมทั้งในชว และที่อื่นๆ คำสอนของท่านเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความคิดของมุสลิมอนุรักษนิยมชาวบันเต็นต่อมาโดยเฉพาะช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีกยาฮี กลุ่มอนุรักษหลายท่านเข้าก่อตั้งและเข้าร่วมในองค์การนะฮ์ฎะตุล อุลามาย์

ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม

การปฏิบัติศาสนกิจให้ยึดถือการตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่บัญญัติสืบทอดกันมาแต่เดิม เพราะไม่ผิดบทบัญญัติทางศาสนาและมีการกล่าวไว้ในชารีอะห์ (กฎหมายอิสลามมีสามารถแบ่งออกเป็นสองส่วน คือส่วนที่เป็นศาสนา และส่วนที่เป็นพิธีกรรม) นะฮ์ฎะตุล อุลามาย์ ได้ลุกขึ้นปกป้องหลักคำสอนและการปฏิบัติศาสนกิจตามแนวทางที่เคยปฏิบัติจากการโจมตีของมุสลิมปฏิรูปหัวทันสมัยหลายเรื่องการเบี่ยงเบนจากแนวคำสอนทางศาสนาอิสลามอำนาจการตีความทางศาสนา รวมถึงการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีมิใช่การกระทำที่เหมาะสมกับมุสลิม อาทิเช่น การ

¹²ibid., 64-70.

อ่านบทดุอาในมัสยิด การรักษาสถาน และการเดินทางเยี่ยมเยียนสุสานพระศาสดาและผู้ใกล้ชิดท่านในเมดินาของมุสลิม ข้อโต้แย้งไปมาระหว่างมุสลิมทั้งสองกลุ่มทำให้ความเข้าใจด้านแนวคิดอุดมการณ์ของขบวนการ นะฮ์ญะตุล อุลาม่า ที่ต้องการรักษาสถานภาพและอำนาจการตีความสำนักคิดทั้งสี่ของมุสลิม และขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติทางศาสนาให้ดำเนินเคียงคู่กับศาสนาอิสลามยาวนานต่อไปมีความกระจ่างชัดขึ้น

มุสลิมอนุรักษนิยมยึดถือการปฏิบัติพิธีกรรมในวัฏจักรการเปลี่ยนแปลงในชีวิตปะปนกับคำสอน หรือความเชื่อทางอิสลามร่วมกัน เช่นในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตแทบทุกประเพณีที่ชาวชวาปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน เช่น การเกิด การหมั้น การแต่งงาน และงานศพ จะมีการนำสัญลักษณ์ทางอิสลามเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมเหล่านี้มักจะต้องกระทำในมัสยิด หรือมีการพระคัมภีร์อัลกุรอานในช่วงการประกอบพิธีกรรม ส่วนการปฏิบัติตามประเพณีด้านศาสนา เช่น การอ่านบทดุอาจรร่วมกันในมัสยิด การเดินทางประกอบพิธีฮัจญ์ และการดูแลรักษาหรือเยี่ยมเยียนสุสานของบุคคลสำคัญทางศาสนาอิสลาม เช่น นักบุญที่มุสลิมชาวไควความเคารพในเกาะชวา สุสานของศาสดา และคอลลีฟะฮ์ในตะวันออกกลาง การเยี่ยมเยียนสุสานเพื่อขอความช่วยเหลือ และขอพรให้การเนินชีวิตมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง โดยหวังให้วิญญาณของนักบุญหรือผู้ใกล้ชิดกับพระเจ้าในสถานที่เหล่านั้น เป็นสื่อกลางนำเรื่องราวความทุกข์ที่ตนประสบไปถ่ายทอดต่ออัลลอฮ์ เพื่ออัลลอฮ์จะประทานความช่วยเหลือ การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่กล่าวมาข้างต้น คือ ลักษณะหนึ่งของการนับถือศาสนาอิสลามแบบอนุรักษนิยมในหมู่มุสลิมทั่วไปไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำมุสลิม และกลุ่มกษัตริย์เท่านั้น การปฏิบัติตามประเพณีข้างต้นแสดงให้เห็นลักษณะการผสมผสานหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของชาวชวาที่ดำรงอยู่คู่กับการรับศาสนาอิสลามของชนพื้นเมือง

1.5 จุดประสงค์ของนะฮ์ญะตุล อุลาม่า

จุดประสงค์การก่อตั้งองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า แยกได้เป็น 2 ระยะ ในช่วงแรก Deliar Noer นักวิชาการผู้ศึกษาองค์การเคลื่อนไหวกลุ่มมุสลิมในอินโดนีเซียชี้ว่าจุดประสงค์การก่อตั้งองค์การ นะฮ์ญะตุล อุลาม่า ระยะเริ่มต้น มีจุดประสงค์สำคัญสองประการ¹³

ประการแรก เพื่อคัดค้านข้อตกลงที่มีขึ้นจากการประชุมคอลลีฟะฮ์ เพราะเชื่อว่าข้อตกลงดังกล่าวอยู่ภายใต้การครอบงำจากพวกปฏิรูป

¹³Deliar Noer, "The Development and Nature of the Modernist Movement in Indonesia," in Reading on Islam in Southeast Asia, ed. Ibrahim, Ahmad and others (Singapore : Institute of Southeast Asia Studies, 1985),75.

ประการที่สอง เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมปฏิบัติทางศาสนาอิสลามในชาให้ดำรงอยู่ต่อไป

จุดประสงค์ทั้งสองประการเกิดขึ้นท่ามกลางความไม่พอใจการแพร่หลายกระแสดความคิดจากพวกนักปฏิรูปศาสนาอิสลาม แต่เมื่อองค์กร ณะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เริ่มมีความมั่นคงขึ้นหลังจากก่อตั้งได้ 1 ปี ต่อมาในปี ค.ศ. 1927 เป้าหมายและทิศทางขององค์กรมีความเด่นชัดในฐานะผู้ศรัทธาตามสำนักคิดชาฟีอีเพื่อสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มผู้รู้ทางศาสนา เพื่อขยายและพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ¹⁴ จุดประสงค์ขององค์กรในช่วงนี้ได้แสดงให้เห็นถึงจุดยืนทางแนวคิดของมุสลิมกลุ่มอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมชัดเจนนอกเหนือจากความไม่พอใจกลุ่มมุสลิมหัวทันสมัยในช่วงแรกเพิ่มขึ้นมาหาประการดังนี้

ประการแรก เพื่อให้องค์กรได้รับความเลื่อมใสจากมุสลิมทั่วชาวในฐานะสำนักคิดหนึ่งที่มีประชาชนยอมรับปฏิบัติตามอันมีความสอดคล้องกับการนับถือศาสนาอิสลาม และสร้างผลประโยชน์อันดีต่อตัวสมาชิก

ประการที่สอง เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ผู้รู้ทางศาสนาในสำนักคิดทั้งหลาย

ประการที่สาม เพื่อดูแลการใช้หนังสือต่างๆ ที่ใช้สอน และเผยแพร่การตีความศาสนาอิสลามของสำนักคิดทั้งสี่สำนัก เพราะมีการกระจายตัวจากสำนักคิดต่างๆ เพิ่มขึ้นและบางแห่งได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นองค์กรตามสำนักคิด

ประการที่สี่ เพื่อให้การช่วยเหลือมัสยิด สถานทีนั้ฆการในชุมชน โรงเรียนสอนศาสนา สถานดูแลเด็กกำพร้า และคนยากจน

ประการที่ห้า เพื่อพัฒนาการตีความทางศาสนาอิสลามของเหล่าสมาชิกอันเป็นจุดประสงค์สำคัญขององค์กร¹⁵

ณะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ก่อตั้งมาเป็นเวลา 80 ปีแล้ว วัตถุประสงค์การดำเนินงานขององค์กรยังให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูศาสนาอิสลาม อันเป็นแนวทางดั้งเดิมในช่วงการก่อตั้งเมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ขององค์กร ณะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ในปัจจุบันตามมาตราที่ 26 จะเห็นความแตกต่างของเหตุผลการดำเนินงานเพียงบางประการเท่านั้น รายละเอียดมีดังนี้

- เพื่อส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างอุลาม่าห์ของสำนักนิติศาสตร์อิสลาม (มัซฮับ) ต่างๆ ในมุสลิมสุนหนี่

- เพื่อตรวจสอบคำร่าต่างๆ ว่ายังคงมีความเหมาะสมต่อประชาคมอะห์ลุส ซุนนะฮ์ อัลญะมาอะฮ์ อีกต่อไปหรือไม่ หรือมีสิ่งใด คำสอนใด เป็นบิดอะฮ์ ปะปนอยู่ด้วยหรือไม่อย่างไร

¹⁴Zamakhshari Dhofier, *The Peasant Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java*, 74-75.

¹⁵Deliar Noer, "The Development and Nature of the Modernist Movement in Indonesia", 76.

- เพื่อการเผยแพร่ศาสนาอิสลามบนพื้นฐานคำสอนของสำนักนิติศาสตร์อิสลามทั้งสี่ (มัซฮับทั้งสี่)
- เพื่อการก่อตั้งมัสยิดเราะชะดี (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแนวสมัยใหม่)
- เพื่อบริหารจัดการมัสยิดต่างๆ บาลายเศาะฮ์ หรือโรงเรียน และศาลาตามชุมชนเพื่อใช้ นมัสการ (ละหมาด) และโรงเรียนปอเนาะต่างๆ
- เพื่อการอุปถัมภ์เด็กกำพร้าและคนยากไร้
- เพื่อการก่อตั้งองค์กรต่างๆ เพื่อพัฒนาการเกษตร การค้า และอุตสาหกรรม ตามที่ อนุมัติโดยหลักการของศาสนาอิสลาม

หากพิจารณาเอกสารของกรรมการบริหารองค์กรนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ แล้วจะพบ ข้อมูลที่ให้รายละเอียดถึงแนวคิดทางศาสนาไว้อีกดังนี้ “องค์กรนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ รับแนวคิด ของ อะห์ลุล ชุนนะฮ์ วัด ญะมาอะฮ์¹⁶ ซึ่งยึดมั่นในกิตาบลุลลอฮ์ (พระคัมภีร์อัลกุรอาน) และชุนนะฮ์ ของท่านนบี มุฮัมมัด ศ็อลลา และแบบอย่างของเคาะลีฟะฮ์ผู้เที่ยงธรรม ผู้สืบทอดแนวทางของ ท่านนบี มุฮัมมัด ศ็อลลา ทั้ง 4 ท่าน และตามแนวทาง ทรรศนะของการเข้าใจหลักศรัทธา (อัล อะกีดะฮ์) ของอิมาม อับดุล สะซัน อัล อัชชะรีรีย์ หรือตามแนวทางของอัชชะรีรีย์ และของอับดุล มันซूर อัล มาตุรีดีย์ หรือตามแนวทางของมาตุรีดีเยฮ์ และในทางนิติศาสตร์อิสลาม หรือ ฟิกห์ ตามมัซฮับทั้ง 4 ในอะฮ์ลุล ชุนนะฮ์ วัด ญะมาอะฮ์ นั่นคือ มัซฮับ ฮะนะฟียะ มาลิกียะฮ์ ซาฟีอีเยฮ์ และฮัมบาลียะฮ์ และตาม แนวทางซุฟีเยฮ์ หรือ ตะเศาฟุฟของอิมาม อัลเจาะซาเลีย และอิมาม อัล ญันบัก อัลบัณดาดีเยฮ์”¹⁷

1.6 สมาชิก และการขยายตัวขององค์กร

การรับสมาชิกขององค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ มีกฎเกณฑ์ประการ 2 ประการ ประการ แรกกล่าวว่าผู้จะเข้าเป็นสมาชิกองค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ต้องเป็นมุสลิมผู้ยึดมั่นต่อแนวทาง สำนักกิตาบทกฏหมายกันเคียวกัน คือมุสลิมนิกายซุนนี เชื่อตามสำนักกิตาซาฟีอี กฎประการข้อสอง กล่าวห้ามมิให้สมาชิกปฏิบัติตามความเชื่ออันขัดแย้งกับ แนวทางขององค์กร

¹⁶หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนผู้ศรัทธา เชื่อตาม และปฏิบัติตามคำพูด การกระทำ ทศนคติของนบี มุฮัมมัด และผู้ใกล้ชิด ซึ่งปรากฏอยู่ในชุนนะฮ์ ยึดเป็นแนวทางพื้นฐาน และคัดค้านความเชื่อของชุมชนที่อยู่นอกเหนือ ชุนนะฮ์ว่าเป็นพวกนอกกริต ถือเป็นแนวทางหลักของมุสลิมหัวเก่าที่ยึดมั่นอยู่กับการปฏิบัติตามฟิเคศ ความมี คุณธรรม และเป็นชุมชนของผู้รู้ในเทววิทยา ฮาดิษ และซุฟีเยฮ์ ดูใน Endang MA Turmudi, Nahdlatul Ulama Ideology Politics and the Formation of Khaira Ummah (Jakarta : PP. Lembaga Pendidikan Ma'arif NU, 2004), 22-24.

¹⁷Central Board of Nahdlatul Ulama, Nahdlatul Ulama, 4.

ภายในองค์กรขององค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าฮ์ มีสมาชิก 2 กลุ่มใหญ่ คือ สมาชิกกลุ่มผู้รู้ทางศาสนา (อุลาม่าฮ์หรือ กยาฮ์) และกลุ่มสมาชิกที่มีใช้ผู้รู้ทางศาสนา เหตุผลการแบ่งสมาชิกออกเป็นสองกลุ่มเพื่อต้องการแยกหน้าที่ของสมาชิกให้ชัดเจน กลุ่มผู้รู้ทางศาสนาคือกลุ่มบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถในการร่วมอภิปรายปัญหาทางศาสนา และการประชุมหารือในปัญหาต่างๆ ส่วนสมาชิกทั่วไปมิใช่ผู้รู้ทางศาสนามีสิทธิ์ออกเสียงแสดงความคิดเห็นตามประเด็นปัญหาอันไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางศาสนา การตัดสินใจในประเด็นปัญหาต่างๆขึ้นอยู่กับเสียงสนับสนุนของสมาชิก แต่การตัดสินใจปัญหาทางศาสนาส่วนมากแล้วขึ้นอยู่กับความสามารถของครูสอนศาสนาในการอ้างถึงที่มาของตัวบทนั้น เช่น หนังสือกฎหมายอิสลาม ตูฮ์ฟัฮ์ งานเขียนของ อิบน์ ฮะญูร อัล-ไซทานิ นิฮายาฮ์ (Ibn Hajar al – Haitami Nihayah) งานเขียนของ อัล-รอมลีย์ (al-Ramli) และหนังสือแสดงทัศนะความคิดของผู้ก่อตั้งสำนักคิดทั้ง 4 สมาชิกกลุ่มครูผู้รู้ทางศาสนามีความสำคัญได้รับความนับถือจากสมาชิกทั้งหมด เพราะบุคคลเหล่านี้มีความรู้ความสามารถ และได้ตกลงกันภายในองค์กรว่า สมาชิกคณะกรรมการกลางขององค์กรจำนวน 9 คน ควรจะให้ผู้รู้ทางศาสนาอย่างน้อย 4 ท่านดำรงตำแหน่งนี้ และการดำเนินการบริหารของคณะกรรมการที่มีใช้ผู้รู้ทางศาสนาควรอยู่ภายใต้คำแนะนำของสมาชิกผู้รู้ทางศาสนา¹⁸

การเคลื่อนไหวขององค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าฮ์ ช่วงแรกเป็นการเผยแพร่แนวคิดภายในกลุ่มเครือข่ายของกยาฮ์หัวอนุรักษ์ นะฮ์ญะตุล อุลาม่าฮ์ อาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติภายในกลุ่มกยาฮ์เป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคง และเผยแพร่แนวอุดมการณ์ไปยังมุสลิมกลุ่มต่างๆในสังคมชวา เพราะว่ากยาฮ์เป็นบุคคลที่มีสถานะภาพสูงเป็นที่ยอมรับนับถือจากประชาชนจึงทำให้การเผยแพร่แนวทางของ นะฮ์ญะตุล อุลาม่าฮ์ ได้รับความสนใจจากประชาชนในสังคม อีกทั้งแนวทางของ นะฮ์ญะตุล อุลาม่าฮ์ มีความสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของมุสลิมส่วนใหญ่ในสังคมชวาอยู่แล้ว จึงง่ายต่อการยอมรับและเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์กร นะฮ์ญะตุล อุลาม่าฮ์ สถานะภาพความเป็นกลุ่มปัญญาชนผู้นำมุสลิม กยาฮ์จึงให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องครอบครัว และเครือญาติทางศาสนาอิสลามค่อนข้างเคร่งครัด กยาฮ์มีความคิดว่าครอบครัวมีหน้าที่เตรียมความพร้อมให้ลูกหลานมีความสามารถสืบทอดอารยธรรมอิสลาม และตระหนักในหน้าที่การขับเคลื่อนสังคมแทนตัวเอง กยาฮ์ให้ความสำคัญกับการฝึกฝนบุตรให้มีความเชี่ยวชาญด้านการศาสนาอิสลามเริ่มจากการฝึกหัดภายในครอบครัว การส่งไปศึกษายังปสานเตรนอื่นก่อนจะไปพัฒนาความรู้ทางศาสนายังมักกะฮ์ แนวคิดและข้อปฏิบัติในการแต่งงานอันดับแรกคือกยาฮ์ต้องแต่งงานกันภายในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น ครอบครัวจะรับผิดชอบในการเลือกคู่ครองให้กยาฮ์หนุ่ม กลุ่มกยาฮ์มองการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกเหนือการแต่งงานว่าเป็นสิ่งไม่ควรกระทำ และถือเป็นความผิดร้ายแรงในกฎหมายอิสลาม ทั้งยังห้ามไม่ให้ชายหญิงคบหากันได้อย่างอิสระ ผู้หญิงจะต้อง

¹⁸Deliar Noer, *The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900-1942*, 231-232.

ระมัดระวังการแต่งกายของตนให้มีจิตศรัทธาแต่งงานของกยาฮีต้องกระทำอย่างถูกต้องเหมาะสมกับหลักศีลธรรมที่ดี เพราะว่ากยาฮีคือบุคคลที่มุสลิมให้ความเคารพ กยาฮีอาวุโสไม่เห็นด้วยกับการใช้ชีวิตโศดพวกเขามีความเชื่อว่าการใช้ชีวิตแต่งงานของชายหนุ่มทุกคนคือการแสดงความรับผิดชอบ ต่อสังคม การใช้ชีวิตโศดจึงไม่ใช่สิ่งดีแต่เป็นความผิดปกติ และขัดกับธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ซ้ำยังเป็นการกระทำผิดในฐานะผู้วางแผนครอบครัวต่อพระผู้เป็นเจ้า การแต่งงานของกยาฮีมักอยู่ในกลุ่มเครือญาติทั้งที่ใกล้ชิด และออกไป ชีวิตการแต่งงานมักได้รับการคาดหวังให้มีความยั่งยืน แต่ถ้าชีวิตการแต่งงานกลับนำมาซึ่งความทุกข์ และความเจ็บปวดแล้วกยาฮีสามารถร้องขอต่อศาลให้ตัดสินล้มเลิกการแต่งงานได้ แต่การหย่าร้างไม่ใช่สิ่งดีพระผู้เป็นเจ้าเองทรงรังเกียจ¹⁹

กลุ่มกยาฮีชาวมุสลิมมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างเหนียวแน่น โดยให้ความสำคัญกับญาติฝ่ายชายในการขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ใช้การแต่งงานเป็นเครื่องมือรักษาผลประโยชน์การครอบครองที่ดินของครอบครัว และสร้างสายสัมพันธ์อันเหนียวแน่นภายในกลุ่มเครือญาติของตน กลุ่มกยาฮีผู้ก่อตั้งองค์การ นะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ อาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติมาเป็นพลังเสริมความเข้มแข็งให้การขยายตัวขององค์การ นะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ ดำเนินการเผยแพร่อุดมการณ์ความคิดของตนเข้าสู่พี่น้องมุสลิมตามชุมชนในชนบทอย่างรวดเร็วทั่วสังคมชาว เพราะมีความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาสอดคล้องกลมกลืนกับชาวบ้าน (อับยังัน) และมีปสานเตรนจำนวนมากเข้าร่วมองค์การ เพราะความศรัทธาในแนวทาง และชื่อเสียงของกยาฮีผู้นำองค์การ นะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ ทั้งยังอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติในกลุ่มครูสอนศาสนาสร้างความยอมรับนับถือเพื่อดึงดูดให้ปสานเตรนอื่นๆหันมาร่วมกับองค์การ ทำให้เครือข่ายขององค์การสามารถกระจายออกไปยังหมู่เกาะรอบนอกชวาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 มีการกระจายสาขาขององค์การไปยังกาลิมันตัน แต่ศูนย์กลางสำคัญยังคงอยู่ในชวาตะวันออก

1.7 โครงสร้าง และเครือข่ายขององค์การนะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์

โครงสร้างองค์การนะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ในปัจจุบันมีการวางหน่วยงาน ตำแหน่งการบริหารที่เป็นระบบอย่างชัดเจน และมีเครือข่ายขององค์การในด้านต่าง ๆ มากมาย การศึกษารายละเอียดของโครงสร้างองค์การ และเครือข่ายขององค์การนะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ในปัจจุบัน อาจช่วยให้ภาพความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารองค์การในยุคแรกๆชัดเจนมากขึ้น จริงอยู่ว่าการบริหารองค์การในอดีตอาจจะไม่เหมือนกับปัจจุบันเสียทีเดียวแต่โครงสร้างทางการบริหารคงจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันอยู่บ้าง พื้นฐานสำคัญของการบริหารองค์การอยู่ที่การแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการบริหาร

¹⁹Zamakhshari Dhofier, *The Peasant Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java*, 50-53.

องค์การนั้ญเฐาะตุล อุลาม่าห์ ออกเป็นคณะบริหารส่วนต่างๆ และมีการแบ่งแยกออกเป็นระดับต่างๆอย่างชัดเจนเปรียบเสมือนกับการกระจายอำนาจในการบริหารจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น แต่ผู้บริหารในระดับท้องถิ่นเองก็สามารถเข้ามาบริหารองค์การในส่วนกลางได้เช่นเดียวกัน โครงสร้างการบริหารองค์การนั้ญเฐาะตุล อุลาม่าห์ มีรายละเอียดดังนี้

1. คณะกรรมการกลาง (Pengurus Besar) คือกลุ่มผู้บริหารระดับชาติ
2. คณะกรรมการเขต (Pengurus Wilayah) คือกลุ่มผู้บริหารระดับจังหวัด
3. คณะกรรมการสาขา (Pengurus Cabang) คือกลุ่มผู้บริหารระดับตำบล หรือ เทศบาล และคณะกรรมการเฉพาะสาขา (Cabang Istimewa) คือ กลุ่มผู้บริหารภายนอก
4. ตัวแทนสภาคณะกรรมการสาขา (Pengurus Majelis Wakil Cabang / MWC) คือกลุ่มผู้บริหารระดับต่ำกว่าตำบล
5. ตัวแทนสภาคณะกรรมการสาขาย่อย (Pengurus Ranting) คือกลุ่มผู้บริหารระดับชุมชน

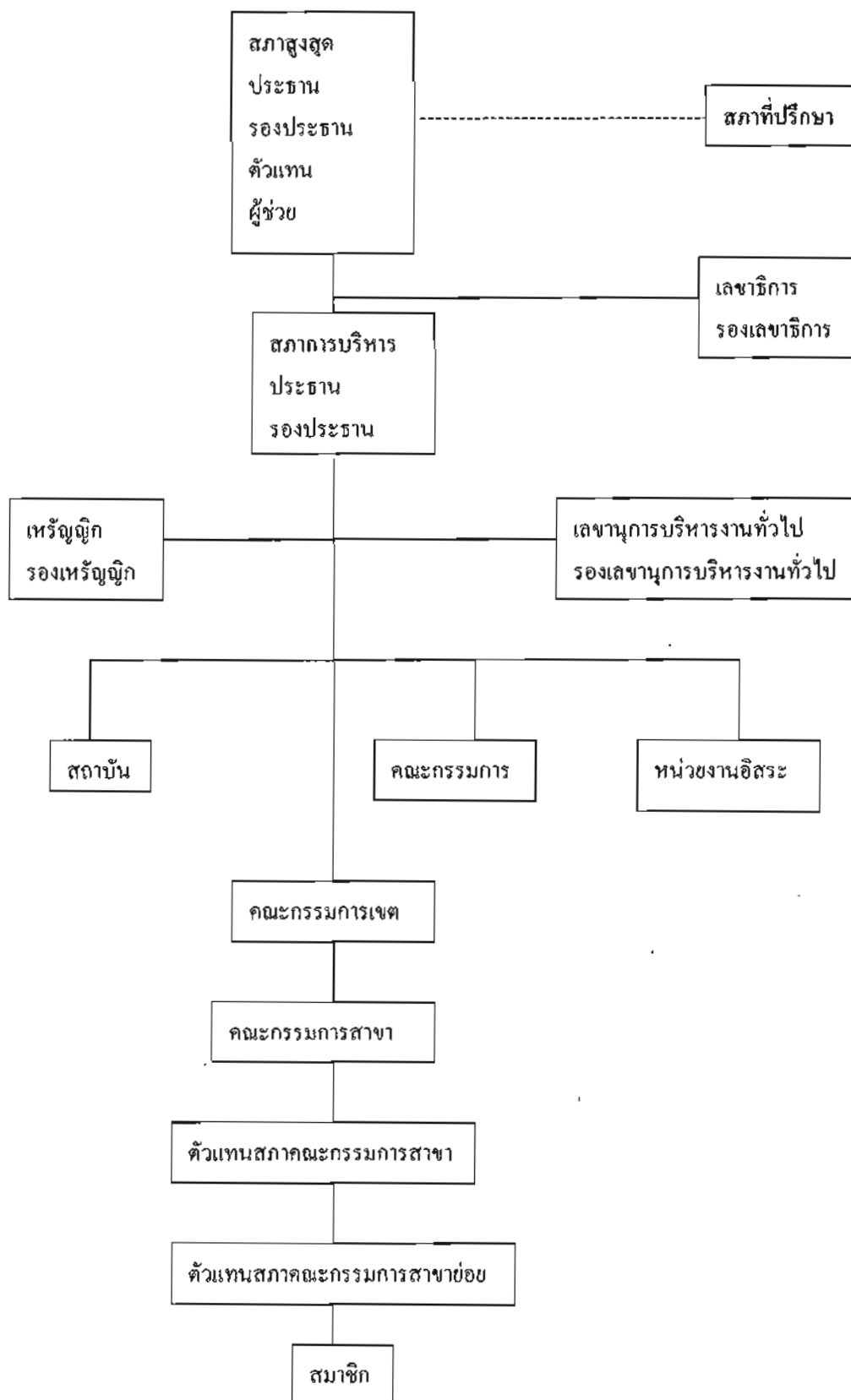
คณะกรรมการผู้บริหารในระดับชาติ ระดับจังหวัด ตำบล และระดับต่ำกว่าตำบล คือ คณะกรรมการระดับที่ 1-4 เข้ามาอยู่ในโครงสร้างการบริหารองค์การนั้ญเฐาะตุล อุลาม่าห์ ในสภาต่างๆ 3 สภา คือ

1. สภาที่ปรึกษา (Mustasyar)
2. สภาสูงสุด (Syuriyah)
3. สภาการบริหาร (Tanfidziyah)

ส่วนกลุ่มผู้บริหารระดับชุมชน (ตัวแทนสภาคณะกรรมการสาขาย่อย ระดับที่ 5) จะอยู่ในโครงสร้างการบริหารองค์การนั้ญเฐาะตุล อุลาม่าห์ ระดับสภาอยู่ 2 สภา คือ

1. สภาสูงสุด (Syuriyah)
2. สภาการบริหาร (Tanfidziyah)

แผนผังโครงสร้างองค์การ

องค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์ สามารถขยายเครือข่ายองค์การกว้างขวางมากขึ้น ในช่วงปลายปี ค.ศ. 2004 องค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์ มีจำนวนเครือข่ายระดับเขต(จังหวัด) กระจายอยู่ 30 เขต มีสาขา 339 สาขา มีสาขาพิเศษจำนวน 12 สาขา มีตัวแทนสภาสาขาจำนวน 2,630 สาขา และมีตัวแทนสภาสาขาย่อยจำนวน 37,125 สาขา²⁰

องค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์ ได้พิมพ์เอกสารกล่าวถึงรายละเอียดการบริหารงานขององค์การในหนังสือชื่อ NAHDLATUL ULAMA เอกสารฉบับนี้ทำให้มองเห็นโครงสร้างการบริหารองค์การได้ครอบคลุมชัดเจนมากขึ้น และมองออกว่ากลุ่ม หรือ สถาบันภายใต้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างองค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์ กับประชาชน อินโดนีเซีย คือ หน่วยงาน 3 ส่วน ที่สำคัญ ได้แก่ สถาบัน คณะกรรมการ และกลุ่มอิสระต่างๆ ซึ่งอยู่ตรงกลางภายในโครงสร้างขององค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์

สถาบัน

ในส่วนของสถาบันเครือข่ายภายใต้การบริหารขององค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์ แบ่งออกตามความสัมพันธ์ด้านต่างๆของสถาบันกับองค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์ ถึง 13 สถาบัน ดังนี้

1. สถาบันอบรมศาสนาอิสลามขององค์การนะฮ์ฎาะตุล อุลาม่าห์ (Lembaga Dakwah Nahdlatul Ulama : LDNU)

แผนงานหลัก

- 1.1 เพื่อพัฒนาองค์การ และทรัพยากรมนุษย์ด้านการอบรมศาสนาอิสลาม
- 1.2 เพื่อพัฒนาความกลมกลืนระหว่างศาสนา
- 1.3 เพื่อเผยแพร่หลักคำสอนทางศาสนาอิสลามที่เหมาะสมกับจิตวิญญาณตามแบบ อะห์ลุลซุนนะฮ์ วัล ญะมาอะฮ์

1.4 ดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม

เครือข่ายองค์การนี้กระจายอยู่ 28 เขต และมีสาขาทั้งหมด 328 สาขา

2. สถาบันการศึกษามาอะรีฟ (Lembaga Pendidikan Ma'arif Nahdlatul Ulama : LP MA'ARIF NU)

แผนงานหลัก คือ

- 2.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการเรียนการสอน

²⁰Central Board of Nahdlatul Ulama, Nahdlatul Ulama (Jakarta : Central Board of Nahdlatul Ulama, 1999), 8-10.

- 2.2 จัดการ และดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเพื่อการศึกษาพื้นฐานของประชาชน
- 2.3 การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาแบบบูรณาการกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ขั้นสูง และการประยุกต์ใช้ร่วมกัน
- 2.4 พัฒนาเครือข่ายทางสังคมที่สัมพันธ์กับโลกของการศึกษา

เครือข่ายขององค์กรมี 20 เขต จำนวน 117 สาขา ส่วนเครือข่ายการบริการด้านการศึกษามีตั้งแต่ระดับเด็กเล็กไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย มีโรงเรียนอนุบาลจำนวน 3,885 โรงเรียน มีโรงเรียนประถม 179 แห่ง โรงเรียนอิสลามระดับประถมจำนวน 3,861 แห่ง โรงเรียนมัธยมต้นจำนวน 378 แห่ง โรงเรียนอิสลามระดับมัธยมต้นจำนวน 733 แห่ง โรงเรียนมัธยมปลายจำนวน 211 แห่ง โรงเรียนอิสลามระดับมัธยมปลายจำนวน 212 แห่ง มหาวิทยาลัย 44 แห่ง และวิทยาลัย 23 แห่ง

3. สถาบันสังคมสงเคราะห์ มาบารรอต (Lembaga Sosial Mabarroth Nahdlatul Ulama : LS MABARROT NU)

แผนงานหลัก คือ

- 3.1 ศึกษาประเด็นทางสังคม
- 3.2 พัฒนาการบริการสังคม
- 3.3 ระดมเงินทุน วัสดุสิ่งของเพื่อช่วยเหลือเหยื่อผู้ประสบภัย
- 3.4 พัฒนาสถาบันเพื่อการแก้ปัญหาวิกฤตทางสังคม

สถาบันสังคมสงเคราะห์ มาบารรอตมีเครือข่ายองค์กรอยู่ 27 เขต และมีสาขามากกว่า 100 แห่ง

4. สถาบันทางเศรษฐกิจ (Lembaga Perekonomian Nahdlatul Ulama : LPNU)

แผนงานหลัก คือ

- 4.1 ศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์
- 4.2 วางแผนสร้างอำนาจหรือความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับสมาชิกของ NU
- 4.3 เสริมพลังทางเศรษฐกิจให้ประชาชน
- 4.4 ฝึกอบรมการเป็นเจ้าของธุรกิจ

สถาบันทางเศรษฐกิจนี้มีเครือข่ายจำนวน 24 เขต มีจำนวนสาขา 207 สาขา

5. สถาบันพัฒนาเกษตรกรรม (Lembaga Pengembangan Pertanian Nahdlatul Ulama : LPPNU)

แผนงานหลัก คือ

- 5.1 ศึกษาด้านเกษตรกรรม

5.2 พัฒนาแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่

5.3 พัฒนา และสนับสนุนด้านเกษตรกรรม

5.4 พัฒนารัฐกิจเกษตร

สถาบันพัฒนาเกษตรกรรมมีเครือข่ายอยู่ 19 เขต และมีจำนวนสาขา 140 สาขา

6. สถาบันปสานเตรน (Rabithah Ma'ahid Islamiyah : RMI)

แผนงานหลัก คือ

6.1 ศึกษาด้านศาสนา และปสานเตรน

6.2 พัฒนาคุณภาพการศึกษาของปสานเตรน

6.3 เสริมสร้างความเข้มแข็งของปสานเตรนในด้านต่างๆของสังคม

6.4 สร้างพลังความเข้มแข็งให้กับสถาบันทางเศรษฐกิจของปสานเตรน

สถาบันปสานเตรนมีเครือข่ายองค์กรอยู่ 27 เขต มีจำนวนสาขา 323 สาขา และมีเครือข่าย

ให้บริการประชาชนจำนวน 6,830 แห่ง

7. สถาบันสวัสดิการครอบครัวของ NU (Lembaga Kemaslahatan Keluarga Nahdlatul

Ulama : LKKNU)

แผนงานหลัก คือ

7.1 ศึกษาด้านสังคม-ศาสนา

7.2 ให้บริการด้านการวางแผนครอบครัว

7.3 ให้บริการด้านสุขวิทยาสังคม

7.4 สนับสนุนงานด้านประชากร และสิ่งแวดล้อม

เครือข่ายองค์กรมี 22 เขต มีจำนวนสาขามากกว่า 50 แห่ง

8. องค์กรดูแลด้านมัสยิดอินโดนีเซีย (Hai'ah Ta'miril Masjid Indonesia : HTMI)

แผนงานหลัก คือ

8.1 ดำเนินงานด้านการพัฒนามัสยิด

8.2 พัฒนาด้านการดำเนินกิจกรรม พิธีกรรมทางศาสนา

8.3 พัฒนาหน้าที่ทางสังคมของมัสยิด

องค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับมัสยิดมีเครือข่ายองค์กรอยู่ 16 เขต

9. สถาบันเพื่อการศึกษา และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Lembaga Kajian dan Pengembangan

Sumberdaya Manusia : LAKPESDAM)

แผนงานหลัก คือ

- 9.1 เพื่อศึกษาด้านสังคม – ศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ
 - 9.2 เพื่อการสร้างสรรค์และปรับปรุงประชาชนให้มีคุณภาพที่ดี
 - 9.3 พัฒนาโครงการพิเศษต่างๆ
- เครือข่ายขององค์กรนี้มี 16 เขต และมีจำนวนสาขามากกว่า 60 สาขา

10. สถาบันพัฒนาอำนาจแรงงานของ NU (Lembaga Pengembangan Tenaga Kerja Nahdlatul Ulama : LPTKNU)

แผนงานหลัก คือ

- 10.1 ศึกษาเรื่องอำนาจของแรงงาน
 - 10.2 อบรมแรงงานที่มีฝีมือ
 - 10.3 ให้การอบรม และสนับสนุนเรื่องอำนาจของแรงงาน
 - 10.4 ปรับปรุงเรื่องความมั่นคงของแรงงาน
- สถาบันพัฒนาอำนาจแรงงานมีเครือข่ายอยู่ 20 เขต และ 53 สาขา

11. สถาบันเพื่อให้คำแนะนำ และช่วยเหลือด้านกฎหมายของ NU (Lembaga Penyuluhan dan Bantuan Hukum : LPBH)

แผนงานหลัก คือ

- 11.1 ศึกษาประเด็นทางกฎหมาย
 - 11.2 มีสถาบันศึกษาด้านกฎหมาย
 - 11.3 ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย
 - 11.4 รณรงค์ผลักดันด้านสิทธิมนุษยชน และสิทธิทางกฎหมาย
- สถาบันด้านกฎหมายนี้มีเครือข่ายอยู่เพียง 1 เขต และมีสาขาอยู่ 7 แห่ง

12. สถาบันด้านศิลปะการต่อสู้ ปกัร นูซา (Lembaga Pencak Silat Pagar Nusa : LPS Pagar Nusa)

แผนงานหลัก คือ

- 12.1 ฝึกอบรมเปเนคัต ไชลัท (Pencak Silat)
 - 12.2 พัฒนา และฝึกอบรมด้านความมั่นคงปลอดภัยของ NU
 - 12.3 พัฒนาด้านความมีมนุษยธรรม และงานด้านสังคมสงเคราะห์
- สถาบันศิลปะการต่อสู้ ปกัร นูซา มีเครือข่าย 15 เขต และมีสาขาลงถึง 110 แห่ง

13. สมาคมนักอ่าน และท่องจำคัมภีร์โกราณ(อัลกุรอาน) (Jam'iyatul Qurra'wal Huffadz : JQH)

แผนงานหลัก คือ

- 13.1 ศึกษาและพัฒนาศิลปะการอ่านคัมภีร์โกราณ
- 13.2 มีสถาบันศึกษาการอ่านคัมภีร์โกราณ
- 13.3 พัฒนาศักยภาพมนุษย์ในด้านการท่องจำคัมภีร์โกราณ
- 13.4 จัดงานเฉลิมฉลองคัมภีร์โกราณ

สมาคมนักอ่าน และท่องจำคัมภีร์โกราณมีเครือข่ายอยู่ 27 เขต และมีสาขาจำนวน 339 แห่ง

คณะกรรมการ

คณะกรรมการกลุ่มนี้คือหน่วยงานพิเศษที่สร้างขึ้นมาเพื่อดำเนินงานในโครงการพิเศษขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า มีเพียงชุดเดียว คือ คณะกรรมการด้านการพยากรณ์ หรือโหราศาสตร์ คณะกรรมการชุดนี้มีแผนงานหลัก ดังนี้

- 1. การศึกษาด้านศาสนาอย่างสัมพันธ์กับการพยากรณ์
- 2. ฝึกอบรม และให้บริการข้อมูลด้านการพยากรณ์
- 3. จัดพิมพ์ปฏิทินขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า

หน่วยงานอิสระ

องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า มีหน่วยงานอิสระในรูปขององค์กรอยู่ 8 หน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงนโยบายขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า กับ กลุ่มสังคมต่างๆ ดังนี้

- 1. ผู้ปฏิบัติตามลัทธิซุฟีขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า (Jam'iyah Ahli Thariqah AL-Mu'tabarah An-Nahdliyah)

แผนงานหลัก คือ

- 1.1 ศึกษาด้านศาสนา และลัทธิซุฟี
- 1.2 ขอมรับการเผยแพร่คำสอนลัทธิซุฟีในหมู่สมาชิกขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่า
- 1.3 แนะนำการปฏิบัติตามลัทธิซุฟีภายในนะฮ์ฎิيين (nahdliyyin) หรือสมาชิกของนะฮ์ญะตุล อุลาม่า

องค์กรนี้มีเครือข่ายกระจายอยู่ 15 เขต และมีจำนวนสาขามากถึง 200 สาขา

- 2. องค์กรผู้หญิงนะฮ์ญะตุล อุลาม่า (Muslimat NU)

แผนงานหลัก คือ

- 2.1 บริหาร และพัฒนาองค์กร
- 2.2 ศึกษาประเด็นด้านสังคม และผู้หญิง

2.3 พัฒนาด้านสถาบันอาชีวศึกษา

2.4 พัฒนาด้านการบริการสังคม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้หญิง

เครือข่ายองค์กรด้านผู้หญิงมีอยู่ 31 เขต 339 สาขา และมีสาขาย่อยอยู่ถึง 2,650 แห่ง มีเครือข่ายการให้บริการอยู่จำนวนมากตามสถานที่ต่างๆ เช่น ในโรงพยาบาล หรือ คลินิก 49 แห่ง โรงเรียนอนุบาล 8,522 แห่ง องค์กรร่วม 247 แห่ง และอยู่ในส่วนของสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า บ้านเด็กเล็ก หอพักหญิง สถานที่ฝึกอบรมอาชีพต่างๆทั่วประเทศจำนวน 10 แห่ง

3. กลุ่มการเคลื่อนไหวของเยาวชน (Gerakan Pemuda Ansor : GP Ansor)

แผนงานหลัก คือ

3.1 การบริหาร และพัฒนาองค์กร

3.2 การพัฒนาลัทธิชาตินิยม

3.3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

3.4 ก้าวสู่การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรระดับชาติ และนานาชาติ

กลุ่มของเยาวชนมีเครือข่ายองค์กร 30 เขต 337 สาขา เครือข่ายการบริการคือศูนย์การความร่วมมือการบริหารงานแห่งชาติ (INKOWINA หรือ Induk Koperasi Wira Usaha Nasional)

4. องค์กรเยาวชนหญิงนะฮ์ฎะตุล อุลามาย์ (Fatayat NU)

แผนงานหลัก คือ

4.1 บริหาร และพัฒนาองค์กร

4.2 ศึกษาด้านสังคม และเยาวชน

4.3 อบรม และให้คำปรึกษาด้านการสาธารณะสุข

4.4 แก้ปัญหาวิกฤตทางสังคม

เครือข่ายองค์กรมี 27 เขต 334 สาขา

5. สมาคมนักศึกษานะฮ์ฎะตุล อุลามาย์ (Ikatan Pelajar Nahdlatul Ulama : IPNU)

แผนงานหลัก คือ

5.1 บริหาร และพัฒนาองค์กร

5.2 ศึกษาประเด็นทางสังคม

5.3 พัฒนากิจกรรมของนักศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับหลักการที่ดีทางวิทยาศาสตร์ และการพัฒนาความรู้สังคม

5.4 เพิ่มเงินทุนเล่าเรียนสำหรับนักศึกษาที่มีความสามารถต่ำ และต้องพักการเรียน

5.5 สนับสนุนด้านการศึกษา และการพัฒนาสำหรับเยาวชนที่ประสบปัญหาทางสังคม

สมาคมศึกษานิสานะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ มีเครือข่ายองค์กรอยู่ 27 เขต 265 สาขา มีเครือข่าย
การให้บริการ คือ ความร่วมมือของลูกชายแห่งมาตุภูมิ (KOPUTRA)

6. สมาคมนักศึกษาหญิงนิสานะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ (Ikatan Pelajar Puteri Nahdlatul Ulama :
IPPNU)

แผนงานหลัก คือ

- 6.1 การบริหาร และพัฒนาองค์กร
 - 6.2 ศึกษาเรื่องราวทางสังคม – ศาสนาเยาวชนวัยรุ่น และนักศึกษา
 - 6.3 การศึกษาด้านสุขภาพ และการช่วยเหลือเยาวชนวัยรุ่น
 - 6.4 บริการช่วยเหลือนักศึกษาที่หยุดเรียน
- เครือข่ายองค์กรมี 26 เขต 316 สาขา

7. สมาคมนักวิชาการนิสานะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ (Ikatan Sarjana Nahdlatul Ulama : ISNU)

แผนงานหลัก คือ

- 7.1 วางแผน และพัฒนาการบริหารงานด้านการศึกษาขององค์กรนิสานะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์
ให้มีความเข้มแข็ง
 - 7.2 กระตุ้นให้สมาชิกของนิสานะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เพิ่มบทบาท และมีการเคลื่อนไหวทาง
สังคมมากขึ้น
 - 7.3 ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชาติด้านเมือง
 - 7.4 พัฒนาการสร้างเครือข่ายปัญญาชนในระดับชาติ และนานาชาติ
- เครือข่ายขององค์กรนักศึกษามีอยู่ 5 เขต 17 สาขา

8. สหภาพการค้ามุสลิมอินโดนีเซีย (Sarikat Buruh Muslimin Indonesia : SARBUMUSI)

แผนงานหลัก คือ

- 8.1 พัฒนาองค์กร
- 8.2 ศึกษาด้านแรงงาน
- 8.3 ฝึกอบรมแรงงาน
- 8.4 ปรับปรุงความมั่นคงของแรงงาน และครอบครัวของพวกเขา

สหภาพการค้าของมุสลิมอินโดนีเซียมีเครือข่ายการค้าอยู่ 14 เขต 342 สาขา 135 กลุ่มการ
เคลื่อนไหวด้านแรงงาน (GBLP)

นอกจากนี้คณะกรรมการกลางของนิสานะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ยังมีหน่วยงานพิเศษที่แยก
ออกไปจากเครือข่ายต้นจำนวนหนึ่ง เพิ่มอีก 13 สถาบัน 5 คณะกรรมการ และ 5 หน่วยงานอิสระขึ้น

ตรงต่อคณะกรรมการกลาง สถาบันดังกล่าวนี้มีชื่อว่า ศูนย์กลางการศึกษาวางแผนนโยบาย (Centre for Strategic Policy Studies : CSPS) มีหน้าที่ศึกษาประเด็นต่างๆที่สัมพันธ์กับยุทธวิธี และนโยบายทางการเมือง”

การขยายเครือข่ายขององค์กรนะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ ในยุคแรกของการก่อตั้งนั้นคงจะไม่มี การขยายตัวของเครือข่ายมากมายเท่ากับในปัจจุบัน ระยะเวลาเป็นการขยายเครือข่ายขององค์กร ไปตามปสานเตรนเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะในเกาะชวา และตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา นะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ เริ่มดำเนินนโยบายเพื่อขยายองค์กรไปยังชุมชนมุสลิมที่ต่าง ๆ มากขึ้น และเปิดรับการปรับตัวขององค์กรเข้ากับการเปลี่ยนแปลงแบบใหม่เพิ่มขึ้นด้วย ทำให้องค์กรเริ่มมี จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยมา ถือได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวคือช่วงเวลาแห่งการพัฒนาองค์กรนะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ ในด้านต่างๆ เพื่อให้มีความพร้อมรับมือกับสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของอินโดนีเซียที่ผูกพันกับสมัยแห่งทุนนิยมโลก องค์กรนะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ ในฐานะที่แสดงจุดยืนการเป็นองค์กรด้านสังคม- ศาสนา จึงมีการกระจายสาขา สร้าง เครือข่าย และดำเนินกิจกรรมทางสังคมในด้านต่างๆอย่างมากมายดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว

²¹Central Board of Nahdlatul Ulama, Nahdlatul Ulama, 12-26.

บทที่ 2

การพัฒนาทางการศึกษาขององค์กรนะฮ์ฎะตุล อุลามาย์

2.1 การศึกษาศาสนาอิสลามแนวจารีต

การศึกษาศาสนาอิสลามมีพื้นฐานมาจากการผสมเข้ากับวัฒนธรรมฮินดูของชาว ศาสนาฮินดูให้ความสำคัญยกย่องนักบวชในศาสนา คือ พรหมณ์ หรือ กูรู (Guru) ให้เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาให้แก่บรรดาลูกศิษย์ โดยใช้ฉันทลพิตี (mandala) เป็นสถานที่กระทำการกิจกรรมทางศาสนารวมถึงการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาด้วย ในช่วงแรกของการเผยแพร่ศาสนาอิสลามประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 เหล่าวะลี ซองะ (wali songo) ผู้ใกล้ชิดพระเจ้าทั้งเก้าท่าน หรือที่เรียกกันตามความเข้าใจทั่วไปว่านักบุญ วะลีได้ประยุกต์แนวทางการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาฮินดูมาเป็นพื้นฐานการเผยแพร่ศาสนาอิสลามไปยังผู้ศรัทธาในบริเวณต่างๆของชาว ด้วยการนำฉันทลพิตีมาเป็นสถานที่ในการธรรมเทศนาสั่งสอน และให้การศึกษาศาสนาอิสลามภายในชุมชน และผสมผสานหลักคำสอนเรื่องความเชื่อ หลักกฎหมาย และขนบธรรมเนียมทางศาสนาอิสลามให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางเทววิทยา ความเชื่อเรื่องความตาย ชีวิตหลังความตาย และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าของฮินดู-พุทธ และใช้พลังอำนาจทางเวทมนต์คาถาตามแนวทางซูฟีดึงดูดให้ชาวชวาหันมายอมรับ และสนใจศึกษาศาสนาอิสลาม โดยให้ความสำคัญกับคำสอนของ อะห์ลุล ชุนนะฮ์ วัล ญะมาอะฮ์ ตามแนวทางที่วะลีเคียดำเนินตนเป็นแบบอย่าง วะลีซองะ ทั้งเก้าท่านกลายเป็นบุคคลที่มุสลิมในชวา และเกาะต่างๆของอินโดนีเซียให้ความเคารพนับถืออย่างมาก แนวทางการสั่งสอน หรือเผยแพร่ศาสนาอิสลามของชุมชนมุสลิมในอินโดนีเซียล้วนรับเอาแนวการสอนของท่านเหล่านี้เป็นจารีตในการศึกษาศาสนาอิสลาม ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 การศึกษาศาสนาอิสลามแนวจารีตได้ขยายเข้าไปยังพื้นที่ชนบทชวามากขึ้นสอดคล้องกับการศึกษาศาสนาอิสลามทั้งระบบป็นมาเยียน และปสานเตรน'

ระบบการศึกษาศาสนาอิสลามในชนบทธรรมเนียมชวาแยกออกเป็น 2 สถาบันการศึกษา ศาสนาหลัก คือการศึกษาในป็นมาเยียน และปสานเตรน ป็นมาเยียนคือการศึกษาศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน ส่วนปสานเตรนคือการศึกษาศาสนาอิสลามระดับสูงในสังคมชวา การสถาบันการศึกษาทั้งสองระดับมีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางชุมชน และมีบทบาทมากในเขตชนบท สถาบันการศึกษา

¹ Rosario M. Corted, *Preliminary Study of Modernizing Trends in Muslim Education in Indonesia and the Philippines A special Focus on the Pesantren Tradition in Java* (Southeast Asian Studies Program : Research Exchange Fellowships Report No. 1 ,1984), 29.

คือ แหล่งถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาอิสลาม และศูนย์รวมการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในชุมชน

การศึกษาในระบบป็นมาเขียนคือการศึกษาศาสนาอิสลามระดับพื้นฐานแบบไม่เป็นทางการทำการสอนภายในชุมชน หรือหมู่บ้านตามชนบทของชาว จูคมุ่งหมายของการศึกษาแบบป็นมาเขียนเพื่อให้เด็กชาวมุสลิมมีความสามารถทางศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน และเป็นการวางพื้นฐานด้านไวยากรณ์อาหรับให้กับนักเรียน เพื่อให้สามารถอ่านบทดุอาัจมัต และพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ การสอนอันดับแรกเป็นการสอนพื้นฐาน (Elementary) เริ่มจากภายในครอบครัวพ่อแม่จะสอนให้ลูกท่องจำข้อความในพระคัมภีร์ และพัญชนะอาหรับช่วงระหว่าง 5-8 ขวบ ระดับต่อมาเรียกว่า (Pengajian Kitab) เป็นการสอนให้เริ่มอ่านภาษาอาหรับจากกยาฮีในชุมชน กยาฮีเน้นให้เด็กนักเรียนมุสลิมซึ่งส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 7 – 10 ปี พัฒนาทักษะในการอ่านพระคัมภีร์ให้คล่องแคล่ว และสามารถท่องจำข้อความจากคัมภีร์อัลกุรอานได้ สถานที่ทำการเรียนการสอนมักสอนกันตามบ้านของกยาฮีในชุมชน ในลังการ์ (langgar)² หรือในมัสยิด เวลาเรียนคือช่วงตอนเย็นถึงค่ำเนื่องจากตอนกลางวันเด็กๆต้องช่วยงานในครอบครัว และกยาฮีต้องทำอาชีพของตัวเอง การเรียนการสอนแบบป็นมาเขียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายกยาฮีทำการสอนให้ฟรีเพราะมีความเชื่อว่าการสอนศาสนาอิสลามคือการอุทิศตัวให้กับพระเจ้า เมื่อเด็กมีความพร้อมที่จะเรียนในระดับที่สูงขึ้นพ่อแม่จะส่งลูกหลานเข้าเรียนในระดับปสานเตรน³

ปสานเตรน คือศูนย์กลางการฝึกฝนมุสลิมตามขนบธรรมเนียมปฏิบัติในชาว และมาตุราบางครั้งเรียกว่าปอนด็อก (pondok) แปลว่าตึก หรือที่พักของนักเรียน มาจาก (funduq) ในภาษาอาหรับแปลว่าโรงแรม หรือตึก ส่วนคำว่าปสานเตรนมาจากการสมาสคำของคำว่าสันตริ (santri) ⁴ ใช้กล่าวถึงนักเรียนในปสานเตรน เมื่อกล่าวถึงปสานเตรนจึงหมายถึงสถานที่ฝึกฝนอบรมทางศาสนาอิสลามแบบประจำมีที่พักให้กับกยาฮี และสันตริพักอาศัย อาจมีมัสยิด และสถานที่น้มนัสการอยู่ภายในเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาด้วยกันระหว่างกยาฮี และสันตริ กับชุมชนรอบๆ ปสานเตรนเนื่องจากหมู่บ้านในชนบทไม่ค่อยมีมัสยิดประจำหมู่บ้านชาวบ้านมักจะเข้าไปร่วมน้มนัสการและประกอบพิธีกรรมทางศาสนายังมัสยิดภายในปสานเตรนที่อยู่ใกล้ชุมชน หรือในลังการ์(สถานที่ทำการน้มนัสการพระเจ้า)ของชุมชน

²คือสถานที่น้มนัสการร่วมกันของชุมชนที่ไม่มีมัสยิดประจำหมู่บ้าน ดูใน Zamakhsyari Dhofer, *The Peasant Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java*, 3-4.

³Peacock L. James, *Muslim Puritans : Reformist Psychology in Southeast Asian Islam* (London, England : University of California Press, Ltd., 1978), 66-69.

⁴งานศึกษาของ Corted ใช้คำว่า “สันตริ” หมายถึงนักเรียนในปสานเตรน Corted, *Preliminary Study of Modernizing trends in Muslim Education in Indonesia and the Philippines A special Focus on the Pesantren Tradition in Java* , 40.

วัฒนธรรมมุสลิมชาวสันตริจะให้ความสำคัญกับถือกบฏอิศลามผู้ก่อตั้งปสานเตรนสูงมาก เพราะว่าการสร้างปสานเตรนมิใช่เรื่องง่ายต้องอาศัยทั้งความรู้ความสามารถทางศาสนา และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การก่อสร้างปสานเตรนนั้นต้องใช้ทรัพย์สินส่วนตัวของกบฏอิศลามทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นมัสยิด ที่พักนักเรียน และห้องเรียนล้วนสร้างในที่ดินของครอบครัวกบฏอิศลามทั้งสิ้นรัฐบาลไม่ได้ให้การช่วยเหลือสิ่งใดเลย ฉะนั้นผู้ทำการก่อตั้งปสานเตรนมักจะมาจากครอบครัวผู้มีฐานะชนชั้น

เจ้าของที่ดิน ครอบครัวผู้รู้ทางศาสนา หรือผู้มีโอกาสไปศึกษาศาสนาในมักกะฮ์มาหลายปี กลุ่ม กบฏอิศลามผู้ก่อตั้ง ปสานเตรนจึงได้รับการยอมรับว่ามีชื่อเสียงเกียรติยศในสังคมชาวทั้งจากสันตริ ในปสานเตรนของตน และกลุ่มกบฏอิศลาม แต่ชื่อเสียงหรือการดำรงอยู่ของปสานเตรนบางแห่งมักไม่ยาวนานอาจจะมีชื่อเสียงในระยะสั้นและต้องปิดตัวลงไปเมื่อผู้ก่อตั้งปสานเตรนแห่งนั้นๆ ได้เสียชีวิตลง ด้วยเหตุผลต่างๆ ได้แก่ความศรัทธาที่ซิดดิดในตัวบุคคลเมื่อบุคคลที่พวกเขายกย่องจากไปจึงไม่มีความศรัทธาในปสานเตรนแห่งนั้นอีก และการขาดผู้รับช่วงสืบทอดต่อ หรือเป็นเพราะผู้สืบทอดอันได้แก่ลูกชาย หรือลูกเขยของผู้ก่อตั้ง ไม่มีความสามารถจะรักษาชื่อเสียงของปสานเตรนให้คงอยู่ ฉะนั้นปสานเตรนใดจะมีความรุ่งเรืองหรือเสื่อมจิ่งขึ้นอยู่กับความสามารถและอำนาจบารมีของผู้ก่อตั้ง และผู้สืบทอดมากกว่าสิ่งใด ปสานเตรนที่มีชื่อเสียงมากจะดึงดูดสันตริให้เข้ามาศึกษาจำนวนมากและพัฒนาปสานเตรนให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ปสานเตรนขนาดใหญ่ในชาวมัจญานวัน สันตริเข้าศึกษาหลายพันคน

อุดมมุ่งหมายร่วมของปสานเตรน คือ ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอิสลาม และฝึกฝนสันตริให้กลายเป็นผู้รู้ทางศาสนา ส่วนเหตุผลการเข้ามาศึกษาศาสนาอิสลามของสันตริ เพราะพวกเขามีความเชื่อว่าการศึกษาศาสนาอิสลามคือการปฏิบัติตามหน้าที่ของมุสลิมที่ดี และเป็นการอุทิศตนแด่อัลลอฮ์ การตัดสินใจเข้าศึกษาศาสนาในปสานเตรนใดมักขึ้นอยู่กับชื่อเสียงความสามารถ และเชี่ยวชาญของกบฏอิศลามที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาทางศาสนาอิสลามใด ประกอบกับความสนใจส่วนตัวของสันตริว่าต้องการศึกษาความรู้จากสาขาใด ส่วนกลุ่มสันตริผู้มุ่งหวังจะพัฒนาตนเองให้กลายเป็นผู้รู้ทางศาสนานั้นจะต้องเดินทางไปศึกษายังปสานเตรนต่างๆ ทั่วชวา เพราะกบฏอิศลามในปสานเตรนแต่ละแห่งมีชื่อเสียงความเชี่ยวชาญสาขาทางศาสนาอิสลามต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่นกบฏอิศลามของปสานเตรนดริมีสในเมืองปาสิทันมีชื่อเสียงความเชี่ยวชาญด้านไวยากรณ์อาหรับ กบฏอิศลาม ฮิม อัสฮารี ของปสานเตรนเตนูเร็งมีชื่อเสียงเชี่ยวชาญในฮาดิษ และกบฏอิศลามในเปชันเตรียจัมเปสในกิเดรีมีความเชี่ยวชาญในลัทธิซุฟี (sufism) การศึกษาศาสนาอิสลามในชาวสันตริสามารถเลือกเรียน

¹Corted, Preliminary Study of Modernizing trends in Muslim Education in Indonesia and the Philippines A special Focus on the Pesantren Tradition in Java, 32-36.

ได้หลายปสานเตรนตามความสนใจของตน สันตริกคนหนึ่งอาจใช้เวลาศึกษาในปสานเตรนตั้งแต่ไม่กี่เดือนจนถึงสิบกว่าปีขึ้นอยู่กับความสามารถส่วนตัวของบุคคลนั้น⁶

เนื้อหาวิชาการศึกษาการสอนในปสานเตรนนั้นเป็นเรื่องทางศาสนาอิสลามล้วนๆ และเน้นการศึกษาภาษาอาหรับเพราะการศึกษาภาษาอาหรับมีความสำคัญต่อการศึกษาด้วยททางศาสนาอิสลามเนื่องจากด้วยบทในวิชาต่างๆนั้นแปลมาจากภาษาอาหรับ วิชาการศึกษาที่ใช้สั่งสอนสันตริกในปสานเตรน ได้แก่ วิชาการศึกษากฎหมายอิสลาม (fiqh) วิชาะบบการพิจารณาคดีของอิสลาม (usul fiqh) วิชาว่าด้วยขนบธรรมเนียมการปฏิบัติตนของพระมุฮัมมัดทั้งเรื่องการค้าสิน คำพูด และการกระทำของพระองค์ (hadith) วิชาการบรรยายกุรอาน (tafsir) วิชาเทววิทยาอิสลาม (tauhid) วิชาซูฟี (tasawwuf) วิชาจริยศาสตร์อิสลาม (akhlak) วิชาประวัติศาสตร์อิสลาม (tarikh) และวิชาวาทลีป (balagah)⁷

การศึกษาในปสานเตรนมีการแบ่งสันตริกออกเป็น 3 ระดับ ระดับแรกเป็นการศึกษาระดับพื้นฐานคือชั้นบันดอนงัน (bandongan) ในชั้นนี้กยาอีจะอ่าน และแปลอธิบายด้วยบทอาหรับให้สันตริกเข้าใจ ความคาดหวังของกยาอีคือให้สันตริกมีความเชี่ยวชาญการอ่านภาษาอาหรับจนสามารถแปลด้วยบทอาหรับ และอธิบายงานเขียนทางด้วยบทอาหรับได้ ระดับที่สองคืออุซตาซ (ustadz) เป็นการพัฒนาศันตริกให้มีความสามารถในการสอนศาสนา ในชั้นนี้กยาอีจะให้สันตริกผู้ฝึกหัดทำการสอนด้วยททางศาสนาให้แก่สันตริกผู้น้อง ระดับที่สามคือชั้นมุชวะเราะฮ์ (mushawarah) เป็นระดับสูงสุดของการศึกษาศาสนาอิสลามในปสานเตรนในระดับนี้กยาอีต้องการพัฒนาให้สันตริกทำการศึกษาดูบทให้เข้าใจอย่างถ่องแท้จนสามารถวิจารณ์ และถกเถียงประเด็นปัญหาต่างๆทางศาสนาอิสลามได้ กยาอีอาจจะย้ายสันตริกจากระดับชั้นล่างไปยังระดับที่สูงขึ้นไปได้ตามศักยภาพในการพัฒนาของสันตริก สันตริกที่ดีคือผู้มีความสามารถในการอ่านด้วยบทอย่างกว้างขวาง มีการตีความ และอ้างถึงที่มาของด้วยบทอย่างรอบคอบ สันตริกจะสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับตัวเองได้หรือไม่ขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ตีความด้วยบทอาหรับ ถ้าสันตริกคนใดมีความสามารถเป็นที่พอใจกยาอีถาบทามให้อยู่ช่วยงานในปสานเตรน หรือได้รับการสนับสนุนให้เดินทางไปศึกษาด้านศาสนาต่อยังตะวันออกกลาง และสถานที่มุสลิมขนบธรรมเนียมนิยมเข้าไปศึกษาศาสนาคือมัสยิดอัล-ฮารามในเมืองมักกะฮ์ เมื่อสันตริกสั่งสมประสบการณ์ความเชี่ยวชาญทางศาสนาจนได้รับการยกย่องจากบรรดากยาอี เขาอาจได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่กยาอีหนุ่มเผยแพร่คำสอนทางศาสนาอิสลามสืบต่อไป วัฒนธรรมการศึกษาศาสนาอิสลามปสานเตรนมีความสำคัญในฐานะ

⁶Zamakhshari Dhofier, *The Peasantren Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java*, 6.

⁷Ibid., 37

ศูนย์กลางการฝึกฝนสันตริให้มีความรู้ความสามารถทางศาสนาอย่างมีศีลธรรมคุณธรรม และสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีของมุสลิมชาว⁸

2.1.1 นะอ์ญะตุล อุลาม่าห์ กับบทบาทในการรักษาการศึกษาศาสนาอิสลามแนวจารีต

เมื่อมีการเปิดคลองสุเอซในปี ค.ศ. 1869 และการพัฒนาระบบขนส่งทางเรือขนาดใหญ่ที่สามารถบรรจุผู้โดยสารได้ปริมาณมากขึ้นทำให้การเดินทางมีความสะดวกและปลอดภัยกว่าในอดีต มีผลให้จำนวนผู้เดินทางประกอบพิธีฮัจญ์ และศึกษาศาสนายังตะวันออกเฉียงจากชาวเพิ่มจำนวนมากขึ้นตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 การหลั่งของสันตริเข้ามายังตะวันออกเฉียงที่เพิ่มมากขึ้นยังทำให้สันตริเปิดรับแนวความคิดใหม่ๆทางศาสนาอิสลามอย่างหลากหลายมากขึ้นไปด้วย ศูนย์การศึกษาศาสนาอิสลามของโลกมุสลิมยังตะวันออกเฉียงมีศูนย์กลางการศึกษาสำคัญอยู่ 2 ศูนย์กลาง คือ ในมักกะฮ์ และไคโร ศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลามในมักกะฮ์อยู่ที่มัซยิด อัล - ฮะรออม (al - Haram Masjid) มัสยิดแห่งนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางด้านศาสนาอิสลามมากกว่าการศึกษาด้านอื่น ส่วนศูนย์กลางการศึกษาในไคโรอยู่ ณ มหาวิทยาลัย อัล - อัซฮาร์ (al - Azhar University) มหาวิทยาลัยอัล - อัซฮาร์คือศูนย์กลางที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสนาอิสลามเชิงการเมือง และการต่อต้านอาณานิคม⁹ ตามแนวความคิดของ ญะมาลุดดีน อัล อัฟฆอนิ (Jamal al - din al - Afghani) และการปฏิรูปศาสนาอิสลามแนวสมัยใหม่ของมุฮัมมัด อับดุลฮ์ (Muhammad Abduh) ทั้งสองท่านคือต้นแบบทางแนวคิดที่สำคัญของการเคลื่อนไหวทางศาสนาอิสลามเชิงการเมืองต่อกลุ่มปัญญาชนมุสลิมทุกเชื้อชาติในไคโร¹⁰

การศึกษาศาสนาอิสลามทั้งในมักกะฮ์ และในไคโร มีส่วนสำคัญยังต่อการเผยแพร่ และถ่ายทอดแนวความคิดทางศาสนาอิสลามอันหลากหลายไปยังมุสลิมตามที่ต่างๆที่เดินทางเข้ามาศึกษาศาสนาอิสลาม งานศึกษาของรัตนา ไพศาล มองว่ากระบวนการถ่ายทอดแนวความคิดทางศาสนาอิสลามที่สำคัญ และเป็นต้นกำเนิดของแนวคิด คำสอนทางศาสนาอิสลามที่มีบทบาทสูงในปัจจุบัน คือหลักการของลัทธิการหวงคืนสู่ศาสนาอิสลามบริสุทธิ์ ลัทธิความเป็นปึกแผ่นแห่งมวลหมู่อิสลามิกชน หรืออิสลามสากล และลัทธิปฏิรูปศาสนาอิสลาม แนวความคิดทั้งสามนี้ก่อให้เกิดการแบ่งแยก และแตกตัวของแนวความคิดทางศาสนาอิสลามอย่างหลากหลายภายในโลกมุสลิม อัน

⁸Ibid., 37-42

⁹Mona. Abaza, *Changing Images of Three Generations of Azharites in Indonesia* (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1993), 3.

¹⁰Roff R. William, "Indonesia and Malay Students in Cairo In The 1920's", *Indonesia* No. 9 (April 1970) : 74.

เกิดจากคิดเห็นคล้อยตาม และความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับแนวทางคำสอนของผู้นำความคิดเหล่านี้
ภายในโลกของมุสลิมชนนี้

ก. ลัทธิการหวงคืนสู่ศาสนาอิสลามบริสุทธิ์ (The Fundamentalism) หรือ วะฮะบียะห์
(Wahabiyyah)

แนวความคิดฟื้นฟูศาสนาอิสลามเกิดขึ้นมาจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มชะละฟียะห์ (salafiah) หรือ วะฮะบียะห์¹¹ ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในอาระเบีย ผู้นำแนวความคิดวะฮะบียะห์ คือ มุฮัมมัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ (Muhammad ibn Abdul Wahhab ค.ศ. 1703 – 1791) แนวคิดการฟื้นฟูศาสนาอิสลามเกิดขึ้นเพราะความไม่พอใจการปฏิบัติตัวของมุสลิมส่วนใหญ่ในคาบสมุทรอาระเบีย มุฮัมมัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ มองว่ามุสลิมเหล่านี้ละทิ้งหลักการอิสลามของพระเจ้า ไม่ปฏิบัติตามแนวทางของศาสนทูต มุฮัมมัด มัวพากันหลงใหลคลั่งไคล้กับเรื่องไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา และการติดต่อกับพระเป็นเจ้าในรูปแบบผิดๆ เช่น การเคารพสักการะ การขอความช่วยเหลือ และขอความคุ้มครองจากสุสานของมุสลิมที่มีชื่อเสียง ได้รับการยกย่องว่ามีคุณวิเศษต่างๆ หรือสุสานของวะลี

มุฮัมมัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ ถูกขึ้นมามีอำนาจด้านการปฏิบัติตนของมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลามอย่างผสมปะปนกับความเชื่อพื้นเมืองตามท้องถิ่นต่างๆว่าเป็นปฏิบัติตัวไม่เหมาะสม เพราะความเชื่อเหล่านั้นไม่ใช่หลักคำสอนของนบีมุฮัมมัด การปฏิบัติตามพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่นคือการเบี่ยงเบนออกไปจากคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน หรือแนวทางของอัลลอฮ์ อับดุล วะฮาบ เสนอแนวทางการฟื้นฟูศาสนาอิสลามขึ้น โดยหวังว่าแนวทางการฟื้นฟูศาสนาอิสลามจะสามารถดึงให้มุสลิมหันกลับเข้ามาสู่แนวทางอันเหมาะสมตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ และรักษาความบริสุทธิ์ของอิสลามไว้ได้ดังนี้

...มุสลิมต้องยึดมั่นในพระคัมภีร์อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ อันเป็นแนวทางของอิมามอะฮ์มัด

อิบน ฮัมบัล (Ahmad b. Hanbal)¹² และเรียกร้องให้มีการเปิดประตูจิตวิทยา (การวิเคราะห์และ

¹¹ชื่อ วะฮะบียะห์ (Wahabiyyah) ไม่เป็นที่ขึ้นชอขของกลุ่มวะฮะบียะห์เนื่องจากเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นมาจากฝ่ายต่อต้าน และมักนำมาใช้ในเชิงลบ พวกเขาเรียกกลุ่มของตนเองว่า “ชะละฟียะห์” (salafiah) หรือ “ชะละฟีฮูน” (Salafiyoon) แปลว่า กลุ่มที่ยึดมั่นในแนวคิดดั้งเดิมของศาสนาอิสลาม หรือ “มูวะฮิดูน” (Muwahidoon) แปลว่า กลุ่มผู้ยึดมั่นในเอกภาพของอัลลอฮ์ ดูใน อับดุลเลาะห์ หนุ่มสุซ, “วะฮาบียะฮ์ เป็นลัทธิใหม่ในอิสลามจริงหรือ?”, มติชน, 14 มิถุนายน 2546, 14.

¹²อิมาม อะฮ์มัด อิบน์ ฮัมบัล คือผู้นำแนวทางฮัมบาลี (Madzhab Hanbaliy) เป็นสำนักกฎหมายหนึ่งในสี่สำนักของนิกายซุนหนี่ สำนักฮัมบาลีมีชื่อเสียงในด้านความเคร่งครัดกับหลักอิสลาม ให้ความสำคัญกับอัลกุรอาน และ สุนนะห์ แนวทางของสำนักนี้เป็นรากฐานทางความคิด และการเคลื่อนไหวให้กับวะฮะบียะห์ซึ่งได้รับ

วินิจฉัยหลักฐานต่างๆทางศาสนาเพื่อให้ได้ข้อยุติของปัญหาต่างๆ) หลังจากได้ถูกปิดไปตั้งแต่
 แรกแต่แรกจากการโจมตีของมองโกลในปี ค.ศ. 1235 มุสลิมควรปฏิบัติตามหลักเตฮิด (การให้
 เอกภาพต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้า) อย่างเคร่งครัดตามแบบอย่างการปฏิบัติของมุสลิมยุคแรก หลักเตฮิดคือ
 อียะฮ์ (การเคารพสักการะต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าพระองค์เดียว) หลักเตฮิดอัสมาอ์วัศฟีฟาต (การให้
 เอกภาพต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าด้านนามชื่อ และคุณลักษณะของพระองค์) และมุสลิมควรร่วมมือกัน
 ต่อต้านการกระทำสิ่งเหลวไหลลัทธิกรรมทางศาสนาอันเนื่องจากความโง่งมของผู้อื่น ต่อต้าน
 การทำซิริก (การตั้งภาคี) ต่ออัลลอฮ์ทุกประเภท ต่อต้านการดักลิด (การเชื่อหรือทำตามอย่างคนตา
 บอด) รวมถึงการสนับสนุนให้มีการขยายความรู้ และการค้นคว้าหลักฐาน เพื่อคัดค้านแนวคิดของ
 พวกซุฟี (Sufism) และพวกมุตะกัลลิมิน (Mutakallimin)...¹³

มุฮัมมัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ มองว่า ซุฟี คือ กลุ่มนิยมความลึกลับ และมีความคลั่งไคล้ใน
 วิชาตะเซวูฟ (การฝึกจิตภายใน) เป็นการมอมเมามุสลิมให้เฉื่อยชาไม่เข้มแข็ง ซุฟีก็นำวิชาตะเซวูฟ
 มาใช้ในทางที่ผิดเบี่ยงเบนออกไปจากคำสอนเดิมมากมาย และทำให้เกิดสิ่งลึกลับทางศาสนาใหม่ๆ
 เช่น การเคารพ สักการะวะลี หลุมฝังศพและสัญลักษณ์ต่างๆ การเคารพบูชาบรรพบุรุษ หรือขอ
 ความช่วยเหลือจากผู้ตายไปแล้ว การสร้างมัสยิดหรืออาคารเหนือหลุมฝังศพ และการประดับ
 ตกแต่งหลุมฝังศพ

ส่วนพวกมุตะกัลลิมินนั้น มุฮัมมัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ มองว่ากลุ่มนักเทววิทยาพวกนี้มักจะ
 หยิบยกเหตุผลทางปรัชญา และตรรกวิทยา ขึ้นมาอธิบายหลักคำสอนและความเชื่อของศาสนา
 อิสลามแบบผิดๆ จนทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนหรือเบี่ยงเบนไปจากแนวคำสอนที่เหมาะสม มุฮัม
 มัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ ยังมองวิชาอิศมูลกะลาม Elmulkalam (เทววิทยา) ว่าเปรียบเสมือนกับยาเสพติด
 ชนิดหนึ่ง ที่คอยมอมเมาคนในสมัยนั้นให้มอดกเถียงกันในเรื่องไม่ควรถกเถียงและนำพาพวกเขา
 ให้หลงทาง

ความคิดของ มุฮัมมัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ แพร่หลายเข้าไปยังดินแดนอาระเบียกลาง ในปี
 ค.ศ. 1744 แนวความคิดของมุฮัมมัด อิบน์ อับดุล วะฮาบ ได้รับการตอบรับอย่างดีจากท่าน มุฮัมมัด
 อิบน์ ซะอูด (Muhammad Ibn Sa'ud) ผู้ปกครองเมืองอัดดร์อียะฮ์ ราชวงศ์ซะอูดได้ให้การอุปถัมภ์
 แนวความคิดฟื้นฟูศาสนาอิสลามอย่างเสมอมา และสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ไปทั่วดินแดนมุสลิม
 ต่างๆ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1902 เมื่อกษัตริย์ อับดุล อะซีซ อิบน์ ซะอูด (Abd al-Aziz Ibn Sa'ud) สามารถ
 ขยายอำนาจเข้าไปยังคาบสมุทรอาระเบีย¹⁴ ต่อมาปี ค.ศ. 1924 ได้ยึดครองเมืองมักกะฮ์มาจากชาฟีฟ

ความนิยมมากในซาอุดีอาระเบีย ดูใน Ian R. Netton, *A Popular Dictionary of Islam* (The United States of
 America : Curzon Press Ltd.), 96.

¹³ อับดุลอะซฮ์ หนุมสุช, “วะฮาบียะฮ์ เป็นลัทธิใหม่ในอิสลามจริงหรือ?” 14.

¹⁴ Division of Religion and Philosophy St. Martin's College, *Sunni Islam* [Online], accessed 1 March
 2005. Available from <http://philtar.ucsm.ac.uk/encyclopedia/islam/sunni/index.htm/> อ่านรายละเอียด

สุตเช็น พระองค์เริ่มทำการเผยแพร่แนวทางอิสลามตามแบบวะฮะบียะห์เข้าไปยังประชาชนได้ ปกครอง และออกประกาศยกเลิก ห้ามมิให้มุสลิมปฏิบัติสวนทางกับคำสอนตามแนวทางวะฮะบียะห์ เช่น การประกาศห้ามไม่ให้มีการศึกษากฎหมาย และการพิจารณคดีตามแนวสำนักคิดชาฟีอีใน มัสยิดอัล-ฮารามส่งกองกำลังเข้าทำลายสุสาน ตั้งเงื่อนไขจำกัดการประกอบพิธีฮัจญ์เพื่อมิให้มุสลิม มากระทำความเคารพสุสานของบุคคลสำคัญ และห้ามมิให้มุสลิมอ่านบทดุอาห์ หรือบทวิงวอน คะ ลาอิล อิล คอยรอต (Dalail al-chairat) เพราะพวกเขาระงับยั้งมองว่าการอ่านบทดุอาห์ดังกล่าวมิใช่ แนวทางของอิสลาม¹⁵ การนับถือศาสนาอิสลามตามคำสอนของวะฮะบียะห์แพร่หลายอย่างรวดเร็ว หลังการสถาปนาราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย ปี ค.ศ. 1932 ไปยังกลุ่มประเทศต่างๆในโลกมุสลิม ผ่านกลุ่มผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ และกลุ่มนักศึกษามุสลิมที่เข้ามาศึกษาศาสนาอิสลามยังมัสยิดอัล-ฮะ รอมในมักกะฮ์และสถาบันการศึกษาอื่นๆในซาอุดีอาระเบีย

ข. ลักษณะความเป็นปึกแผ่นแห่งมวลหมู่อิสลามิกชน (Pan – Islam)

ญะมาตุคติน อัล อ์ฟฆอนี (1839 – 1897) มีชีวิตอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตลอดชีวิตของท่านนั้นได้พยายามวางรากฐานแนวคิดทางศาสนาอิสลามที่สัมพันธ์กับการเมือง อ์ฟฆอนีได้เดินทาง ไปยังหลายดินแดนทั้งในเอเชีย ยุโรป และอัฟริกาเพื่อเผยแพร่แนวคิดศาสนาอิสลามเชิงการเมือง ผล จากการเดินทางเข้าไปในสังคมอันหลากหลายท่านได้มองเห็นถึงพิษภัยจากลัทธิจักรวรรดินิยม และ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อันทำให้สังคมมุสลิมต้องตกเป็นอาณานิคมตะวันตก สิ่งที่ทำให้สังคม มุสลิมต้องกลายเป็นอาณานิคมตะวันตกนั้นย่อมเกิดขึ้นมาจากความอ่อนแอภายในเปรียบได้กับโรค ร้ายเกาะกินสังคมมุสลิม ได้แก่ ลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความดื้อดึงและความโง่เขลาของคน มุสลิม และความถลำหลังด้านวิทยาศาสตร์ การห่างไกลจากความคิดและการปฏิบัติตามหลักการ อิสลามแบบดั้งเดิม การแตกแยกและการทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างมุสลิมในเรื่องของศาสนาและ มิใช่เรื่องศาสนา และอิทธิพลของลัทธิอาณานิคมตะวันตก

อ์ฟฆอนี เสนอแนวคิดอิสลามสากล (Pan – Islam หรือ ittihad-I islam) ขึ้นมาเพื่อต้องการ ให้มุสลิมลุกขึ้นมาต่อต้านผู้ปกครองตามลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ผู้ไม่มีความเที่ยงธรรม และ ผนึกกำลังสร้างประชาชาติมุสลิม (Islamic Nationalism) ขึ้นมาต่อสู้ล้มล้างลัทธิจักรวรรดินิยม

แนวความคิดวะฮะบียะห์ภาษาไทยได้ใน อัลลามะฮ์ ซัยด์ ญะอ์ฟัร ซุบฮานีย์, แนวความคิดและหลักศรัทธาของพวกวะฮะบียะห์ แปลโดย อับดุล ขอมโหญ์ (ม.ป.ท.ม, ม.ป.ป.).

¹⁵ผู้แต่งบทดุอาห์นี้ Al-Ghazali แต่งขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นบทอ่านของซูฟีในแอฟริกาเหนือ เพื่อวิงวอนขอให้พระเจ้าเมตตา อ่านรายละเอียดใน Deliar. Noer, The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900 (Kuala Lumpur, Singapore : Oxford University Press, 1973), 223- 224.

ตะวันตก ด้วยการอาศัยพลังจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์¹⁶ อัล อฟฆอนี ได้เขียนหนังสือไว้ 2 เล่ม และเสนอแนวความคิดเพื่อขยายรักษาความปัวใช้สังคมมุสลิมไว้ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

...ประการแรก ประชาชนต้องถูกชักมาต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราช ปัญญาชนผู้เผยแพร่แนวความคิดนี้มีหน้าที่สร้างความศรัทธามั่นว่าการต่อสู้ทางการเมืองเป็นหน้าที่ทางศาสนาอย่างหนึ่ง คือ เน้นให้ประชาชนเห็นความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างการเมือง และศาสนา และชี้ให้มุสลิมเห็นความสำคัญของการมีจิตสำนึกทางการเมืองว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่ง เห็นความจำเป็นในการเข้าร่วมกำหนดชะตากรรมทางการเมืองของประเทศชั้นเดียวกับสังคมอิสลาม

ประการที่สอง ควรมีการพัฒนาวิทยาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษา และการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้รับข่าวสารความรู้มากขึ้น

ประการที่สาม มุสลิมควรกลับไปหารากฐานของอิสลามดั้งเดิม คือ การกลับไปหาคัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างอันบริสุทธิของท่านศาสดา รวมถึงทำลายการปฏิบัติที่เลิกละ และการต่อเติมศาสนาที่มีการกระทำกันมาตลอดประวัติศาสตร์

ประการที่สี่ ต้องสร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นในแนวความคิดของมุสลิมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มุสลิมต้องเชื่อมั่นว่า “อิสลามเป็นแนวความคิดและอุดมการณ์ที่สามารถทำให้มุสลิมหลุดพ้นจากลัทธิเผด็จการภายในและลัทธิล่าอาณานิคมต่างชาติ และสามารถนำพามุสลิมไปสู่ตำแหน่งแห่งเกรียติยศ คือ เอกภาพของอิสลาม” อัล อฟฆอนี กล่าวว่า ความศรัทธาที่มีเหตุผลเป็นตัวทำลายความเชื่อผิดๆ ทั้งหมดได้ แต่เหตุผล และ ความศรัทธานั้นไม่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในโชคกลาง ไสยศาสตร์ และการหลอกลวง ประชาชนต้องได้รับการศึกษาเกี่ยวกับศรัทธาที่มีเหตุผลเพราะจะทำให้พวกเขาไม่ถูกความเชื่อถือ และความเคารพในสติปัญญาจากทัศนะทางศาสนาของผู้รู้ต่างๆครอบคลุม ดังนั้นการเรียนปรัชญาอิสลามมีความจำเป็น

ประการที่ห้า มุสลิมต้องถูกชักมาต่อสู้กับลัทธิล่าอาณานิคมต่างชาติ เพราะลัทธิล่าอาณานิคม คือ การอาร์ดเอาเปรียบทางการเมืองอันนำมาสู่การแทรกแซงทางเศรษฐกิจ และการทำลายวัฒนธรรมอิสลาม อิทธิพลของลัทธิล่าอาณานิคมทางวัฒนธรรมนั้นทำให้ปัญญาชนมุสลิมบางคนเชื่อว่าถ้าชาวตะวันออกต้องการความเจริญแล้วต้องทำอย่างยุโรป ทั้งเรื่อง ภาษา การแต่งกาย ธรรมเนียม พิธีการ ปรัชญา วรรณกรรม ความเชื่อ ศิลปะ นุคลิกลักษณะและอื่นๆ การเผชิญหน้ากับลัทธิล่าอาณานิคมทั้ง 3 ด้าน อิสลามต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา และการเมืองเข้าด้วยกัน เพราะหุ่นเชิดของลัทธิจักรวรรดินิยมพยายามตอกกลืนลงระหว่างศาสนาและ

¹⁶Division of the American – Israeli Cooperative Enterprise, Sayyid Jamal al-Din Muhammad b. Safdar al – Afghani (1838 - 1897) [Online] , accessed 1 June 2005. Available from <http://cisa.org/voices/alafghani.htm>

การเมือง เพื่อแยกทั้งสองออกจากกันภายใต้คำว่า “ลัทธิเชคิวัลาร์” ลัทธินี้แยกกิจกรรมทางชีวิต ออกจากบทบัญญัติพระเจ้า¹⁷

ประการที่หก ควรสร้างเอกภาพแห่งอิสลามให้เกิดขึ้นในโลกอิสลาม โดยเฉพาะ เอกภาพของแนวร่วมทางการเมืองเพื่อต่อสู้กับความป่วยไข้ทั้งมวล...”¹⁸

อัลฟอนนีได้เผยแพร่แนวคิดทางปรัชญาและการเมืองให้กับกลุ่มปัญญาชนแทบทุกประเทศมุสลิมในตะวันออกกลาง เพราะเชื่อว่าการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมจะดำเนินไปได้ด้วยพลังปัญญาชน ระหว่างปี ค.ศ. 1871-1879 อัลฟอนนีได้เดินทางมาอยู่ในอียิปต์ และถ่ายทอดความคิดดังกล่าวให้กับกลุ่มปัญญาชนอียิปต์ ได้แก่ มุฮัมมัด อับดุลฮ์ (Muhammad Abduh) เราะซิด ริฎอ (Rashid Rida) อลี อับดุล ราซิก (Ali Abd al-Raziq) กาซิม อามีน (Qasim Amin) ลูตฟี อัล ซัยยิด (Lutfi al-Sayyid) และ อุซมาน อามีน (Osman Amin) หลังจากนั้นท่านได้เดินทางไปยังอิสตันบูลเพื่อเผยแพร่แนวคิด และเสียชีวิตปี ค.ศ. 1897 อัลฟอนนีส่งต่อความคิดทางศาสนาและการเมืองให้กับปัญญาชนรุ่นต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทั้งกลุ่มนักการศาสนาและนักชาตินิยมทั่วโลกมุสลิม โดยเฉพาะ การเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมเพื่อต่อต้านตะวันตก เช่น การปฏิวัติในอิหร่าน

ก. ลัทธิปฏิรูปศาสนาอิสลาม (The Reformism)

แนวคิดการปฏิรูปศาสนาเกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผู้นำความคิดปฏิรูป คือ มุฮัมมัด อับดุลฮ์ (1849 – 1905) ท่านเป็นทั้งนักวิชาการด้านศาสนาและกฎหมายชาวอียิปต์ ท่านคือผู้นำแนวคิดการปฏิรูปศาสนาอิสลามสู่ความ “ทันสมัย” ในอียิปต์ และประเทศมุสลิมอื่น ๆ มุฮัมมัด อับดุลฮ์เกิดในอียิปต์เมื่อ ปี ค.ศ. 1849 ท่านได้พบกับอัลฟอนนีที่มหาวิทยาลัย al – Azhar ในปี ค.ศ. 1872 อับดุลฮ์ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากอัลฟอนนีอย่างมาก อัลฟอนนีกระตุ้นจิตสำนึกการต่อสู้ให้ อับดุลฮ์กลายเป็นนักเคลื่อนไหว เพื่อจะนำยุคทองของศาสนาอิสลามและอิสรภาพของชาวมุสลิมจาก ลัทธิอาณานิคมกลับคืนมา แต่อับดุลฮ์ไม่ได้เห็นด้วยกับอัลฟอนนีเสียทั้งหมดตรงกันข้ามอับดุลฮ์ได้พยายามแยกการเมืองออกจากการปฏิรูปศาสนา เพราะไม่เห็นด้วยกับการรวมศาสนาและการเมือง เข้าไว้ด้วยกัน อับดุลฮ์สนับสนุนทัศนะของอัลฟอนนีเรื่องการปฏิรูปศาสนาอิสลามให้กลับสู่ความ

¹⁷ในโลกขณะนี้ทุกคนต้องเชื่อฟัง คอลีฟะฮ์ (กาหลิบ) และ ผู้ปกครอง (ตุลต่าน) เพราะถือเป็นหน้าที่ทางศาสนา แต่ศาสนาต้องอยู่ได้อ่านาจากการเมือง คอลีฟะฮ์จึงต้องครองตำแหน่งทางศาสนาโดยไม่เข้าครอบครองตำแหน่งทางโลก การรวมกันระหว่างศาสนาและการเมืองทำให้ชนชั้นปกครองมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นอันเป็นลักษณะพิเศษของโลกขณะนี้

¹⁸ชะฮิด มุรตะฎอ มุญาฮิดารี, ขบวนการอิสลามกับการปฏิรูปสังคม, แปลโดย บรรจง บินกาซัน พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม, 2544) 10-15.

บริสุทธิ์ และการสละความเสื่อมถอย เช่นการแบ่งแยก หรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งทางศาสนาในปัจจุบันทิ้งลงไป

เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองอียิปต์ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1882 อังกฤษได้เรียกเก็บภาษีเพิ่มขึ้น และจัดระบบการถือครองที่ดินใหม่ทำให้เกิดการกบฏจำนวนมาก เมื่ออังกฤษดำเนินนโยบายการปฏิรูปการศึกษาอับดุลได้ลุกขึ้นมาวิพากษ์นโยบายของอังกฤษ เพราะไม่วางใจวัฒนธรรมตะวันตก อับดุลเรียกร้องผู้ปกครองเด็กไม่ให้ส่งบุตรหลานไปเรียนโรงเรียนมิชชันนารี แต่อับดุลมิได้ต่อต้านความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแบบตะวันตก ตรงข้ามอับดุลกลับเห็นว่าควรจัดให้มีการศึกษาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในมหาวิทยาลัยอัล-อัซฮาร์ เพราะวิทยาศาสตร์มีความคล้ายคลึงกับการศึกษาดรรชนีศาสตร์ทางศาสนา และการศึกษาวิทยาศาสตร์มีคุณประโยชน์ต่อการปกป้องศาสนาอิสลาม ดังคำกล่าวของท่านกล่าวไว้ว่า “ไม่มีศาสนาได้ถ้าปราศจากรัฐ และไม่มีรัฐถ้าปราศจากอำนาจ ไม่มีอำนาจถ้าปราศจากพลังสนับสนุน ไม่มีพลังสนับสนุนถ้าปราศจากทรัพย์สินสมบัติ” และ “รัฐไม่ใช่เจ้าของการค้า หรืออุตสาหกรรม ความมั่งคั่งจากการค้า หรืออุตสาหกรรมคือทรัพย์สินสมบัติของประชาชน และทรัพย์สินสมบัตินี้ไม่อาจกระจายออกไปได้ถ้าปราศจากวิทยาศาสตร์ ดังนั้นประชาชนต้องรู้ถึงหนทางการแสวงหาทรัพย์สินสมบัติ” อับดุลมองว่าการศึกษาวิทยาศาสตร์มีประโยชน์จำเป็นต่อชีวิตมุสลิมในยุคนี้ เพื่อปกป้องมุสลิมจากความก้าวร้าว การหลอกลวง การเสื่อมเกียรติ วิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานของความสุข ความสมบูรณ์ และความแข็งแกร่ง มุสลิมจึงควรแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรมให้ใช้ให้ชำนาญ¹⁹

แนวความคิดวิทยาศาสตร์จากตะวันตกมีอิทธิพลต่อแนวคิดปฏิรูปอิสลามของอับดุลอย่างมาก อับดุลพยายามแสดงให้เห็นว่าศาสนาอิสลามมีความสอดคล้องกับโลกสมัยใหม่เทียบเท่ากับศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลามมิใช่เรื่องมงามยหรือจำกัดอยู่แค่เรื่องราวอภินิหารเท่านั้น แต่อิสลาม ยังวางอยู่บนหลักเหตุผลสามารถค้นพบความเป็นเหตุเป็นผลได้จากคัมภีร์อัลกุรอาน อับดุลให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสนาอิสลามแต่ไม่เห็นด้วยกับการตีความพระคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะห์ของบรรดาอะลีต่าง ๆ เพราะมองว่าการตีความอาจก่อให้เกิดความผิดเพี้ยนไปจากตัวบทเดิมได้ แนวคิดปฏิรูปศาสนาอิสลามให้มีความทันสมัยของอับดุลเป็นผลกระทบจากแนวคิดตะวันตกที่พยายามแสดงความเหนือกว่าอิสลามในสังคมอียิปต์ การปฏิรูปของอับดุลพยายามตอบได้ว่าอิสลามมิได้ด้อยกว่าตะวันตก และสามารถพัฒนาได้เช่นเดียวกับตะวันตกทุกด้าน แนวคิดของเขามีอิทธิพลต่อนักศึกษาอียิปต์ และนักเคลื่อนไหวตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จวบจนถึงปัจจุบัน²⁰ เช่นการปฏิวัติในตุรกี

มุสตาฟา กะมาล (Mustafa Kemal) คือผู้นิยมแนวคิดปฏิรูปสมัยใหม่ได้ทำการตั้งสาธารณะรัฐตุรกีขึ้นและปฏิรูปตุรกีเพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าทันโลกตะวันตกในด้านต่างๆ กะมาลได้กระทำ

¹⁹Wikipedia, “Muhammad Abduh” [Online], accessed 1 June 2005. Available from <http://cis-ca.org/voices/a/abduh.htm>

²⁰Ibid.

การแยกศาสนาออกจากการเมืองด้วยการขูดเลิกล้างตำแหน่งสุลต่าน และตำแหน่งคอลีฟะฮ์ (กาหลิบ) ลงในปี ค.ศ. 1922 และ 1924 ตามลำดับ การขูดเลิกล้างตำแหน่งกาหลิบสร้างความไม่พอใจให้กับ บรรดามุสลิมทั่วโลกจึงออกมาเคลื่อนไหวมีการจัดประชุมสภากาหลิบ ขึ้น ณ กรุงไคโร ประเทศ อียิปต์ เดือนพฤษภาคม 1926 มีตัวแทนมุสลิม 13 ประเทศเข้าร่วมการประชุม แต่ไม่มีตัวแทนจาก ตุรกี การประชุมดังกล่าวถูกจัดขึ้นอีกหลายครั้ง แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้นำอิสลามได้ ตรง ข้ามการประชุมกลับทำให้ความขัดแย้งระหว่างมุสลิมที่มีแนวทางต่างกันขยายตัวบานปลายออกไป²¹ ความขัดแย้งทางศาสนาอิสลามในขณะนั้นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มชนบทรรมนิยม นิยม กับกลุ่มอิสลามแนวปฏิรูป ความขัดแย้งระหว่างมุสลิมสองกลุ่มเด่นชัดขึ้นเมื่อ อับ อาซีซ อิบน ชะอูด หยิบยกแนวความคิดปฏิรูปวะฮะบียะห์ และอ้างตัวว่าตนคือผู้สืบทอดตำแหน่งกาหลิบคน ต่อไป การแสดงตัวเป็นวะฮะบียะห์ท่ามกลางการประชุมกระตุ้นให้ตัวแทนมุสลิมกลุ่ม ชนบทรรมนิยมไม่พอใจพวกนักปฏิรูปสมัยใหม่กับพวกวะฮะบียะห์อย่างมาก อิทธิพล แนวความคิดทางศาสนาอิสลามจากตะวันออกกลางนอกจากจะถ่ายทอดความคิดทางศาสนาไปสู่ สังคมชาวแล้ว ยังนำกระแสความขัดแย้งในโลกมุสลิมมาด้วย

กลุ่มอุลามาอ์ในชาวผู้ยึดมั่นต่อแนวทางศาสนาอิสลามแบบจารีต ตระหนัก ถึงการขยายตัวของแนวคิดการปฏิรูปศาสนาอิสลามตามแบบสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในตะวันออกกลาง และเริ่มสืบคลานเข้ามายังอินโดนีเซียด้วย การเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปแนวการศึกษาศาสนาอิสลาม ตามแบบสมัยใหม่ที่อุลามาอ์แนวจารีตหวาดระแวง คือ การขยายตัวขององค์การมุฮัมมะดียะฮ์ ที่เริ่ม ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1912 ภายใต้การนำของกยาฮี ฮัจญี อหมัด คัสลัน (Kijahi Haji Ahmad Dahlan) อหมัด คัสลันมองการนับถือศาสนาอิสลามแบบเดิมว่าเป็นการปฏิบัติตนไม่เหมาะสมและไม่มี ข้อความในพระคัมภีร์อัลกุรอานที่ชื่นชมความเชื่อถือเรื่องภูตผี วิญญาณ และความเชื่อในศาสนาอื่น ทั้งยังโจมตีการเรียนการสอนในปัสานเตรนว่าใช้การสื่อสารแบบทางเดียวจากครูสู่นักเรียน โดยปิด กั้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน การตั้งสอนศาสนาแบบเดิมปลูกฝังให้สันตริมีความเชื่อว่ากยาฮี คือ ผู้ที่มีความสูงส่งฉะนั้นคำสั่งสอนจึงไม่ควรแก่การโต้แย้งใด ผลจากความเชื่อดังกล่าวทำให้ กยาฮี และ เชค คือ ผู้ผูกขาดการตีความหลักการและคำสอนทางศาสนาอิสลาม เช่น การตีความกฎหมาย และคัมภีร์อัลกุรอาน ฉะนั้นการสอนในปัสานเตรนแท้จริง คือ การครอบงำทางความคิดให้สันตริ เชื่อตามการตีความของผู้นำศาสนาในสังคมชาวนั้นเอง การเรียนการสอนในปัสานเตรนมีความถ้

²¹ไพศาล หรพนิชย์กิจ, ตุรกีอดีตถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2546), 139-140. ตำแหน่ง คอลีฟะฮ์คือผู้นำทั้งทางศาสนาและการปกครองแห่งมวลมุสลิมภายหลังพระนุฮมัคดลีนพระชนม์ แต่คอลีฟะฮ์ผู้มี สิทธิธรรมนั้นมีเพียง 4 ท่านเท่านั้น เมื่อเกิดปัญหาความแตกแยกทางศาสนาหลังท่านอาลีสิ้นพระชนม์การสืบทอด ตำแหน่งนี้ได้รับการยอมรับจากมุสลิมชาวมักกะฮ์ พวกเขายึดถือว่าผู้ที่ปกครองมุสลิมต่อจากพระศาสดานั้น ต้องสืบเชื้อสายมาจากเผ่ากุเรชของพระศาสดาท่านั้น ต่อมาตำแหน่งคอลีฟะฮ์ หรือกาหลิบถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ในสมัยสุลต่านเซลิม ที่ 1 (Selim I) ค.ศ. 1517 ทำให้สุลต่านองค์ออตโตมันองค์ต่อมาดำรงตำแหน่งคอลีฟะฮ์ด้วย

หลังไม่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพสังคม ไม่มีมาตรฐาน ไม่มีหลักสูตรแน่นอนไม่มีความก้าวหน้าสอนแบบปล่อยไปตามมีตามเกิดขึ้นอยู่กับความสามารถส่วนตัวของผู้ก่อตั้งโรงเรียน และไม่มีการให้หลักประกันแก่นักเรียนหลังจบการศึกษา เป้าหมายสูงสุดของนักเรียนในปณัฏ์ตรีชน คือเดินทางไปการศึกษาศาสนาในตะวันออกกลางเหมือนเช่นเดิม²²

การเคลื่อนไหวของขบวนการมุฮัมมะดียะฮ์ในช่วงต้นเป็นการเคลื่อนไหวเชิงสังคมวัฒนธรรมมากกว่าการเมือง กิจกรรมช่วง 5 ปีแรกจำกัดตัวอยู่บริเวณเมืองช็อยกียาการ์ตา หลังจากปี 1917 ขบวนการมุฮัมมะดียะฮ์ได้ขยายตัวรวดเร็วตามเขตเมืองต่างๆของเกาะชวา กิจกรรมของขบวนการมุฮัมมะดียะฮ์ไม่ได้จำกัดเพียงการปรับปรุงระบบการศึกษาเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมด้านต่างๆทางสังคมด้วย เช่น การให้ความรู้ในเรื่องโภชนาการ สุขวิทยา ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว การสังคมสงเคราะห์ และสิทธิสตรี ในปี 1917 สาขาของขบวนการที่ทำงานในกลุ่มสตรีได้แยกทำงานด้านสตรีโดยเฉพาะเรียกว่าอัสซียาห์ (Aisyiyah) ปี 1920 ขบวนการมุฮัมมะดียะฮ์มีสาขาอยู่ทั่วพื้นที่ต่างๆของชวา ในปี 1925 ขบวนการมุฮัมมะดียะฮ์ขยายสาขาถึง 29 สาขา และขยายไปยังหมู่เกาะรอบนอกด้วย มีจำนวนสมาชิกในชวาถึง 4,000 คน ในด้านการศึกษา มีการตั้งโรงเรียนสอนศาสนา (Madrasah) ตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับมัธยม มีโรงเรียนระดับประถม 8 แห่ง มัธยม 14 แห่ง ด้านการสังคมสงเคราะห์มีสถานบริการ 2 แห่ง สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า 2 แห่ง ในช็อยกียาการ์ตา และสุราบายา²³ กลุ่มอุลามาอ์แนวจาริตได้รวมตัวกันขึ้นเพื่อจะปกป้องแนวการศึกษาศาสนาอิสลามดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของชุมชนมุสลิมอินโดนีเซียจากการวิพากษ์วิจารณ์ของกลุ่มนักการศึกษาอิสลามที่ตกอยู่ใต้การครอบงำทางความคิดแบบสมัยใหม่ และธำรงรักษาการศึกษาศาสนาอิสลามแนวจาริตให้คงอยู่กลุ่มมุสลิมต่อไป และก่อตั้งองค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาอ์ ขึ้นมาด้วยเหตุผลและเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาศาสนาอิสลามเป็นหลัก การดำเนินนโยบายและทิศทางขององค์กรระยะแรก จึงมีแนวทางเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆที่กระทบกับชุมชนมุสลิม

2.1.2 อิทธิพลของกยาฮีในองค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาอ์

องค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาอ์ มีจุดเด่นที่ดึงดูดความสนใจ และครอบครองศรัทธาของมหาชนชาวอินโดนีเซียได้ เพราะการที่องค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาอ์ สามารถสะท้อนวิถีและวัฒนธรรมของปสานเตรนต่างๆที่เข้ามารวมตัวกัน หรือประกอบขึ้นเป็นองค์การ ดังเป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่าบารมีของกยาฮี หรือโต๊ะครูเจ้าสำนักแห่งปสานเตรนต่างๆนั้นเกิดขึ้นจากท่านบิรมุฮัม

²²รัตน ไพศาล, "อิทธิพลของขบวนการ นะห์ญะตุล อุละมา ต่อสังคมชวา ค.ศ. 1926-1973", 49-55. และ Deliar. Noer, *The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900* (Kuala Lumpur, Singapore : Oxford University Press, 1973), 119-120.

²³Ibid., 51-52.

มัด คือล๑ ในการชี้ขาดประเด็นทางศาสนาดัง ฮะดีษของท่านนบี มุฮัมมัด คือล๑ที่ว่า “ บรรดาอุลาม่าเป็นผู้สืบทอดมรดกของบรรดาศาสดาอัมมียาฮ์” (อัล ฮะดีษ) แต่ทั้งนี้มวลชนจะมีศรัทธาในตัวกยาฮี หรือยอมรับในบารมีของกยาฮีแต่ละคนนั้น อันเนื่องมาจากอิทธิพลของกยาฮี และพลังทางจิตวิญญาณ ความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอาหรับได้เป็นอย่างดี ซึ่งบ่อยครั้งเป็นผลมาจากการที่กยาฮีเหล่านั้นเคยใช้ชีวิตอยู่ในมักกะฮ์เป็นเวลานานหลายปี และจากการเป็นนักวิชาการซึ่งมองได้จากความสามารถในการท่องจำพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ทั้งเล่ม หรือตอบทชะดีษอื่นๆ ได้เป็นจำนวนมาก และความสามารถในการยกตัวอย่างขึ้นมาจากพระคัมภีร์อัลกุรอาน จากฮะดีษ และจากหนังสือนิติศาสตร์อิสลาม (ฟิกฮ์) อื่นๆ ที่เป็นภาษาอาหรับได้อย่างคล่องแคล่ว รวมถึงการนำมาตีความหมายได้อย่างเหมาะสมกับบริบทต่างๆ โดยรวมแล้วบุคลิกภาพและการสืบทอดพันธกิจทางจิตวิญญาณ ผ่านอิสнад (การรายงานฮะดีษ)จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง ผ่านชนรุ่นต่างๆ จนไปถึงผู้ที่ท่านศาสดานบี มุฮัมมัด คือล๑) หรือ ซิลลิละห์ (สายโซ่ระหว่างครูและลูกศิษย์ในแนวทาง หรือเงาะรีเกะฮ์) ของซูฟีที่ไปถึงผู้ที่ย่านศาสดานบี มุฮัมมัด คือล๑ โดยกยาฮีแต่ละท่านจะได้รับอิญาซฮ์ หรือการอนุญาตจากครูผู้ชี้นำ (มุรชิด) ให้สอนความรู้ที่ประสิทธิประสาทมานั้นต่อไปยังบุคคลอื่นได้ นอกจากนั้นแล้วการสืบเชื้อสายของกยาฮีบางท่านอาจรวมถึงสายสัมพันธ์ที่สืบถึงวะลี หรือวะลีที่ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรบุรุษทั้ง 9 ท่านแห่งเงาะชาวีกด้วย บารมีของแต่ละท่านจึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่การมีความรู้ในอิสลามศาสตร์ต่างๆเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีพลังเกื้อหนุนจากพระเจ้า (กระรอมัต) อีกด้วย โดยทั่วไปแล้วความภักดีของสันดรี หรือศิษย์ผู้ใช้ชีวิตอยู่ในภายในปสถานเตรนอันได้รับการดูแลจากกยาฮีเจ้าสำนักปสถานเตรนนั้นเกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตอยู่ในปสถานเตรน และเล่าเรียนความรู้จากกยาฮี แต่ความภักดีจะมีขึ้นอย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อผู้เป็นศิษย์ (มุรชิด) ต้องผ่านกระบวนการ หรือเงาะรีเกะฮ์ของการครุภาพแห่งซูฟีต่ออาจารย์ผู้ชี้นำ (มุรชิด) ภายในรั้วของปสถานเตรน

บทบาทของกยาฮีในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณนั้นไม่ได้จำกัดอยู่แต่ภายในปสถานเตรนเท่านั้น แต่ยังแผ่ขยาย หรือคิดมาด (การรับใช้ประชาชาติของท่าน) ออกไปยังสาธารณะชนอย่างกว้างขวาง เช่นการเทศนา หรือคุฏบะฮ์ในการนมัสการวันศุกร์ การออกบรรยายตามสถานที่ต่างๆ และเป็นผู้ให้การขอคูอาฮ์ หรือการวิงวอนเป็นภาษาอาหรับในโอกาสต่างๆ ของวันที่มีความสำคัญตามปฏิทินอิสลามอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ากยาฮีผู้นั้นเป็นผู้ชี้นำทางจิตวิญญาณ หรือซูฟี มุรชิดท่านจะต้องนำการขอคูอาฮ์ หรือการวิงวอน และต้องนำการอ่านถ้อยคำรำลึก หรือซิกร์ในโอกาสต่างๆ เช่น มะนากิบ อันหมายถึงการชุมนุมกันในแต่ละเดือน เพื่อทำการสวดดี และรำลึกถึงคุณงามความดีของเชค อับดุล กอดิร อัลญิลานีย์ ผู้ก่อตั้งสำนักซูฟี กอดิรียะฮ์ รวมถึงการนำกิจกรรมโศล หรือกิจกรรมรำลึกถึงการครบรอบวาระการสิ้นชีวิตของกยาฮีเจ้าสำนักผู้ก่อตั้งปสถานเตรนอีกด้วย

ศิริมงคลจากพระเป็นเจ้า (บะรอกะฮ์) ที่กยาอีได้รับจะเป็นที่ตระหนักแก่สาธารณชนมุสลิม เมื่อพวกเขาพากันมาชุมนุมในจำนวนนับร้อยนับพันคนเพื่อจะได้รับบะรอกะฮ์ที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้แก่กยาอี และผ่านมาสู่พวกเขา การจับมือของกยาอีก็เพื่อพวกเขาจะได้รับส่วนแบ่งของบะรอกะฮ์ที่กยาอีได้รับประทานมาจากอัลลอฮ์นั่นเอง และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสมาชิกนะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์ นอกเหนือจากธรรมเนียมข้างต้นแล้ว ในแต่ละวันกยาอียังมีภารกิจสำคัญคือคอยให้การรับเหล่าสาธารณชนผู้มาเยี่ยมเยือนเพื่อที่จะขอรับคำชี้แนะทางศาสนา (นะซีฮะฮ์) หรือคำวินิจฉัยและข้อชี้ขาดทางศาสนา (ฟัตวา) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบุคคล การสมรส การหย่าร้าง การมีสิทธิปกครองบุตรธิดาภายหลังการหย่าร้าง การแบ่งมรดก และข้อขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการถือครองมรดก

เพื่อเป็นการสนองคุณหรือตอบแทนคุณกยาอีที่ต้องดูแลสันตริ และให้การประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ บรรดาผู้ปกครองของสันตริทั้งหลายจะช่วยกันบริจาคข้าวสาร อาหารแห้ง ไข่ เป็ด และปลุสสัตว์ต่างๆ รวมถึงน้ำมันเชื้อเพลิง วัสดุก่อสร้าง และเงินสดให้แก่กยาอี บ่อยครั้งที่มีการบริจาคที่ดิน และอาคารให้แก่สถานเตรน เพื่อเป็นวะกัฟ (สาธารณะกุศลในทางของอัลลอฮ์) จาก การสนับสนุนเหล่านี้ของมุสลิมผู้ศรัทธาทำให้สถานเตรนส่วนใหญ่สามารถดำรงอยู่ได้ โดยมีต้อง ร้องขอความช่วยเหลือด้านการเงิน และงบประมาณจากรัฐบาล

องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์ ยังได้ดำเนินกิจการต่างๆ ขึ้นอีกเพื่อให้ครอบคลุมทุกๆ ด้าน ของความต้องการทางสถานภาพทางศาสนาของมวลชนภายใต้การชี้นำของกยาอี โดยหนึ่งใน กิจกรรมอันดับต้นๆ นี้ก็คือคำคืนแห่งการชุมนุมแห่งลัยละตุล อิจญ์ติมาอ์ เป็นการชุมนุมรายเดือน ในทุกวันที่ 15 ของเดือนจันทร์คติ ตามปฏิทินทางศาสนาอิสลาม กยาอีจะเป็นผู้นำในการชุมนุม อิจญ์ติมาอ์ การชุมนุมนี้จะเริ่มต้นขึ้นด้วยการนมาซให้แก่ผู้คนชุมนุมชนทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือ เศาะลาตุล ฆออิบ จากนั้นจะตามด้วยการพรรณนาถึงนโยบาย และกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ นะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์ การอภิปรายโต้เถียง และตอบปัญหาต่างๆ ของเหล่าสมาชิกภายในปสถานเตรน

องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์ ใช้กิจกรรมเหล่านี้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่าง ผู้นำทางศาสนาขององค์การกับมวลชนชาวอินโดนีเซีย และทำให้กิจกรรมต่างๆ ขององค์การนะฮ์ ญะตุล อุลาม่าอ์ รวมศูนย์อยู่ที่ตัวของกยาอีประจำปสถานเตรนท้องถิ่น ซึ่งทำให้องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าอ์ สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในระดับรากหญ้าของสังคมอินโดนีเซียได้จำนวนมาก สายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามมาจึงถักทออย่างละเอียด และยึดแน่นบนพื้นฐานของจริยธรรม และ ความเห็นอกเห็นใจต่อกันฉันท์เพื่อนบ้าน กยาอีแต่ละคนจึงมีมวลชน หรืออุมมะฮ์อยู่ภายใต้การชี้นำ ทางจิตวิญญาณของตนเอง

บรรดากยาอีแต่ละคนล้วนเป็นเอกเทศจากผู้ปกครองทางโลก หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ อัน เนื่องมาจากการมีอำนาจในบริบททางศาสนา เช่น การชี้ขาดข้อวินิจฉัย (ฟัตวา) หรือเป็นเอกเทศทาง เศรษฐกิจจากการได้รับทรัพย์สินวะกัฟ และสิ่งบริจาคต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น แต่ในทางกลับกัน

เจ้าหน้าที่บ้านเมืองต่างหากที่ต้องเป็นผู้เดินทางเข้ามาหาภยาอี และขอการสนับสนุนจากภยาอีอันเป็นหนทางในการเดินทางเข้าสู่การยอมรับของฝ่ายมวลชน และเพื่อให้ง่ายต่อการจัดระเบียบทางสังคม ในสภาวะการณ์เช่นนี้ ภยาอีจึงมีบทบาทเปรียบเสมือนคนกลางหรือโบรกเกอร์คอยสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และอุมมะฮ์ หรือมวลชนของเขา ความสัมพันธ์ระหว่างภยาอีและอุมมะฮ์ได้พัฒนามาเป็นอำนาจต่อรองระหว่างภยาอีเจ้าสำนักปสานเตรนกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง หรืออำนาจรัฐ ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่บ้านเมือง หรืออำนาจรัฐมักจะผูกสัมพันธ์เชิงการตอบแทนกับกลุ่มภยาอีด้วย ตำแหน่งหน้าที่ หรือทรัพย์สินที่นำมาในรูปของความช่วยเหลือต่างๆ หรืองบประมาณอุดหนุนต่างๆ ที่ทำให้ภยาอีมีทุนกลับไปเกื้อกูลมวลชน หรืออุมมะฮ์ของตนได้ แต่นั่นมิได้หมายความว่าภยาอียอมรับเอาผลตอบแทน หรือผลประโยชน์ดังกล่าวทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมืองจากฝ่ายบ้านเมืองแล้ว การอุปถัมภ์ดังกล่าวเพียงอย่างเดียวจะไม่มีผลต่อการรักษาความมั่นคง หรือความยั่งยืนของภยาอีให้ดำรงอยู่ได้ โดยปราศจากการรักษาบารมีทางศาสนาเอาไว้ สิ่งที่เป็นตัวทำลายบารมีของภยาอี หรืออุลามาร์ในโลกสุนหนี่ก็คือการเข้าหาผู้มีอำนาจรัฐ และการตกเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจทางโลก องค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาร์ ตระหนักในปัญหานี้จึงพยายามอย่างที่สุดที่จะถนอมรักษาองค์การ ให้เป็นองค์การที่ภยาอีของแต่ละชุมชนเป็นผู้แสดงบทบาทที่แท้จริง และเป็นผู้มีอำนาจเอกเทศออกจากกลุ่มผู้มีอำนาจรัฐ เจ้าหน้าที่บ้านเมือง และลาภยศสรรเสริญต่างๆ

2.2 การปฏิรูประบบการศึกษาของมุสลิม

นับจากปี ค.ศ. 1930 เป็นต้นมาจนถึงช่วงสงครามโลก องค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาร์ ได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีได้เป็นเพียงขบวนการที่มีหน้าที่เผชิญหน้ากับการรุกรานของการปฏิรูปโลกอิสลามเท่านั้น หากแต่ยังเป็นหน่วยงานสำหรับการปรับเปลี่ยนรูปโฉมของบรรดาปสานเตรนต่างๆภายในองค์การ ตัวอย่างที่ดีที่สุดของความเพียรพยายามดังกล่าวนี้คือ กรณีของวาฮิด ฮาซิม (1900-1957) บุตรของฮาซิม อัซฮารี เป็นผู้นำระบบการศึกษาสมัยใหม่เข้าสู่มัดเราะฮ์ (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม) ด้วยการจัดแบ่งชั้นเรียนตามลำดับเกรด หรือชั้นต่างๆ รวมถึงการเปิดโอกาสให้เด็กผู้หญิงได้เข้าสู่ระบบการศึกษาแบบปสานเตรนเป็นครั้งแรก นอกจากนั้นเขายังได้ก่อตั้งองค์การเยาวชนของนะฮ์ญะตุล อุลามาร์ หรือ อันศอร และองค์การสตรีแห่งนะฮ์ญะตุล อุลามาร์ (มุสลิมมาต) อีกด้วย ทำให้องค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาร์ เล็งเห็นความสำคัญของการนำเอาเทคโนโลยีหรือเทคนิควิธีแบบสมัยใหม่มาใช้พัฒนาด้านการศึกษาให้กับหน่วยงานด้านการศึกษา และปสานเตรนต่างๆขององค์การในยุคต่อมา

เมื่อพูดถึงบทบาทของวาฮิด ฮาซิม ต้องยอมรับว่าท่านผู้นี้มีส่วนอย่างมากต่อทิศทางการพัฒนาขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลามาร์ ในยุคแรกๆ ด้วยความเป็นนักการศึกษาอิสลามแบบ

ก้าวหน้า ท่านเองก็มีส่วนอย่างมากต่อการนำพาองค์การเข้าสู่บทบาททางการเมือง ท่านทำให้องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ สามารถเข้าร่วมกับการรณรงค์ทางการเมืองที่ริเริ่มโดยกลุ่มชาตินิยมที่ไม่ฝักใฝ่แนวทางศาสนาใน ปี ค.ศ. 1939 ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้เจ้าอาณานิคมยินยอมให้ประชาชนชาวอินโดนีเซียสามารถรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ และจากกิจกรรมดังกล่าวนี้ทำให้องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เติบโตเป็นองค์การระดับชาติของอินโดนีเซีย และยังสามารถขยายฐานของสมาชิกออกจากเกาะชวาไปสู่เกาะต่างๆของอินโดนีเซียได้อีกด้วย กยาฮี เจ้าสำนักของปสานเตรนต่างๆขององค์การเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง จากเดิมที่กยาฮีมียศฐานะทางสังคมสูงมากอยู่แล้วในสังคมอินโดนีเซีย สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งผลักดันให้บรรดากยาฮีทั้งในท้องถิ่นและในเมืองเข้าไปสัมพันธ์กับอำนาจเชิงสังคม และการเมืองเพิ่มขึ้นด้วย กยาฮีผู้นำของปสานเตรนบางแห่งได้เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองระดับชาติด้วย อิทธิพลทางความคิดแบบก้าวหน้าของ วาฮิด ฮาซิม ถ่ายทอดมายังบุตรชายของท่าน (อับดุลเราะห์มาน วาฮิด) การพัฒนาองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ในช่วงสมัยใหม่ก็เป็นผลมาจากความสามารถในการปรับเปลี่ยนรูปแบบขององค์การให้มีความทันสมัย ครอบคลุมในด้านต่างๆ และสอดคล้องกับสถานการณ์ อับดุลเราะห์มาน วาฮิดพยายามผลักดันองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เปิดรับการพัฒนาใหม่ๆ หรือองค์ความรู้จากตะวันตกเพื่อสร้างจุดแข็งให้กับ นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา เช่น การตั้งสถาบัน มะ'อะรีฟ²⁴ ขึ้นมาเพื่อดูแลจัดการเกี่ยวกับเรื่องราวของสถาบันการศึกษาต่างๆขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เป็นสถาบันที่เปิดหลักสูตรให้การศึกษาแก่นักเรียนทุกระดับตั้งแต่ระดับเล็กสุด(อนุบาล) จนถึงระดับสูงสุด(มหาวิทยาลัย) และการศึกษาที่ไม่ได้อยู่ในระบบแบบทางการ(ปสานเตรน)ด้วย เป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เพื่อถ่ายทอดความรู้ที่นักเรียนสามารถจะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพต่อไปได้ และที่สำคัญ คือ การสร้างคนที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่อิงตามแบบอย่างของมุสลิม เพื่อที่บุคคลเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาอินโดนีเซียให้มีความก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

ทิศทางของการพัฒนาการศึกษาศาสนาอิสลามขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์

องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ บุคปัจจุบันอุลาม่าห์ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารองค์การหลายท่านตระหนักถึงปัญหาใหม่ๆเกิดขึ้นจากลักษณะ หรือวิธีการศึกษาศาสนาอิสลามที่ไม่เหมาะสมอันเป็นต้นเหตุของความเข้าใจศาสนาอิสลามในทางที่ไม่ถูกต้อง นำมาสู่การอ้างหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามในความหมายผิดๆ เช่นความหมายของการทำญิฮาด การศึกษาคำสอนทางศาสนาอิสลามแบบผิดๆหลายครั้งนำไปสู่การดำเนินการก่อความวุ่นวายในทางการเมืองของคน

²⁴Endang MA Turmudi, *Nahdlatul Ulama Ideology Politics and the Formation of Khaira Ummah* (Jakarta : PP. Lembaga Pendidikan Ma'arif NU. 2004), 138, 145-147.

กลุ่มต่างๆ เช่น การก่อการร้ายของกลุ่มมุสลิมบางกลุ่มในประเทศต่างๆ และปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับมุสลิมชนกลุ่มน้อยในประเทศต่างๆทั่วโลก การใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา นำความสูญเสียมากมายมาสู่สังคมมุสลิมโดยรวม อุลาม่าห์ขององค์การนะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ มองว่าต้นเหตุมาจากการศึกษาศาสนาอิสลามที่ไม่เหมาะสมของเขาว์ชนมุสลิม ฉะนั้นการพัฒนากระบวนการศึกษาศาสนาอิสลามให้เป็นไปตามแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่จะต้องการนะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ ต้องให้ความสำคัญ เพราะว่าถ้าไม่มีการดำเนินการแก้ไขใดๆปัญหาจะยิ่งขยายวงกว้างมากขึ้น และกระทบต่อภาพลักษณ์ความเข้าใจเกี่ยวกับมุสลิมในแง่ลบ กลุ่มคนที่ไม่ใช่มุสลิมอาจมองแบบเหมารวมว่าศาสนาอิสลามสอนให้ใช้ความรุนแรง มุสลิม คือ พวกนิยมความรุนแรง ทั้งที่ความจริงแล้วอิสลามคือผู้ถึงซึ่งความสันติ มุสลิม คือ ผู้รักสันติ ฝ่าไฟสงคราม อยู่อย่างให้อภัยตามคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด คือล

เมื่อวันที่ 23-25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2004 กลุ่มนักการศึกษาอิสลามขององค์การนะฮ์ญอะตุล อุลาม่าห์ ร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซียได้จัดการประชุมระหว่างนักการศึกษาศาสนาอิสลามทั้งหมด 242 ท่าน เป็นตัวแทนของประเทศต่างๆ 42 ประเทศ เนื้อหาใจความหลักที่นักการศึกษาอิสลามทั้งหลายเห็นพ้องต้องกันว่าควรเน้นในหลักสูตรการศึกษาศาสนาอิสลาม หรือเป็นหลักการที่สถาบันการศึกษาศาสนาอิสลาม และอุลาม่าห์ควรให้ความสำคัญมีดังนี้

1. ศาสนาอิสลามสั่งสอนเรื่องการให้อภัย และสันติสุข เพราะฉะนั้นจึงตรงกันข้ามกับการสั่งสอน หรือหลักความเชื่อทางศาสนาอิสลามของกลุ่มผู้ก่อการร้าย เพราะว่าศาสนาอิสลามยึดมั่นกับการห้ามประกอบอาชญากรรม หรือการสู้รบ ในส่วนของการสู้รบที่เกิดขึ้นในช่วงที่ท่านนบีมุฮัมมัด คือล มีชีวิตอยู่มิใช่เพื่อทำลายแต่เพื่อนำสันติสุขมาสู่มุสลิม

2. อิสลามยอมรับในคุณค่าของความเท่าเทียม หรือหลักประชาธิปไตย เพื่อสร้างชุมชนมุสลิมให้มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นพื้นฐานของคำสอนทางศาสนาอิสลาม คือ อัลกุรอาน และฮาดิษ

3. การที่มุสลิมเข้าร่วมบทบาททางการเมือง หรือร่วมมือในด้านต่างๆกับตะวันตก มีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสวัสดิการของมุสลิมให้ดีขึ้น แต่ยังคงให้ความสำคัญกับหลักความมั่นคงของครอบครัวที่วางอยู่บนหลักศีลธรรมของโลกอิสลาม อันเป็นคุณค่าที่เข้มแข็งของประเทศมุสลิม นำมาสู่การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนกับตะวันตกในด้านการพัฒนา ด้านการศึกษา เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม

4. ขนบธรรมเนียมของการปฏิบัติทางศาสนาอิสลามของมุสลิมควรสัมพันธ์อยู่กับคำสอนทางศาสนาอิสลาม และการเผยแพร่คำสอนทางศาสนาอิสลามควรเน้นเรื่องความเท่าเทียมกัน เช่นการเท่าเทียมกันระหว่างเพศชาย และเพศหญิง ขนบธรรมเนียมใดที่ไม่สอดคล้องกับคำสอนทางศาสนาอิสลามควรแนะแนวทางให้มุสลิมได้เข้าใจ

5. พระประสงค์ของอัลลอฮ์ คือ สร้างประชาชนที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม บุคลิกภาพ ประสบการณ์ และเชื้อชาติ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ การยอมรับคุณค่าคำสอนทางศาสนา จึงเป็นเครื่องมือสร้างความสงบสุขของผู้คน ส่วนคำสอนทางศาสนาอิสลาม คือ กระบวนการค้นหา สัจธรรม

6. การสร้างความรู้ความเข้าใจทางศาสนาอิสลามเป็นสิ่งสำคัญที่ควรดำเนินการ เช่น ความรู้ ที่เกี่ยวกับคำสอนทางศาสนาอิสลาม การปฏิบัติตนของมุสลิม เพื่อให้คนภายนอกได้เข้าใจมุสลิม

7. เสนอถึงคุณค่าของศาสนาอิสลาม และลักษณะของโครงสร้างทางการเมือง เช่น แนวคิด เกี่ยวกับรัฐอิสลามให้เป็นข้อถกเถียงในการสอนศาสนาอิสลาม มุสลิมไม่ควรหวาดระแวงการปฏิรูป ขนบธรรมเนียมอิสลามแบบใหม่ ผู้นำมุสลิมควรเปิดกว้างยอมรับความสามารถในการ วิพากษ์วิจารณ์องค์ประกอบของอัลกุรอาน และซุนนะห์

8. การใช้กฎหมายอิสลามควรมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของชะรีอะห์ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่มีการประยุกต์ควรวางอยู่บนหลักการของชะรีอะห์

9. หลักการเรื่องการไม่ใช้ความรุนแรง คือ หัวใจของคำสอนทางศาสนาอิสลาม เช่นคำสอน ที่ว่า ไม่เปิดประตู่รับวิธีการที่รุนแรง ศาสนาอิสลามสอนเรื่อง ความเมตตา ความสงสาร และความ เคารพต่อทัศนะอื่นๆ ค่านิยมเหล่านี้ดำรงอยู่คู่กับศาสนาอิสลามมาตั้งแต่ยุคแรกที่ศาสนาอิสลามอุบัติ ขึ้น และเป็นขนบธรรมเนียมสำคัญของการสอนทางศาสนาอิสลามที่มหาวิทยาลัยอัล-อัซฮาร์ ชีคดีอ มมหาวิทยาลัยอัล-อัซฮาร์ เป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามชั้นสูงของมุสลิมที่เก่าแก่

10. ขนบธรรมเนียมการศึกษาศาสนาอิสลามนั้นมักขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม และความต้องการ ของท้องถิ่น ในอินโดนีเซียการศึกษาศาสนาอิสลามมี 2 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ เริ่มต้นการศึกษา ศาสนาอิสลามตามมหาวิทยาลัยในตะวันออกเฉียง และพัฒนาไปสู่การศึกษาในมหาวิทยาลัยใน ตะวันตก รูปแบบที่สอง คือ การศึกษาศาสนาอิสลามในสาขาต่างๆ ในอินโดนีเซียโดยตรง จากผู้รู้ และสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามชั้นสูงภายในประเทศอินโดนีเซีย สถาบันการศึกษาศาสนา อิสลามชั้นสูงของอินโดนีเซียเป็นสถาบันการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะ มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง วิธีการสอนจากมหาวิทยาลัยเดิมมาสู่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และความต้องการของประชาชน ดังเช่นการศึกษาในประเทศ อื่นๆ เช่น อิหร่าน และสิงคโปร์ เป็นต้น

11. ปสานเตรน คือ สถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามแนวจารีตที่มีความสำคัญ เพราะเน้น หลักการเรื่องการไม่ใช้ความรุนแรง การให้อภัย และความเท่าเทียม ตามคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน การพัฒนาการศึกษาในปสานเตรนได้เปิดกว้างมากขึ้น รับเอาการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาเป็น

ส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอนศาสนาอิสลาม และสนับสนุนการทำญิฮาดแบบสันติเพื่อขยายการคุ้มครองไปสู่ผู้ที่มีใจมุสลิมด้วย²⁵

²⁵General Secretariat of International Conference of Islamic Scholars, Jakarta Declaration and Plan of Action : International Conference of Islamic Scholars (Jakarta : General Secretariat of International Conference of Islamic Scholars, 2004), 2-4.

บทที่ 3

บทบาทขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ในสังคมอินโดนีเซีย

องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เมื่อมองดูเป้าหมายการก่อตั้งขององค์การในระยะแรกแล้ว อาจทำให้เข้าใจว่า องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ได้รวบรวมเอากลุ่มอุลาม่าห์ผู้ตระหนักถึงผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงแบบสมัยใหม่ อันนำมาสู่การละเลยคุณค่าความสำคัญของขนบธรรมเนียมดั้งเดิมต่อการศึกษาศาสนาอิสลามของมุสลิมรุ่นใหม่ ๆ ขนบธรรมเนียมดังกล่าวคือรากฐานที่สำคัญของชุมชนมุสลิมอินโดนีเซีย ฉะนั้นบทบาทส่วนใหญ่ขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ คือ การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการธำรงรักษาขนบธรรมเนียมเหล่านั้นให้คงอยู่คู่กับสังคมมุสลิมอินโดนีเซียต่อไป แต่องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ มิได้ดำเนินบทบาทในเรื่องดังกล่าวเพียงด้านเดียวไม่ เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อสังคมมุสลิมในระยะเวลาดอนั้นมิได้จำกัดตัวเพียงด้านการศึกษาเท่านั้นแต่ยังสัมพันธ์กับด้านอื่นๆด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทางเศรษฐกิจ และทางสังคม ในฐานะที่องค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนมุสลิมค่อนข้างมากจึงค่อยๆ ขยับบทบาทขององค์การจากด้านการศึกษาศาสนาอิสลามไปสู่ด้านอื่นๆตามบริบทที่เอื้ออำนวยให้นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เข้าไปเกี่ยวข้องกับบทบาทด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมนับจากทศวรรษ 1930 เป็นต้นมา

3.1 บทบาทขององค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ ด้านการเมือง

กลุ่มผู้นำองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์พยายามไม่เข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านการเมืองตลอดทศวรรษ 1920 ถึงกลางทศวรรษ 1930 เนื่องจากรัฐบาลดัตช์เข้มงวดไม่ยอมให้องค์กรพื้นเมืองแสดงบทบาทด้านการเมืองเพราะกลัวว่าจะทำให้การต่อต้านดัตช์ขยายวงกว้างออกไป รัฐบาลจึงจับตามองกวาดขันและสั่งปิดองค์กรที่มีพฤติกรรมน่าสงสัยว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง กลุ่มผู้นำองค์การนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ไม่ยอมมีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลดัตช์จึงแสดงจุดยืนในความเป็นองค์กรทางศาสนา และดำเนินกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น นะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์เริ่มเข้ามามีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเมืองในช่วงปลายทศวรรษ 1930 จากการริเริ่มของวาฮิด ฮาซิม (K.H. Wahid Hasyim)

วาฮิด ฮาซิม คือลูกชายคนโตของกยาฮี ฮาซิม อัซฮารี ท่านมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาปสานเตรน Tebuireng ให้มีความทันสมัยมากขึ้น และผลักดันนะฮ์ญะตุล อุลาม่าห์ เข้าสู่กิจกรรมทางการเมือง วาฮิด ฮาซิม เกิดในปี ค.ศ. 1914 ท่านเริ่มค้นการศึกษาพื้นฐานทางเทววิทยา การพิจารณาคดี และวรรณกรรมอาหรับจากบิดา ตั้งแต่เจ็ดขวบท่านสามารถเรียนรู้ด้วยทอฮิธลามที่ได้รับคำแนะนำ เช่น กฎหมายอิสลามเบื้องต้น (*Fathul Qarib*) ของ Al – Gazali และตัวบทฟิคว์ของเชค

Abd al - Rahman Bafadal ท่านเข้าศึกษาหาความรู้ทางศาสนาอิสลามจากปสานเตรนต่างๆในระหว่างอายุ 13 - 15 ปี ท่านหันกลับมาศึกษาศาสนาอิสลามต่อยังปสานเตรนเดิมเริ่มในปี ค.ศ. 1929 และได้เรียนรู้ภาษาดัตช์ และอังกฤษจากวารสารต่างๆที่เผยแพร่ในชวา และในวันออกกลาง เมื่ออายุ 17 ปี วาฮิด ฮาซิมได้เดินทางไปศึกษาศาสนาในมัคกะฮ์และเรียนรู้วิธีการศึกษาของกลุ่มปฏิรูปและมีอิทธิพลให้วาฮิด ฮาซิมโน้มเอียงเข้าหาแนวทางการพัฒนาแบบสมัยใหม่'

ทัศนะของวาฮิด ฮาซิมอันแสดงให้เห็นการรับอิทธิพลแนวคิดจากกลุ่มปฏิรูปสมัยใหม่อย่างหนึ่งคือการเสนอให้นักเรียนเรียนรู้วิชาทางโลกมากกว่าการสอนด้วยบทอิสลามเพราะว่านักเรียนส่วนใหญ่ในปสานเตรนไม่มีจุดมุ่งหมายต้องการจะเป็นอุละมา การเรียนรู้ภาษาอาหรับ และด้วยบททางศาสนาอิสลามในภาษาอาหรับจึงเสียเวลาเปล่า การสั่งสอนบางอย่างใช้เวลาเป็นเดือนเช่นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม และการแปลด้วยบทอิสลาม การศึกษาเหล่านี้เหมาะสมกับนักศึกษาในปสานเตรนขนาดใหญ่ การศึกษาที่มาของด้วยบททางศาสนาอิสลามควรจำกัดอยู่ในกลุ่มนักเรียนที่ต้องการจะเป็นอุละมาซึ่งมีอยู่จำนวนน้อย' ทัศนะของวาฮิด ฮาซิมสวนทางกับอุดมการณ์ของ นะฮ์ฎะตุล อุลาม่าฮ์ จึงถูกคัดค้านอย่างหนักจาก K.H.ฮาซิม อัซฮารี แต่ท่านยอมให้วาฮิด ฮาซิมก่อตั้งมัคเราะซะฮ์ นีซอมียะฮ์ (Madrasah Nizamiyah) ตามแนวทางปฏิรูปในปี 1934 หลักสูตรการเรียนการสอนในมัคเราะซะฮ์แห่งนี้ให้ความสำคัญกับเนื้อหาวิชาทางโลกมากถึง 70% แต่การดำเนินการเรียนการสอนของมัคเราะซะฮ์ นีซอมียะฮ์ปรากฏอยู่เพียง 4 ปี เมื่อวาฮิด ฮาซิมเข้ามาร่วมเป็นผู้นำในองค์กร นะฮ์ฎะตุล อุลาม่าฮ์ ได้ยกเลิกมัคเราะซะฮ์ นีซอมียะฮ์ไปและหันมาสนใจบทบาทของอุละมาทางการเมืองแทน

วาฮิด ฮาซิมได้รับการยอมรับในฐานะของผู้เชี่ยวชาญรุ่นใหม่ใน นะฮ์ฎะตุล อุลาม่าฮ์ วาฮิด ฮาซิมดำรงตำแหน่งประธานของหน่วยงานตันฟีซียะฮ์ (Tanfidhiyyah) ในองค์กรนะฮ์ฎะตุล อุลาม่าฮ์ หน่วยงานนี้ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมเรื่องทางการเมือง และรัฐบาล ไม่มีหลักฐานว่าหน่วยงานนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อใดแต่หน่วยงานนี้น่าจะเริ่มก่อตั้งขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1930 เพราะรัฐบาลดัตช์เริ่มปล่อยให้องค์กรต่างๆแสดงกิจกรรมทางการเมืองในช่วงนี้ อาทิเช่นการยอมให้มีการรวมตัวกันระหว่างนักการศึกษาหัวกลางกับกลุ่มผู้นำชาตินิยม ได้แก่ โคโรอามินโนโต (H.O.S. Cokroaminoto) ฮัจญี อุกุส ซาลิม (H. Agus Salim) และ วาฮิดฮาซิม ร่วมกันก่อตั้งสภามุสลิมนสูงสุดแห่งอินโดนีเซีย (Majlis Islam A'la Indonesia : The Indonesia Muslim Supreme Council : MIAI) ในวันที่ 21 กันยายน ค.ศ.1937 เพื่อทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน ต่อมาในปี ค.ศ. 1940 วาฮิด ฮา

¹Zamkhsyari Dholier, *The Peasantren Tradition : The Role of the Kyai in the Maintenance of Traditional Islam in Java* (Tempe, Arizona : Arizona State University , 1999), 83-84.

²Ibid.,84.

ซิมได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งประธานสภามุสลิมสูงสุดแห่งอินโดนีเซีย³ วาฮิด ฮาซิมนำพาองค์การนะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ เข้าสู่วังวังทางการเมือง และมีบทบาทด้านการเมืองสูงมากในช่วงสมัยญี่ปุ่นเข้ายึดครองชวา

3.1.1 บทบาทขององค์การนะฮ์ฎะตุล อุลาม่าห์ ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ญี่ปุ่นเริ่มพัฒนาตนให้เป็นมหาอำนาจเทียบเท่าประเทศยุโรปตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 มีการพัฒนาประเทศทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การต่างประเทศ ในทศวรรษ 1920 ญี่ปุ่นให้ความสนใจด้านศาสนาอิสลามมีการส่งชาวญี่ปุ่นไปศึกษาศาสนาอิสลามยังประเทศต่างๆ ต่อมาในปี ค.ศ. 1939 สมาคมอิสลามญี่ปุ่นได้จัดประชุมอิสลามโลกขึ้นมีการเชิญผู้แทนอิสลามจากทั่วโลก รวมถึงหมู่เกาะอินโดนีเซียออกเข้าเยี่ยมชมที่ทำการรัฐบาล โรงงานอุตสาหกรรม และศูนย์ฝึกทหาร เพื่อหาเสียงสนับสนุนจากมุสลิมเพื่อความเป็นผู้นำแห่งเอเชีย

ฮอตันดาประกาศสงครามกับญี่ปุ่นเมื่อญี่ปุ่นเข้าโจมตีกองเรือรบอเมริกาที่อ่าวเพิร์ล เดือนธันวาคม ค.ศ. 1941 ญี่ปุ่นเข้ายึดชวาสำเร็จในวันที่ 8 มีนาคม 1942 ท่ามกลางความยินดีของชนพื้นเมือง สจวริกกล่าวถึงความพ่ายแพ้ของฮอตันดาไว้ว่า “สำหรับชาวอินโดนีเซียสงครามเป็นเพียงการต่อสู้ที่ผู้ปกครองอาณานิคมฮอตันดาจะถูกพระเจ้าลงโทษในขั้นสุดท้ายเนื่องจากความชั่ว ความโหด และความกดขี่ที่พวกเขานำมาสู่อินโดนีเซีย”⁴

นโยบายการปกครองของญี่ปุ่น

นโยบายและมาตรการต่างๆ ที่ญี่ปุ่นใช้ในการปกครองชวาตลอดระยะเวลา 3 ปี 6 เดือน มาตรการแรก คือ การปล่อยตัวผู้นำชาตินิยมออกจากที่คุมขัง และนำตัวชาวคัตซ์และผู้ที่มีเชื้อสายสัมพันธมิตรเข้าคุมขังแทน ซูการ์โนและผู้นำชาตินิยมคนอื่นๆ สามารถเดินทางกลับชวา และญี่ปุ่นให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำชาตินิยมภายใต้กรอบและความต้องการของญี่ปุ่น ซูการ์โน (Soekarno) และมุฮัมหมัด ฮัตตา สามารถพัฒนาภาพลักษณ์ของตนให้เป็นที่ยอมรับจากประชาชนในหมู่กรรมกร และชาวนาที่ถูกเกณฑ์แรงงานมารับใช้ญี่ปุ่นว่าจุดมุ่งหมายของทั้งสองคนล้วนเหมือนกับชาวบ้านจำเป็นต้องขอมร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อให้ประเทศชาติของเรามีเอกราช

³Barton Greg, Abdurrahman Wahid : *Muslim Democrat, Indonesian President* (Australia : University of New South Wales Press Ltd, 2002),73.

⁴อลิซา ไชนุก คิน, *ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย*, แปลโดย เพ็ชรี ฤทธิมิตร (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2523), 179-180.

มาตรการสอง คือ การหาแนวร่วมจากองค์กรศาสนาอิสลาม ในปี ค.ศ. 1943 ญี่ปุ่นได้รวบรวมองค์กรอิสลามทุกแห่งเข้าอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาที่ปรึกษามุสลิมอินโดนีเซีย หรือมีชื่อว่า มัสยุมิ (Masyumi : Madjelis Sjuro Muslim in Indonesia) องค์กรมัสยุมิในยุคนั้นได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากมุสลิมทั้งสององค์กรใหญ่ในชวา คือ มุฮัมมะดิยะฮ์ และ นะฮ์ฎะตุล อุลามาย์ จึงทำให้มัสยุมิมีเอกภาพมากกว่าพรรคมุสลิมอินโดนีเซีย (MIAI : Majlisul Islamil A'la Indonesia) ที่เคยถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1937 ญี่ปุ่นได้ใช้องค์กรมัสยุมิเป็นเครื่องมือระดมความช่วยเหลือและสนับสนุนคนจากกลุ่มผู้นำทางศาสนาอิสลาม และนักศึกษาศาสนาอิสลาม เพื่อให้กลุ่มผู้นำทางศาสนาอิสลามเหล่านี้เข้าไปประตมจัดตั้งมวลชนชาวนา และสร้างจิตสำนึกในหมู่ผู้นำในชนบท เพื่อให้การสนับสนุนนโยบายต่างๆของญี่ปุ่น เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นเปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้ชาวมุสลิมมีบทบาทในการบริหารองค์กรมัสยุมิทุกระดับ และอนุญาตให้องค์กรมัสยุมิสามารถจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธของตนเอง และสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางศาสนาของกลุ่มผู้นำอย่างเต็มที่ ทำให้กลุ่มอิสลามต่างๆเกิดความพอใจว่าตนได้มีบทบาทในกิจการของรัฐ และท้องถิ่นมากกว่ายุคที่ดัตช์ปกครอง⁹

ช่วงเวลาแห่งการปกครองชาวญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการใช้นโยบายเชิงศาสนาและการเมืองมากพอสมควร ภาพดังกล่าวได้รับการสะท้อนออกมาจากหนังสือเรื่อง The Religion of Java ผ่านมุมมองการศึกษาของ Clifford Geertz นักวิชาการท่านนี้เข้ามาทำการศึกษาศาสนาของชนพื้นเมืองในชวาช่วงทศวรรษ 1950 ในเมืองโมดโจกูโต (Modjokuto) บริเวณชวาตะวันออก งานศึกษาของท่านกล่าวถึงการปกครองของญี่ปุ่นไว้ด้วย เพราะต้องการทราบความชัดเจนว่าญี่ปุ่นมีส่วนเกี่ยวข้องกับอะไรกับการช่วยเหลือให้เกิดการประนีประนอมทางการเมืองให้กับอินโดนีเซียระหว่างกลุ่มปฏิรูปสมัยใหม่ กับกลุ่มอนุรักษ (Kolor) และเหตุผลการรวมพลังของกลุ่มสันตรีเข้าอยู่ร่วมกันภายใต้องค์กรมัสยุมิ

ญี่ปุ่นแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มผู้นำมุสลิมทุกระดับทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ช่วงเวลานี้องค์การศาสนาอิสลามรวมถึงองค์กรนะฮ์ฎะตุล อุลามาย์ ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทของตัวเองจากเดิมที่ต้องคอยหลบเลี่ยงการจับผิดของรัฐบาลดัตช์ เปลี่ยนมาสู่บทบาทของการเป็นกลุ่มที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้การสนับสนุน เพื่อให้้องค์การเหล่านี้ทำการขับเคลื่อนมวลชน และบรรดาสมาชิกเพื่อสนับสนุนญี่ปุ่นในการทำสงครามต่อต้านกับกองทัพสัมพันธมิตร งานศึกษาของ Geertz สะท้อนความพยายามอาศัยผู้นำมุสลิมในระดับท้องถิ่นเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความคิดต่อต้านชาติตะวันตก และหันมาร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อความสำเร็จของมหาเอเชียบูรพา หลักฐานอันแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างญี่ปุ่นกับนะฮ์ฎะตุล อุลามาย์ คือการแต่งตั้งให้ กยาฮี ฮาซิม อัซฮารี

⁹ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย : อดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), 283-284.

ดำรงตำแหน่งประธานองค์กรทางศาสนาในชวา และมาดรา (The Office of Religious Affairs for Java and Madura) ในปี ค.ศ. 1944 ช่วงเวลาการปกครองของญี่ปุ่นมีทหารญี่ปุ่นเข้ามาจับตัวผู้นำมุสลิมทั้งหมดในเมืองโมคโจกูโต ทั้งฝ่ายมุฮัมมะดียะฮ์ และฝ่ายนะฮ์ฎะฮ์ตุล อุลาม่าห์ เดินทางไปเข้ารับการอบรมที่เน้นหลักการแนวความคิดทางการเมืองโลก และแนวทางการเผยแพร่หรือถ่ายทอดหลักความคิดที่ได้รับการอบรมให้กับเพื่อนบ้าน ผู้นำมุสลิมในเมืองโมคโจกูโตเล่าเหตุการณ์ช่วงญี่ปุ่นเข้าปกครองชวาไว้ดังนี้

...ผู้นำองค์กรมุฮัมมะดียะฮ์ และ นะฮ์ฎะฮ์ตุล อุลาม่าห์ ต้องเดินทางไปจากการค้าเพื่อศึกษาความรู้ทางการเมืองจากญี่ปุ่น ความพยายามของญี่ปุ่นไม่ประสบความสำเร็จเสียทั้งหมด ต่อมาผู้นำทางศาสนาทั้งสองกลุ่มสมัครเข้าร่วมในหน่วยมนุษยยะเบิด (Bragang the Barisan Djibaku) ทำหน้าที่ป้องกันเครื่องบินที่ใช้บรรทุกระเบิดเพื่อเข้าชนกับเครื่องบินข้าศึก และทำการต่อต้านอเมริกันเมื่อมีกองทัพอเมริกันบุกชวา ทักษะคดีผู้นำมุสลิมให้การสนับสนุนญี่ปุ่นมาก เพราะกลุ่มผู้นำมุสลิมรู้สึกอิสระไม่มีความกดดันทางศาสนาอิสลามเรื่องความขัดแย้งระหว่างความเชื่อทางศาสนาอันสวนทางกัน มุสลิมสามารถนมัสการร่วมกัน ได้ต่างจากช่วงก่อนสงครามมุสลิมทั้งสองฝ่ายจะไม่นมัสการร่วมในมัสยิดเดียวกัน...

มาตรการที่สาม คือ ด้านการปกครอง ญี่ปุ่นปกครองชวาผ่านชนชั้นนำท้องถิ่น และแต่งตั้งชาวชวาเข้าไปดำรงตำแหน่งข้าราชการระดับสูงแทนที่ข้าราชการชาวดัตช์ที่ถูกควบคุมตัวอยู่ มีการเพิ่มอัตราตำแหน่งข้าราชการระดับล่างเพื่อรองรับคนหนุ่มสาวพื้นเมืองที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาอีกจำนวนมาก และได้ยกเลิกภาษาดัตช์ในหน่วยงานราชการและโรงเรียนต่างๆ ประกาศให้มีการใช้ภาษาอินโดนีเซียเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว มีการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่เคยมีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนดัตช์สามารถเข้าทำงานในหน่วยงานราชการได้เป็นครั้งแรก การบริหารปกครองชวาในสมัยนี้ประกอบไปด้วยชนพื้นเมืองฝ่ายชาตินิยม และผู้นำศาสนาในท้องถิ่น ความหมายของพวกเขาเปลี่ยนไปจากที่เป็นเจ้านายประชาชนหรือແນຂາຂອງอำนาจรัฐเริ่มเปลี่ยนความหมายเป็นลูกจ้างในหน่วยงานราชการแทน⁶

มาตรการที่สี่ คือ มาตรการทางทหาร ญี่ปุ่นมีนโยบายเปิดกว้างในการฝึกหัดทางทหารให้กับชนพื้นเมือง ในอดีตดัตช์เคยฝึกหัดทหารเกณฑ์ และทหารชนพื้นเมืองเพื่อเข้าประจำการในกองทัพบกแห่งราชอาณาจักรหมู่เกาะอินเดียของเนเธอร์แลนด์ (The Royal Netherlands Indies Army) แต่ทหารเหล่านี้จะทำหน้าที่เหมือนตำรวจทั่วไปใช้ในกิจการรักษาความสงบเท่านั้น แต่

⁶ ภาณุทองประเสริฐ, อินโดนีเซีย: อดีตและปัจจุบัน, 285-286.